

**Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje**

Jan Pileček

**PROBLÉMY ROZVOJE PERIFERNÍCH OBLASTÍ ČESKÉHO
POHRANIČÍ: PŘÍKLAD MODELOVÉHO ÚZEMÍ VOLARSKO**

Diplomová práce

Praha 2006

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Vít Jančák, PhD.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil pouze v seznamu uvedené literatury a ostatních zdrojů.

V Praze dne 30. srpna 2006

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Jan K...' with a large, sweeping flourish extending to the right.

Chtěl bych poděkovat RNDr. Vítu Jančákovi, PhD. za odborné vedení i veškerý čas, který mi při zpracování diplomové práce věnoval. Dále patří mé poděkování Ing. Heleně Wudyové za technickou výpomoc při terénním kvalitativním šetření v modelovém území Volarsko.

Obsah

Seznam tabulek, grafů, obrázků a příloh	6
Abstract	9
1 ÚVOD	11
2 PŘEHLED LITERATURY A METODIKA PRÁCE	15
2.1 Diskuse literatury	15
2.1.1 Polarizace prostoru jako hlavní teoretické východisko při studiu marginálních/periferních oblastí	15
2.1.2 Marginalita a perifernost; definice marginálních/periferních oblastí v rámci geografického studia; problematika hodnocení polarizace prostoru	19
2.1.2.1 Marginalita vs. perifernost – rozdíly ve vnímání a chápání těchto pojmů	19
2.1.2.2 Definice marginality/perifernosti a marginálních/periferních oblastí	21
2.1.2.3 Problematika hodnocení polarizace prostoru	26
2.1.3 Vybrané výzkumy periferních oblastí – územní diferenciaci v Česku	29
2.1.4 Vybraná témata implicitně související s výzkumem periferních oblastí	32
2.1.4.1 Hranice, pohraničí	32
2.1.4.2 Výzkum venkovských oblastí	36
2.1.5 Kvalitativní šetření jako nutná součást studia periferních oblastí	36
2.2 Metodika práce	39
3 PROBLEMATIKA PERIFERNOSTI SPRÁVNÍHO OBVODU OBCE S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ PRACHATICE A MODELOVÉHO ÚZEMÍ VOLARSKO	40
3.1 Stručná charakteristika správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice	40
3.1.1 Postavení správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice v rámci Jihočeského kraje	40
3.1.2 Správní obvod obce s rozšířenou působností Prachatice	40
3.1.2.1 Vývoj administrativního členění	40
3.1.2.2 Charakteristika populačního a hospodářského vývoje	42
3.2 Zhodnocení současné polarizace prostoru v rozsahu obce s rozšířenou působností Prachatice	46
3.2.1 Datová základna	46
3.2.2 Použité ukazatele a jejich stručná charakteristika	47
3.2.3 Metody hodnocení	50
3.2.4 Výsledné vymezení jádrových a periferních obcí	52
3.2.4.1 Jádrové obce	53
3.2.4.2 Periferní obce	55
3.3 Kvalitativní šetření v jednotlivých obcích modelového území Volarsko	57
3.3.1 Zdůvodnění výběru modelového území	58
3.3.2 Metodika tvorby osnovy řízeného rozhovoru a dotazníku	59
3.3.3 Řízený rozhovor se starosty obcí	62
3.3.3.1 Vyhodnocení odpovědí mapujících „personální“ a politickou vybavenost starostů	62

3.3.3.2 Vyhodnocení odpovědí týkajících se lokálního rozvoje obce	63
3.3.3.3 Vyhodnocení odpovědí týkajících zhodnocení práce starosty	73
3.3.4 Dotazníkové šetření mezi členy obecních zastupitelstev	77
3.3.4.1 Návratnost dotazníků	77
3.3.4.2 Vyhodnocení odpovědí členů obecních zastupitelstev	79
3.4 Porovnání výsledků kvantitativního a kvalitativního šetření	87
4 PERSPEKTIVY ROZVOJE MODELOVÉHO ÚZEMÍ VOLARSKO	90
5 ZÁVĚR	96
5.1 Mikroregion Volarsko jako typický představitel tzv. vnější periferie Česka?	96
5.2 Závěr práce	99
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A OSTATNÍCH ZDROJŮ	102
PŘÍLOHY	110

Seznam tabulek, grafů, obrázků a příloh

<i>Tabulka č. 1:</i> Vybrané údaje za správní obvody obcí z rozšířenou působností Jihočeského kraje (2004)	41
<i>Tabulka č. 2:</i> Korelační matice použitých ukazatelů perifernosti	50
<i>Tabulka č. 3:</i> Vybrané charakteristiky jednotlivých obcí modelového území Volarsko (2004)	59
<i>Tabulka č. 4:</i> „Personální“ a politické charakteristiky starostů obcí modelového území Volarsko	63
<i>Tabulka č. 5:</i> Problémy obcí modelového území Volarsko dle názorů jejich starostů	64
<i>Tabulka č. 6:</i> Priority obcí modelového území Volarsko dle názorů jejich starostů	65
<i>Tabulka č. 7:</i> Ekonomický a sociální rozvoj obcí modelového území Volarsko dle mínění jejich starostů	66
<i>Tabulka č. 8:</i> Členství obcí modelového území Volarsko v dobrovolném svazku obcí	68
<i>Tabulka č. 9:</i> Obce modelového území Volarsko – existence aktivní skupiny občanů se zájmem o rozvoj obce	70
<i>Tabulka č. 10:</i> Spolková činnost v obcích modelového území Volarsko	71
<i>Tabulka č. 11:</i> Obce modelového území Volarsko – význam cestovního ruchu pro rozvoj obce dle vyjádření starosty	71
<i>Tabulka č. 12:</i> Počet schůzí obecního zastupitelstva za rok v obcích modelového území Volarsko	73
<i>Tabulka č. 13:</i> Aktivita starosty a jeho postavení v obci dle vyjádření starostů obcí modelového území Volarsko	74
<i>Tabulka č. 14:</i> Obce modelového území Volarsko – role starostů (jak ji oni sami chápou)	75
<i>Tabulka č. 15:</i> Kandidatura starostů obcí modelového území Volarsko v příštích komunálních volbách	75
<i>Tabulka č. 16:</i> Posouzení aktivity zastupitelstva podle hodnocení starostů obcí modelového území Volarsko	76
<i>Tabulka č. 17:</i> Obce modelového území Volarsko – starostové a jejich hodnocení pracovních a mezilidských vztahů se členy zastupitelstva	77
<i>Tabulka č. 18:</i> Obce modelového území Volarsko – existence blízkého spolupracovníka starosty obce z řad členů zastupitelstva	77
<i>Tabulka č. 19:</i> návratnost dotazníku v jednotlivých obcích modelového území Volarsko ...	78
<i>Tabulka č. 20:</i> Průměrný věk členů zastupitelstev obcí modelového území Volarsko	79
<i>Tabulka č. 21:</i> Problémy obcí modelového území Volarsko dle názorů členů zastupitelstev	82
<i>Tabulka č. 22:</i> Priority obcí modelového území Volarsko dle názorů členů zastupitelstev	83
<i>Tabulka č. 23:</i> Členové zastupitelstev obcí modelového území Volarsko a jejich posouzení práce starosty	85
<i>Tabulka č. 24:</i> Porovnání výsledků polarizace prostoru a kvalitativního šetření v obcích modelového území Volarsko	87
<i>Graf č. 1:</i> Vzdělanostní struktura členů zastupitelstev obcí modelového území Volarsko	80
<i>Graf č. 2:</i> Členové zastupitelstev obcí modelového území Volarsko a počet volebních období ve funkci zastupitele	80
<i>Graf č. 3:</i> Ekonomický a sociální rozvoj obcí modelového území Volarsko dle mínění jejich zastupitelů	83
<i>Graf č. 4:</i> Členové zastupitelstev obcí modelového území Volarsko a zhodnocení aktivity jejich práce	85
<i>Graf č. 5:</i> Členové zastupitelstev obcí modelového území Volarsko a jejich hodnocení pracovních a mezilidských vztahů se starostou	86

Obrázek č. 1: Typy center a periferií podle Reynauda	18
Obrázek č. 2: Centrum, periferie, marginální region jako kontinuum	19
Obrázek č. 3: Marginální regiony ve vztahu vzájemného působení výrobních sil a tržní integrace	20
Obrázek č. 4: Schéma vybraných aspektů a vztahů periferních regionů	21
Obrázek č. 5: Diferenciace území ČSR podle exponovanosti	30
Obrázek č. 6: Vnitřní periferie ČSR v roce 1980	30
Obrázek č. 7: Územní variabilita Komponenty 1 „Perifernost“	32
Obrázek č. 8: Modely situací na hranici	33
Obrázek č. 9: Teoretický model vazeb přesahujících státní hranici	34
Obrázek č. 10: Hraniční efekty	34
Obrázek č. 11: Změna počtu obyvatel v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice mezi roky 1930 a 1950	44
Obrázek č. 12: Vymezení jádrových a periferních obcí (oblastí) v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice podle „bodování“	53
Obrázek č. 13: Vymezení jádrových a periferních obcí (oblastí) v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice pomocí syntetického indexu	54

<i>Příloha č. 1: Poloha správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice v rámci Jihočeského kraje a Česka</i>	
<i>Příloha č. 2: Modelové území Volarsko</i>	
<i>Příloha č. 3: Jednotlivé obce správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice</i>	
<i>Příloha č. 4: Vývoj počtu obyvatel v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice (resp. okresu Prachatice)</i>	
<i>Příloha č. 5: Hustota zalidnění v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice</i>	
<i>Příloha č. 6: Index změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2001 v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice</i>	
<i>Příloha č. 7: Index vzdělanosti v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice</i>	
<i>Příloha č. 8: Podíl EAO zaměstnaných v priméru v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice</i>	
<i>Příloha č. 9: Míra nezaměstnanosti v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice</i>	
<i>Příloha č. 10: Podíl neobydlených domů na 100 trvale obydlených v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice</i>	
<i>Příloha č. 11: Počet přidělených bodů obcím správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice podle „bodování“</i>	
<i>Příloha č. 12: Hodnoty syntetického indexu v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice</i>	
<i>Příloha č. 13: Ochrana přírody na území okresu Prachatice</i>	
<i>Příloha č. 14: Osnova řízeného rozhovoru pro starostu obce</i>	
<i>Příloha č. 15: Dotazník pro člena zastupitelstva obce</i>	
<i>Příloha č. 16: Problémy a priority obce Křišťanov dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva</i>	
<i>Příloha č. 17: Problémy a priority obce Lenora dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva</i>	
<i>Příloha č. 18: Problémy a priority obce Nová Pec dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva</i>	
<i>Příloha č. 19: Problémy a priority obce Stožec dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva</i>	
<i>Příloha č. 20: Problémy a priority obce Volary dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva</i>	
<i>Příloha č. 21: Problémy a priority obce Zbytiny dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva</i>	
<i>Příloha č. 22: Problémy a priority obce Želnavá dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva</i>	
<i>Příloha č. 23: Dochovaný objekt lehkého opevnění postaveného před druhou světovou válkou (okolí Lenory)</i>	
<i>Příloha č. 24: Renovované zbytky hřbitova v místě bývalé osady Cudrovice nedaleko Zbytín</i>	
<i>Příloha č. 25: Zchátralá budova bývalé školy (Chlum)</i>	

- Příloha č. 26:* Typický příklad socialistické bytové zástavby (Křišťanov)
Příloha č. 27: „Zašlá sláva“ Jihočeských dřevařských závodů Volary
Příloha č. 28: Areál firmy Vishay Electronic ve Volarech
Příloha č. 29: Extenzivní chov masného skotu (pastevectví) v okolí Křišťanova
Příloha č. 30: Hraniční hřeben Smrčiny – v pozadí vlevo (pohled od Želnavy)
Příloha č. 31: Zajímavá upoutávka na biofarmu Sonnberg (Slunečná)
Příloha č. 32: Typický roubený Volarský dům alpského typu (Volary)

Abstract

The master thesis focuses on development problems of peripheral areas of Czech borderland on the example of Volarsko model region. Three goals were set. At first I tried to evaluate contemporary nature and range of space polarization at the level of administrative district with extended competences Prachatice. The second aim was to identify the main development problems of municipalities of Volarsko peripheral model region, and try to propose possibilities and perspectives to overcome defined problems. In the last one, the attention was paid to evaluation of importance of human capital, which was represented by main representatives of municipal self-government (mayors and members of local boards), in relation to local development of municipality.

Empirical part consists of four main chapters. After the geographical characterization of administrative district with extended competences Prachatice, core and peripheral municipalities (areas) were delimited at the level of forty-four municipalities using seven indicators and two different statistical methods ("giving points" and "synthetic index"). There is also effort to discuss usability of application these seven indicators. I continued with qualitative research in all municipalities of Volarsko peripheral region. I used the interview with mayors (7 respondents), and the short questionnaire for members of local boards (58 respondents). Finally, the empirical part presents my subjective comparison of results of applied quantitative and qualitative research with emphasis on municipalities of Volarsko model region. In case of four municipalities (Lenora, Stožec, Volary and Zbytiny) the evaluation was rather positive, the remaining municipalities (Křišťanov, Nová Pec and Želnavá) were evaluated negatively as a very peripheral municipalities with a bad conditions for future development. Among the biggest problems of Volarsko model region belong the tightness of money of all municipalities, lack of employment opportunities and unemployment, and the existence of National park Šumava as a barrier of further development.

With regard to observed facts, the next step was try to propose possibilities and perspectives which could lead to getting over the peripheral character or periphereness of Volarsko model region. The existence of National park Šumava influence very considerably (in negative way) possible economic development, because of its stretching almost to the whole of Volarsko model region. Nevertheless, we can expect that tourism become the most important factor forming the future development. Despite its potential and leading role, should not be considered the only way of further development. A diversity of economic activities is necessary (in agricultural and industrial sector too). From institutional point of view the integration of small municipalities on one hand, and more

intensive cooperation of all municipalities on other hand are the next important possible ways of future development of this territory.

Finally, I tried to do a brief but important outline focuses on generalization of master thesis results in the context of the similar and other types of peripheral regions across the whole of Czechia. I also turned back to preface to confront hypothesis with a reaching results.

1 ÚVOD

Výzkum periferních oblastí můžeme v poslední době zařadit, spolu s problematikou transformačních procesů, regionálního rozvoje a regionální politiky, mezi nejvíce aktuální témata na poli českého geografického výzkumu. Od začátku devadesátých let 20. století byly v Česku totiž nastartovány přirozené procesy, které se projevují diferenciací prostoru. Principiální společenské změny po roce 1989 se významně promítly do charakteru a orientace vývoje této diferenciaci. „Nejpodstatnější rysem tohoto vývoje bylo nepochybně zásadní zvýšení jeho selektivnosti a dynamiky“ (Hampl 2005, s. 46). Docházelo tak k prohlubování rozdílů, „...a to v celém komplexu znaků charakterizujících sociální a ekonomickou vývojovou dynamiku a zprostředkovaně i dosaženou úroveň“ (Hampl 2001b, s. 27). Zvyšování regionálních rozdílů (růst polarit mezi jádrovými a periferními oblastmi) a „...nerovnoměrný vývoj také přivodil sociálně-regionální problémy zvláště v pánevních a v některých periferních venkovských oblastech“ (tamtéž, s. 28).

Téma předkládané diplomové práce, tj. problematiku rozvoje periferních oblastí, můžeme v rámci výzkumu českých periferních oblastí zařadit mezi „tradiční“ (viz např. Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2001; Stockmann 2003; Vanduchová 2001). Daná problematika vyžaduje komplexní pohled a pro identifikaci hlavních problémů rozvoje periferních oblastí je nutné zaměřit vlastní výzkum na nižší řádovostní úroveň (úroveň obcí či mikroregionů) z důvodu detailního postižení hlavních příčin dosavadního i budoucího úspěšného či neúspěšného rozvoje (vývoje) dané obce či mikroregionu. Na základě takovéto „case study“ můžeme poté provést i částečné zobecnění pro ostatní obce (mikroregiony) stejného typu jako je modelové území.

Výběr tématu diplomové práce vycházel od začátku z myšlenky navázat na zpracovanou ročníkovou práci (Pileček 2004), ve které jsem se zabýval problematikou vymezování periferních oblastí na příkladě území okresu Prachatice. Na základě dříve získaných výsledků, kterých bylo dosaženo pomocí kvantitativního výzkumu, jsem se rozhodl v jeho nejperifernější části (Volarsku) provést hlubší analýzu za použití výzkumu kvalitativního, jehož cílovou skupinou byli hlavní představitelé obecní samosprávy (starostové a členové zastupitelstev dotčených obcí). Toto šetření mělo mimo jiné výraznou měrou pomoci identifikovat hlavní problémy a perspektivy lokálního rozvoje obcí modelového území Volarsko. Zaměření diplomové práce dále také do jisté míry ovlivnila skutečnost, že pocházím z Prachatic, poměrně dobře znám modelové území, a po celou dobu transformačního období jsem měl možnost sledovat probíhající změny, které zasáhly toto, v rámci Česka, periferní území (viz např. Marada 2001) reprezentující tzv. typ vnější periferie (leží při státních hranicích České republiky).

V rámci předkládané diplomové práce byly stanoveny tři následující hlavní cíle:

1. Zhodnotit současný charakter a rozsah polarizace prostoru, tj. vymezit jádrové a periferní obce (oblasti), na úrovni správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice.
2. Identifikovat hlavní problémy rozvoje jednotlivých obcí periferního modelového území Volarsko a pokusit se navrhnout možnosti a perspektivy jejich řešení.
3. Analyzovat institucionální rámec rozvoje území jednotlivých obcí modelového území Volarsko, tj. zhodnotit roli lidského kapitálu (lidského faktoru) – konkrétně práci a kooperaci hlavních představitelů obecní samosprávy (starostů a členů zastupitelstev) ve vztahu k lokálnímu rozvoji obce.

Pro každý z cílů byly definovány a budou ověřovány následující hypotézy:

1. Významným podmiňujícím faktorem perifernosti obce je její historický vývoj, populační velikost a vzdálenost od centra, tj. geografická poloha. Proto se domnívám, že se v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice bude perifernost obcí zvyšovat v závislosti na růstu vzdálenosti od přirozeného centra (Prachatic) resp. bližší vzdálenosti od vnějších hranic správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice. Díky nepříznivému historickému vývoji se budou periferní obce také nacházet v celé jeho jihozápadní, jižní a jihovýchodní části. V rámci sledovaného území se celkově bude jednat o populačně menší obce.
2. a) Mezi hlavní problémy periferního modelového území Volarsko patří nedostatek finančních prostředků na prosazení priorit jednotlivých obcí (bez rozdílu jejich populační velikosti). Dále je to nedostatek pracovních příležitostí spojený s vyšší mírou nezaměstnanosti v porovnání s ostatními částmi (mikroregiony) správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice (Prachatickem a Netolickem). V neposlední řadě také zasahování hranic především Národního parku, ale i jeho vnějšího pásma Chráněné krajinné oblasti Šumava, do téměř celého modelového území Volarsko, které na území dotčených obcí přenáší množství restrikcí majících významný negativní vliv na jeho rozvoj.
b) Vzhledem k předpokladu, že starosta i členové zastupitelstva obce by měli mít velmi podobné názory na její budoucí rozvoj (vývoj) se domnívám, že v jednotlivých obcích modelového území Volarsko budou postoje starostů a členů zastupitelstev v rámci otázek č. 1 a č. 2 osnovy řízeného rozhovoru resp. dotazníku vykazovat velkou míru shody.
3. Za jeden z hlavních a nejdůležitějších faktorů (indikátorů) lokálního rozvoje periferní obce lze pokládat kvalitu a úroveň lidského kapitálu, který je pro účely této práce reprezentován hlavními představiteli obecní samosprávy – starostou obce a členy obecního zastupitelstva. Rozhodující je pro lokální rozvoj obce nejen vzdělanostní

a kvalifikační struktura těchto představitelů, ale zejména jejich aktivní přístup (aktivní činnost) k vykonávané veřejné funkci. Podle mého názoru lze předpokládat, že v populačně nejmenších obcích modelového území Volarsko – tj. Křišťanově, Stožci, Zbytinách a Želnavě, hrají klíčovou roli při lokálním rozvoji obce zejména jejich starostové. Rozhodování o dění v obci a budoucím rozvoji obce je výhradně záležitostí jejich osoby a lze se domnívat, že někdy nevychází z rozhodnutí zastupitelstva. Zájem členů obecního zastupitelstva o podílení se na aktivitách spojených s lokálním rozvojem obce je z důvodu např. jejich časového vytížení, nedostatečného finančního ohodnocení a celkového nezájmu velmi malý; vzájemná kooperace starosty a zastupitelů nedosahuje v těchto obcích potřebné úrovně.

Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol. Po úvodu, kde byly definovány hlavní cíle práce a stanoveny pracovní hypotézy, následuje kapitola s názvem Přehled literatury a metodika práce (kapitola č. 2).

Její nejrozsáhlejší a stěžejní část tvoří diskuse literatury, která má za cíl podat přehledný obraz jednak hlavních teoretických východisek při studiu marginálních/periferních oblastí, dále definic marginálních/periferních oblastí v rámci jejich geografického studia, a také diskutovat problematiku hodnocení polarizace prostoru. Podkapitola 2.1.3 je zaměřená na konkrétní výzkumy periferních oblastí na území Česka. Poté následuje krátká „sonda“ mezi tématy jako je problematika hranic a pohraničí, venkovských oblastí, která implicitně souvisí s výzkumem periferních oblastí. Poslední pátou část diskuse literatury tvoří stručná kapitola se zamyšlením nad významem kvalitativního šetření ve výzkumu periferních oblastí. Druhou, avšak výrazně kratší, podkapitolu (2.2) tvoří metodika práce.

Kapitola č. 3 je klíčovou částí práce, skládá se ze čtyř hlavních podkapitol. Po poměrně stručné geografické charakteristice správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice následuje kvantitativní šetření zaměřené na zhodnocení současné polarizace prostoru správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice. Kvantitativní šetření má rozsah čtyř dalších částí (3.2.1 – 3.2.4), ve kterých jsou postupně diskutovány datové zdroje pro toto kvantitativní šetření, dále jsou zde charakterizovány použité ukazatele a metody hodnocení. Závěr (část 3.2.4) je věnován výslednému vymezení jádrových a periferních obcí (oblastí). Po kvantitativním šetření následuje šetření kvalitativní, a to v modelovém území Volarsko. Podkapitola 3.3.1 tak obsahuje stručné zdůvodnění výběru tohoto modelového území. Dále je zde část zaměřená na metodiku tvorby osnovy řízeného rozhovoru pro starosty obcí modelového území a dotazníku pro členy zastupitelstev těchto obcí. Následují dvě rozsáhlejší podkapitoly věnované vyhodnocení odpovědí starostů v rámci řízeného rozhovoru a také pochopitelně členů zastupitelstev, jimž byl distribuován dotazník.

Třetí část uzavírá podkapitola 3.4, která má za cíl shrnout a porovnat výsledky kvantitativního a kvalitativního šetření s důrazem na modelové území Volarsko.

Následující, čtvrtá, kapitola má poněkud syntetizující charakter. Na základě dosažených výsledků, ale i vlastních zkušeností, se snažím nastínit možné perspektivy rozvoje zvoleného modelového území.

Závěrečná, pátá, kapitola zahrnuje zobecnění výsledků na ostatní periferní území Česka stejného typu jako je modelové území a porovnání dosažených výsledků s některými pracemi podobného tématu, tzn. zaměřenými na lokální/regionální rozvoj periferních oblastí. Dále konfrontuje dosažené výsledky s na začátku stanovenými hypotézami a stručně nastiňuje další možné směry budoucího studia.

2 PŘEHLED LITERATURY A METODIKA PRÁCE

2.1 Diskuse literatury

Cílem podkapitoly je podat přehled literatury týkající se problematiky periferních oblastí (viz polarizace prostoru jako hlavní teoretické východisko při studiu marginálních/periferních oblastí; definice marginálních/periferních oblastí; problematika hodnocení polarizace prostoru; výzkum periferních oblastí na území Česka; výzkum hranic, pohraničí a venkovských oblastí; role kvalitativního šetření ve výzkumu periferních oblastí).

2.1.1 Polarizace prostoru jako hlavní teoretické východisko při studiu marginálních/periferních oblastí

Koncept jádra (centra) a periferie, jakožto dvou krajních pólů polarizovaného prostoru, představuje jeden z klíčových modelů geografického výzkumu a je mnohými považován za základní teoretické východisko při studiu marginálních (periferních) oblastí (Cullen, Pretes 2000; Havlíček, Chromý 2001; Jussila 1998; Leimgruber 2004).

Polarizaci prostoru se v minulosti věnovala celá řada autorů. Snažili se vysvětlit, které faktory způsobují nerovnoměrný socioekonomický vývoj regionů, jenž právě vede ke vzniku jádrových a periferních oblastí. Podle Chromého a Janů (2003) je „...utváření center a periferií logickým a přirozeným výsledkem strukturálně-funkční diferenciace prostoru“ (s. 110). Zájem především geografů o nerovnoměrný socioekonomický rozvoj začal již ve 30. letech 20. století a byl z velké části motivován řadou dramatických událostí, které měly vliv na ekonomickou nerovnováhou. Jednalo se hlavně o pád Newyorské burzy a události spojené s 2. světovou válkou (Sommers, Mehretu, Pigozzi 1999).

Jedním z prvních autorů, který se věnoval polarizaci prostoru byl Christaller ve své teorii centrálních míst (1933/1966 převzato z Blažek, Uhlíř 2002). Tato teorie byla inspirována staršími pracemi von Thünera (1826/1966) a Webera (1928). Vycházela ze základní geografické zákonitosti, tj. poklesu počtu středisek v závislosti na jejich významu (Blažek, Uhlíř 2002). Centrální a necentrální (periferní) oblasti se podle Christallera liší tím, zda disponují střediskovými funkcemi, za kterými musí obyvatelé pro uspokojení svých potřeb z necentrálních oblastí čili ze zázemí dojíždět. Za základní kritérium, jenž určuje perifernost území lze tedy považovat vzdálenost. I přes nerealistické předpoklady a nedostatky (viz čistě geometrický přístup – sídelní systém nacházející se na homogenní rovině, ahistorické a tedy statické pojetí celé teorie) spočívá podle Blažka a Uhlíře (2002) hlavní přínos této teorie ve snaze vysvětlit geografickou organizaci společnosti jako celku včetně pokusu definovat celý soubor charakteristik systému středisek a regionů.

Christallerově teorii se podrobně věnoval také Böventer (1969), který se snažil shrnout přínos a nedostatky tohoto konceptu. Podle něj ztrácí teorie centrálních míst „...svou explanační sílu jakmile získají aglomerační výhody rozhodující důležitost v rámci velmi hustě zalidněných oblastí. Model nebyl formulován tak, aby pomohl řešit problémy Porúří nebo velkých amerických metropolitních oblastí“ (s. 123 – 124).

V období po druhé světové válce se začínají objevovat teorie skupiny jádro – periferie, jejichž autory byly převážně ekonomové. Do této skupiny řadíme teorii exportní základny (D. C. North), teorii růstových pólů (F. Perroux, J. Boudeville), teorii kumulativních příčin (G. Myrdal), teorii nerovnoměrného vývoje (A. Hirschman) a teorii polarizovaného vývoje (J. Friedmann). Jedná se o teorie regionální nerovnováhy (tzv. divergenční teorie) tzn., že jejich společným znakem a předpokladem je dlouhodobý nerovnoměrný ekonomický rozvoj vedoucí ke vzniku a prohlubování regionálních rozdílů. Úplná eliminace nerovnoměrností ve vývoji není podle těchto autorů možná, ale dokonce není ani žádoucí, protože onen nerovnovážený stav je důležitý právě pro další regionální vývoj (Blažek, Uhlíř 2002). Všechny teorie hovoří o různých mechanismech působících pro a proti konvergenci resp. divergenci. Např. teorie kumulativních příčin hovoří o tzv. „spread effects“, které působí ze strany vyspělých regionů na méně vyspělé a vedou spíše ke konvergenci. Podle Myrdala se však daleko častěji vyskytují mechanismy negativní tzv. „backwash effects“ působící na méně vyspělé regiony a vedoucí k prohlubování regionálních nerovnoměrností (blíže viz Blažek, Uhlíř 2002).

Teorie polarizovaného vývoje, někdy též teorie jádro – periferie patří mezi nejvýznamnější z tohoto období. Její autor J. Friedmann se totiž poprvé pokusil definovat pojmy jádro a periferie. Výraznou měrou tak přispěl k celkovému uchopení problematiky zkoumání polarizace prostoru (Stockmann 2003). Podle Blažka a Uhlíře (2002) vycházel Friedmann z myšlenky nerovnoměrného rozdělení moci v ekonomice a ve společnosti, které vyústí ve vytvoření takové struktury vzájemných vztahů (administrativních struktur, vzorců obchodu, migrace apod.), která je výhodnější pro jádro. Základním rozlišujícím znakem mezi regiony jádra a periferie je tedy míra jejich autonomie, respektive závislosti na jiných regionech (Blažek, Uhlíř 2002). Centrum (jádro) je regionem s vysokou mírou autonomie a schopností tvořit inovace, je schopné zachytit hlavní změny (impulsy) vývoje. Periferie je implicitně definována jako oblast, která tyto změny nezachytila. Friedmann také definoval šest kumulativních mechanismů (efektů), které způsobují růst polarizace mezi jádrem a periferií, a tím přispívají k dalšímu posilování pozice jádra:

- efekt dominance
- efekt vazeb
- informační efekt

- psychologický efekt
- modernizační efekt
- výrobní efekt

Dopad těchto šesti mechanismů může podle Friedmanna zapříčiňovat vznik napětí mezi jádrem a periferií. Toto napětí doporučuje autor řešit decentralizací moci z jádra na periferii (např. posilováním městských regionů na periferii).

Friedmannovým příspěvkem je také stanovení čtyř etap vývoje prostorové ekonomiky (druhou etapu vývoje reprezentuje právě teorie polarizovaného vývoje):

1. preindustriální společnost s lokálními ekonomickými strukturami
2. vznik polarity jádro – periferie a jejího další zvětšování (divergence)
3. disperze ekonomických aktivit a částečně i řídicích funkcí z jádra na periferii
4. postupná integrace, růst propojenosti a závislosti jádra a periferie

Poměrně kriticky reagoval na Friedmannův model Hampl (2001h, s. 316), podle kterého je velice diskutabilní vzájemné rozlišování 3. a 4. fáze vývoje prostorové ekonomiky. To v podstatě znamená „...dovršení difúze progresu do celého systému a dosažení plné organičnosti systému na nové, kvalitativní vyšší, úrovni“. K tomu podle Hampla u společenských systémů nikdy nedocházelo a dojít nemohlo, neboť „...odstranění diferenciace by v podstatě vedlo k umrtvení vývoje, k degradaci systému“ ... „...vždy se tedy jedná jen o dosažení určité míry utlumení nerovnoměrností, které by mělo postačovat pro zvýšení úrovně organičnosti a vnitřní kooperativnosti systému“.

Podle Blažka a Uhlíře (2002) je Friedmannova obecná teorie polarizovaného rozvoje na rozdíl od ostatních teorií jádro – periferie významná především z důvodu zdůraznění významu institucionálních struktur a behaviorálních faktorů pro regionální rozvoj a širokého využívání konceptu autority a podřízenosti.

Začátkem 80. let 20. století se polarizaci prostoru a vztahu jádra a periferie především z politického hlediska věnoval Gottman (1980). Podle něho je periferie determinována fyzickogeografickými podmínkami, historickým vývojem, politickou organizací a silou ekonomických funkcí.

Reynaud (1981 převzato z Leimgruber 1994) na rozdíl od Gottmana zdůrazňuje roli aktivity lidí, zároveň spojuje prostorový model jádra a periferie se sociálním uspořádáním. Odmítá prostou polarizaci prostoru ve smyslu jádro a periferie, naopak předpokládá určitý vývoj tohoto vzájemného vztahu vyznačující se proměnlivou intenzitou (tzv. dynamické pojetí). Také zahrnuje fenomén času, což znamená, že nic není konečné, definitivní.

Historický vývoj může probíhat v několika vlnách, kdy se mění postavení jádra a periferie, tzn., že např. může poklesnout význam jádra, které ztrácí svoji dominantní roli a naopak periferie se může od jádra osamostatnit a tím svůj význam posílit. Může dojít i k vzájemně „výměně“ dosavadních pozic. Leimgruber (2004) jako příklad uvádí tradiční průmyslové regiony, které kdysi patřily k hospodářsky nejsilnějším oblastem (Porúří, severovýchodní Anglie). Reynaud demonstruje své dynamické pojetí typologií (viz obrázek č. 1), v níž na jedné straně figurují toky lidí a kapitálu, na druhé straně toky surovin. Definuje celkem čtyři typy center, šest typů periferií, a jejich vzájemnými kombinacemi popisuje sedm různých vztahů.

Schuler a Nef (1983 převzato z Havlíček, Chromý 2001) navazují na Reynauda ve smyslu kontinua mezi jádrem a periferií. „Jádro a periferie nejsou prostorově oddělené, ale pouze mění se míry centrality. Nejde tedy o dichotomii mezi dvěma extrémy, ale jedná se o kontinuum otevřené změnám v čase. Centrum se přitom nachází na vrcholu tzv. pyramidu moci“ (s. 5).

V teoretické rovině se věnovali obecným tendencím vývoje polarizace prostoru Chromý s Havlíčkem (2001). V návaznosti na 1. etapu Friedmannova modelu vývoje prostorové ekonomiky definovali celkem čtyři abstraktní vývojové typy polarizace prostoru (narůstající polarizace, stagnující polarizace, ubývající polarizace, nivelizující polarizace), které v čase zohledňují diferencovaný vývoj vztahu jádra (centra) a periferie.

Obrázek č. 1: Typy center a periferií podle Reynauda

Vztah centrum-periferie	toky lidí a kapitálu	toky surovin
1) dominantní C, ovládaná P	$P \rightarrow C$	$P \rightarrow C$
2) přebujelé C, opuštěná P	$P \rightarrow C$	
3) dominantní C, integrovaná & využívaná P	$C \rightarrow P$	$P \rightarrow C$
4) přebujelé C, integrovaná & anektovaná P	$C \rightarrow P$	
5) upadající C, P rozmnožující kapitál z C	$C \rightarrow P$	
6) autonomní C a P		
7) inverze: P se stává C a naopak	$C \rightarrow P$	$C \rightarrow P$

Zdroj: Reynaud (1981 převzato z Leimgruber 1994; upraveno)

2.1.2 Marginalita a perifernost; definice marginálních/periferních oblastí v rámci geografického studia; problematika hodnocení polarizace prostoru

2.1.2.1 Marginalita vs. perifernost – rozdíly ve vnímání a chápání těchto pojmů

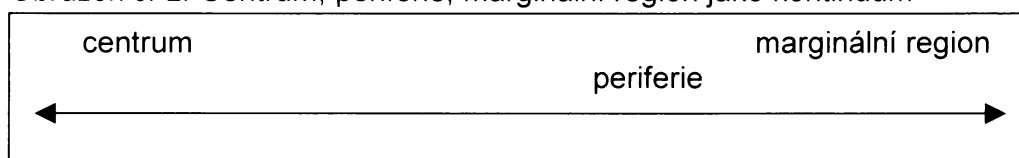
Než přejdeme k vlastní definici marginality/perifernosti, je potřeba se detailněji podívat na význam pojmů marginalita a perifernost. S oběma termíny se totiž setkáváme v souvislosti s výzkumem polarizace prostoru.

V geografické literatuře je nahlíženo na oba termíny buďto jako na synonyma (k tomuto postoji se v podmínkách Česka přiklání např. Havlíček a Chromý 2001), nebo jsou naopak oba pojmy důsledně oddělovány z hlediska jejich významu (Leimgruber 1994). Podle tohoto autora je vztah jádra a periferie spíše geometrického charakteru, a to ve smyslu střed území a jeho hranice. Naopak pojem marginalní (resp. vztah mezi jádrovými a marginálními oblastmi) má poněkud širší uplatnění (význam), nese sebou totiž i řadu sociálních, ekonomických a politických souvislostí.

Na Leimgrubera navazuje Andreoli (1994), podle které mají oba pojmy stejný význam, a to z filologického a geografického hlediska, tj. „...něco, co je daleko od centra...“ (Andreoli 1994, s. 41). Marginální regiony jsou však jakýmsi dalším stupeň perifernosti. Periferní regiony jsou totiž alespoň částečně integrovány do ekonomického systému, na rozdíl od regionů marginálních, které jsou ekonomicky izolovány (nacházejí se mimo systém), „...jsou vyloučeny z politických, sociálních a ekonomických rozhodovacích procesů (Mertins 1992 převzato z Leimgruber 1994, s. 6).

Celou problematiku doplňuje Schmidt (1998), která ve shodě s výše uvedenými autory nepovažuje centrum a periferii za dva izolované póly, hovoří také o kontinuu. V případě zahrnutí marginálních regionů pak vzniká kontinuum centrum – periferie – marginální region (viz obrázek č. 2) pouze však ve smyslu socioekonomických vztahů, ne ve smyslu geometrickém. Periferie se sice nachází v podřízené pozici vůči centru, je však na rozdíl od marginálního regionu integrována do systému.

Obrázek č. 2: Centrum, periferie, marginální region jako kontinuum

Zdroj: Leimgruber (1994; upraveno)

Leimgruber (2004) dokumentuje rozdílnost významu obou pojmů na příkladě práce autorů Pieroni, Andreoli (1989) blíže viz obrázek č. 3. Na jednoduchém schématu je znázorněno vzájemné působení výrobních sil a tržní integrace, jejichž vysoká úroveň

charakterizuje centrum a naopak jejich nízká úroveň je charakteristická pro periferii. Z pozice marginální oblasti (v originále označeného jako „margin“) jednoznačně vyplývá, že „...marginální regiony leží skutečně na okraji systému nebo v jeho vně“ (Leimgruber 2004, s. 49).

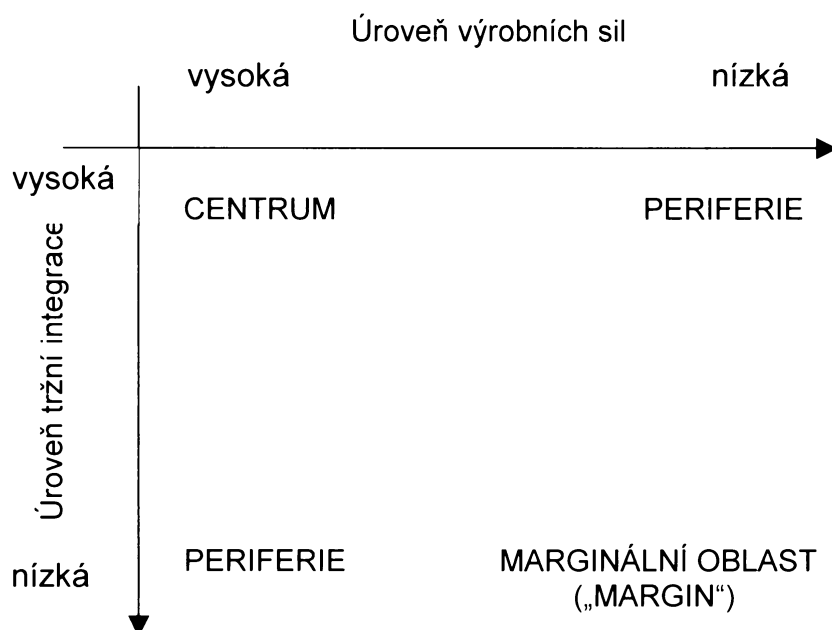
Výše uvedení autoři se spíše přiklánějí k rozlišování marginality a perifernosti na základě odlišného stupně integrace do systému, ovšem bez určení jasné hranice, jež by byla podmínkou integrace do systému či nikoliv.

Perifernost nějakého území je spojena s prostorovými (polohovými) charakteristikami typu vzdálenost, dopravní dostupnost. Zatím co marginalita je spíše vytvářena „mnohodimenzionálním spektrem problémů, od ekonomických a geografických, přes kulturní, sociální a politické, až po historické“ (Gajdoš 2000, s. 6).

Z výše uvedeného stručného přehledu vyplývá, že chápání obou pojmů není jednoznačné a s rozdíly se setkáváme i v rámci výzkumu marginálních/periferních oblastí v Česku, kde se spíše můžeme setkat s pojmy periferie, perifernost, periferní oblast, avšak rozdílným příkladem mohou být např. práce Vaishara (1999); Vaishara, Zapletalové (2005); Zapletalové (1998), kteří převážně hovoří o marginalitě a o oblastech marginálních.

Podle mého názoru není pro účely této práce nutné oba pojmy rozlišovat. Je možné položit mezi ně rovnítko a chápat je jako synonyma. Z terminologické hlediska se však spíše přikláním k pojmům periferie, perifernost a periferní oblast.

Obrázek č. 3: Marginální regiony ve vztahu vzájemného působení výrobních sil a tržní integrace

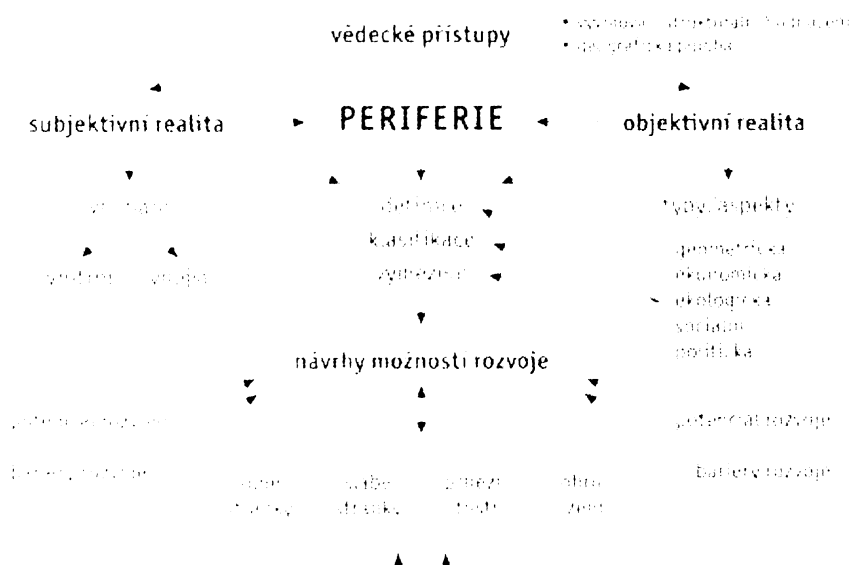

Zdroj: Pieroni, Andreoli (1989 převzato z Leimgruber 2004; upraveno)

2.1.2.2 Definice marginality/perifernosti a maginálních/periferních oblastí

Definice marginality/perifernosti můžeme, na rozdíl od širšího pokusu definovat pojem či myšlenku marginality/perifernosti, v literatuře najít velké množství. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, pojmy marginalita a perifernost jsou i v rámci geografického studia chápány různými autory různě. Nejinak je tomu i u pokusů definovat marginalitu/perifernost. Zde hraje na jedné straně důležitou roli mnohostranná podmíněnost reality v geografickém pojetí, což vede ke vzniku množství různých typů periferních oblastí a tím i přístupů k jejich chápání (definování). Na druhé straně pak sehrává důležitou roli subjektivní vnímání a pohled daného autora. Je to samozřejmě přirozené, neboť každý jedinec (autor) vnímá převážně to, co považuje ze svého hlediska za nejdůležitější (nosné). Z těchto důvodů se v odborné literatuře objevuje nespočet konceptů či definic, které se snaží marginalitu/perifernost definovat. Univerzální platná definice, která by objektivně vysvětlila tento pojem a která by byla většinou autorů považována za jakýsi „terminus technicus“ se tak nikde neobjevuje a pravděpodobně ani nikdy existovat nebude. Z výše uvedeného vyplývá, že marginalitu/perifernost je možné posuzovat ve dvou základních analytických rámcích. Na jedné straně jde o marginalitu/perifernost jako objektivní realitu a na druhé straně jako o realitu subjektivní (Schmidt 1998). Obrázek č. 4 zobrazuje tyto dva vědecké přístupy ve vztahu k definici, klasifikaci a vymezení periferních oblastí.

Obrázek č. 4: Schéma vybraných aspektů a vztahů periferních regionů

Zdroj: Schmidt (1998 převzato z Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005)

Komplikovanost diskutované problematiky výstižně komentuje Marada (2001, s. 13), podle kterého je pojem periferní oblast „...více cítěn, než přesně definován“. Fernandes

(2000) dokonce hovoří o záhadnosti konceptu marginality, který lze jen stěží konkretizovat. Mnoho autorů se shoduje na tom, že marginalita je relativním konceptem. Ať už z hlediska, které se váže k subjektivnímu vnímání (viz kapitola 2.1.5) – marginalita jako stav myslí (např. Leimgruber 2000; Leimgruber, Majoral, Lee 2003). Dále se může jednat o relativnost vyplývající z vlastní definice marginality/perifernosti (Capella-Miternique, Font-Garolera 1999); relativnost, která se váže k hodnocení polarizace prostoru (viz kapitola 2.1.2.3); relativnost vzhledem k specifickému historickému vývoji, a tedy i délce trvání perifernosti.

I přes uvedená specifika se nyní zaměříme nejprve na přístupy, z hlediska kterých lze marginální/periferní regiony definovat, poté na vlastní definice marginality/perifernosti.

Leimgruber (1994) vymezil čtyři základní přístupy, z hlediska kterých lze marginální/periferní regiony definovat. Jedná se geometrický, ekologický, ekonomický a sociální. Tyto čtyři vzápětí ještě doplňuje přístupem politickým, kulturním a konceptem, jenž odráží subjektivní vnímání marginality/perifernosti. Schmidt (1998) navazuje na Leimgrubera a vymezuje šest základních přístupů, kdy ke čtyřem základním ještě přidává koncepty politické a kulturní marginality.

- Geometrický přístup (geometrická marginalita): v tomto případě jsou za marginální regiony považovány ty, které leží na okraji státu (jedná se o pohraniční oblasti). Hlavním faktorem určujícím míru perifernosti je tedy vzdálenost od centra. Podle Schmidt (1998) lze kromě této geometrické marginality, která je určena lokalizací regionu v absolutním prostoru, brát potaz i pozici regionu v prostoru relativním, vyjádřeném dostupností určité oblasti nejen pro lidi, ale také např. pro zboží.

- Ekologický přístup (ekologická marginalita): toto pojetí svým charakterem trochu vybočuje z „řady“. Dá se říci, že obecně souvisí s ekonomickými aspekty skrze využívání přírodních podmínek (Schmidt 1998). Jádrem jsou z tohoto pohledu oblasti kvalitního životního prostředí, člověkem málo využívané, či zcela nevyužívané a v protikladu k nim jsou oblasti hustě osídlené, značně pozměněné, či zdevastované lidskou činností (Chromý, Jančák 2005). Lidská aktivita doslova marginalizuje přírodní prostředí a ekologická marginalizace může vést k poklesu kvality života (Leimgruber 2000). Z hlediska tohoto přístupu jsou tak oblasti centrální téměř vždy periferní ve všech ostatních hlediscích.

- Sociální přístup (sociální marginalita): tento přístup je spojen s marginalizací sociálních skupin, „...jejichž socializační proces byl z různých důvodů nějakým způsobem narušen, nebo jednotlivci, jenž jsou situováni mimo jednotlivé skupiny, nebo jenž náležejí k různým skupinám současně, aniž by byli plně integrováni“ (Leimgruber 1994, s. 11). Cullen a Pretes (2000) v duchu tohoto přístupu nahlíží na marginalitu jako na sociální konstrukci. Moc („power“) se stává nejdůležitějším determinantem marginality. Marginalita je často

v tomto případě reprezentována charakteristikami typu pohlaví (viz např. Mehretu, Mutambirwa, Ch., Mutambirwa J. 2001), etnicita, náboženství, sexuální orientace, a často vede k prostorové segregaci minorit do slumů a ghatt především v městského prostředí, v rámci kterého lze mluvit o tzv. „mikroperiferních ostrovech“ (Blom 2000, s. 180), kde se právě vyskytují takové jevy jako jsou sociální exkluze, kriminalita, nelegální užívání narkotik apod.

- Ekonomický přístup (ekonomická marginalita): tento přístup patří spolu se sociálním k nejvíce používaným při definování marginální/periferní oblastí. Pokud hovoříme o marginálních oblastech máme v převážné většině na mysli ekonomicky marginální oblasti (Schmidt 1998). Tento přístup je založen na regionální diferenciaci ekonomických aktivit v území (Chromý, Jančák 2005). Ekonomická definice marginality vychází z množství rozmanitých prvků jako jsou přírodní faktory, kulturní a sociální charakteristiky obyvatelstva, hlavně ale ekonomické indikátory jako je např. HDP (Leimgruber 1994). Velký význam je také přisuzován politickým rozhodnutím, jež mohou významnou měrou přispívat k ekonomické marginalizaci nějaké oblasti.

- Kulturní přístup (kulturní marginalita): je blízký sociálnímu přístupu a ve své podstatě představuje jeho speciální formu. Je především spojován se segregací kulturních minorit.

- Politický přístup (politická marginalita): politická marginalita má své opodstatnění hlavně uvnitř státu. Za marginální lze označit ta území, která jsou z různých důvodů mimo zájem těch, kteří mají rozhodující moc (např. národní vláda), což s sebou do těchto území přenáší celou řadu negativních dopadů (Schmidt 1998). Podle Gottmanna (1980) je v duchu tohoto pojetí periferní polohou myšlena politická podřízenost jádru (centru).

Definice marginálních/periferních oblastí velice často vychází z kombinace výše uvedených přístupů, což je podle mého názoru velmi důležité a nezbytné, přičemž v největší míře převažuje přístup ekonomický a sociální. Pouze ojediněle je možné v literatuře najít definici, která by se opírala pouze o jeden z přístupů (viz např. geometrický přístup, který má významné uplatnění vzhledem k perifernosti pohraničních oblastí).

Pokusme se nyní o jakousi kategorizaci (klasifikaci) vybraných definic marginálních/periferních oblastí:

- Definice nejvíce zohledňující ekonomický přístup: mezi definice vycházející z nejrozšířenějšího ekonomického přístupu můžeme zařadit pojetí autorů Cullena a Pretese (1998, s. 183), kteří uvádí, že „...region je považován za marginální, když je vzdálen trhům, závislý na primárních zdrojích, má malý počet značně územně rozptýleného obyvatelstva a není politicky nebo ekonomicky autonomní“. Také Huskey a Morehouse (1992 převzato z Cullen, Pretes 2000) chápou marginalitu především jako ekonomický koncept. Za marginální region lze považovat ten, který je vzdálený trhům, závislý na primárních zdrojích,

řídce osídlen a není politicky nebo ekonomicky autonomní. Finský autor Tykkyläinen (1998, s. 123) definuje marginální oblast jako „...pohraniční oblast socioekonomické aktivity, buď to se rozvíjející nebo upadající, vždy ale řídce zalidněnou“. Marginální oblasti se vyznačují nestabilní obydleností a často se nacházejí daleko od jádrových oblastí, tedy oblastí ekonomicky prosperujících, které jsou považovány za bohaté. Eskelinen a Snickars (1995) definují periferii jako geograficky odlehlou, ekonomicky zaostalou, jež je závislá na externích politických rozhodnutích a je kulturně „zastaralá“. Z ekonomické přístupu vychází i Artobolevsky (1997 převzato z Garrod, Wilson 2004), který definuje periferní regiony v kontextu Evropy. Ty jsou charakterizovány málo rozvinutou infrastrukturou, nízkým stupněm kvalifikace pracovní síly a vysokou nezaměstnaností. Na druhou stranu jsou však periferní oblasti schopny nabídnout nízké náklady na zaměstnance (na pracovní sílu), což jim může dávat ekonomickou výhodu (Hall 1992 převzato z Garrod, Wilson 2004).

- Komplexněji zaměřené definice: poněkud komplexnější definice je k nalezení v práci Mehretu, Pigozziho a Sommers (2000), podle kterých je marginalita komplex forem znevýhodnění, kterými prochází (které zažívají) jednotlivci a společnosti z důvodu nevýhod, které vzrůstají z nerovnoměrných či nespravedlivých etnických, kulturních, sociálních, politických a ekonomických faktorů. V další práci (Sommers, Mehretu, Pigozzi 2001, s. 27) dodávají, že „...marginální oblasti se obecně rozkládají tam, kde se kumulují politické, kulturní, ekonomické problémy a problémy se zdroji“. Italští autoři Andreoli a Tellarini (1998) pak neuvádějí přímo definici, ale parametry, které charakterizují marginální oblasti. Podle nich jsou v marginálních oblastech příjmy na osobu výrazně nižší, je zde špatný stav infrastruktury a tyto oblasti se vyznačují určitou kulturní izolovaností. Tyto tři faktory jsou obvykle součinné a dále závisí na charakteru přírodního prostředí, historických událostech, které ovlivnily současný charakter oblasti, a demografickém stárnutí. Boniface (2000) také neuvádí přímou definici, nicméně podle ní se řada států nachází v marginální pozici, ať už z hlediska rozvojového, klimatického, ekonomického nebo geografického, tj. ve smyslu vzdálenosti od hlavních center, kde se dějí důležitá politická rozhodnutí, rozhodnutí o distribuci finanční a grantové pomoci a kde se vytváří bohatství. Mezi nejčastěji citované (např. Havlíček, Chromý 2001; Vanduchová 2001, Stockmann 2003) patří v české geografické literatuře definice Schmidt (1998, s. 59): „...marginální regiony jsou v zásadě charakterizovány více či méně zřetelným nedostatkem integrace do v daném prostoru a čase dominujících struktur, procesů systémů, a to ve všech uvažovaných aspektech, či pouze v jednom z nich, a navíc vykazují částečný či úplný pocit, že nejsou součástí (mezo- či makro-) systému“.

- Definice částečně zohledňující sociální a kulturní přístup: Do této skupiny můžeme zařadit již citovanou práci Cullen, Pretes (1998), kteří definují periferii „...jako mocenský vztah mezi skupinou, jež považuje sebe samu za centrální a nahlíží na minority a skupiny

k ní náležící jako na marginální či odlišné“ (s. 184; Cullen, Pretes 2000, s. 217). Pro Enyediho (1994) je periferie synonymem geografické a sociální vzdálenosti od jádrových oblastí rozvoje. Leimgruber (2004, s. 48) cituje velmi zajímavé pojetí Millera (1998), které se svým charakterem váže k méně obvyklé kulturní marginalitě. Podle tohoto autora se marginální regiony vyznačují:

- kultovním vztahem k prostředí, prostoru a místu
- stabilním spektrem vědomostí jako jsou tradice a folklór, které právě pramení ze vztahu k prostředí, prostoru a místu
- prostředky pomáhajícími rozvoji a zachování těchto vědomostí

Mimo tyto tři hlavní skupiny uvedme některé definice českých autorů, které se svým charakterem vážou spíše k ekonomickému přístupu. Marada a Chromý (1999, s. 244) definují periferii jako „...území ležící mimo ekonomicky intenzivně využívané regiony, vyznačující se odlehlostí od center osídlení, špatnou dopravní dostupností a malou hustotou zalidnění“. Na základě výsledků komponentní analýzy pak uvádí další definici Marada (2001, s. 22). „Je to území charakteristické řidším zalidněním, menší progresivitou ekonomické struktury (spojenou s menším počtem podnikatelů), dále nižší mírou hmotných investic, menší vybaveností středními školami a menší intenzitou trestných činů. Tato území leží často ve větší vzdálenosti od krajských center“. Podle Chromého a Jančáka (2005, s. 106) je „klasická periferie územím ležícím mimo ekonomicky intenzivně využívané oblasti, které se vyznačuje vysokým podílem venkovského osídlení, malou hustotou zalidnění, vysokou nezaměstnaností, a zároveň vysokou zaměstnaností v primárních odvětvích hospodářství (zejména v zemědělské prvovýrobě) a celkově nižší životní úrovni obyvatelstva“.

Ze stručného přehledu definic je patrné, že jsou pojetí jednotlivých autorů velmi rozmanitá. Tím nejpravděpodobnějším diferenciacním faktorem může podle mého názoru být odlišný charakter jednotlivých výzkumů. Přesto jsou však některé prvky uvedeným definicím společné. Především jasně převládá ekonomické hledisko. Periferní oblasti jsou tak často chápány jako území ekonomicky málo rozvinutá nacházející se mimo vyspělé regiony. Jedná se o oblasti, které nejsou ekonomicky autonomní, ale závislé právě na těch nejvyspělejších regionech. Dalšími často zmiňovanými prvky jsou faktická odlehlost (vzdálenost) od center osídlení, a to nejen ve smyslu čistě geografickém (dopravní dostupnost – vliv přírodních překážek, nedostatečně rozvinutá dopravní infrastruktura), ale také ve smyslu sociálním (sociální exkluze apod.). Důležitou roli také hraje možnost podílet se na politických rozhodnutích, kterou periferie obvykle nemá nebo má, ale velmi omezenou. Poměrně hojně se objevuje celá řada rozličných demografických a socioekonomických charakteristik. Velmi časté jsou např. nízká hustota zalidnění, úbytek obyvatelstva, vysoká míra nezaměstnanosti, nízká vzdělanost atd. Vesměs útržkovitě se setkáváme s méně tradičními prvky či aspekty

socio-kulturního původu jako třeba etnicita, náboženství, ale i regionální identita, které mohou hrát v jistých ohledech důležitou roli. Jsou však velice obtížně kvantifikovatelné a postižitelné.

2.1.2.3 Problematika hodnocení polarizace prostoru

Problematika vymezení marginálních/periferní oblastí patří v rámci komplexního studia marginálních/periferních oblastí k jeho nejdůležitějším tématům. Souvisí to se snahou jednotlivých autorů o nalezení odpovědi na stěžejní otázku – kde leží periferní oblasti v rámci zkoumaného území? Obecně lze říci, že se jedná o velmi „nestandardizovanou problematiku“. Je možné se domnívat, že to velice úzce souvisí se skutečností, že vlastní pojem periferní oblast není zcela přesně definován. To umožňuje volit jednotlivým autorům různorodé přístupy k diskutované problematice. K otázce hodnocení polarizace prostoru by také bylo vhodné poznamenat, že pozice centra a periferie je proměnlivá v závislosti na měřítku zkoumání tedy řádovostní úrovni (Schmidt 1998). Co je považováno na jednu stranu za periferii může být na druhou stranu centrem a naopak (i periferie resp. periferní oblast může mít své centrum). Proto samotné hodnocení polarizace prostoru, tj. vymezení jádrových a periferních oblastí, naráží na několik metodologických problémů, které jsou ovšem do značné míry propojené (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005).

Za prvé se jedná o výběr relevantních ukazatelů, které by měly dostatečnou vypovídací schopnost vzhledem k perifernosti nějakého územního celku. Prakticky každý další výzkum polarizace prostoru pak nabízí odlišný přehled indikátorů perifernosti. Je to dáno různými pojetím pojmu periferie a zmiňovanou vypovídací schopností ukazatele ve vztahu ke konkrétnímu zkoumanému území. Leimgruber (2004) přichází s velmi zajímavým názorem, se kterým je možné do jisté míry souhlasit. Podle něho ovlivňuje subjektivní výběr indikátorů perifernosti výsledky daného výzkumu. Což může do jisté míry vést až ke tvrzení, že „...region je marginální, protože někdo (výzkumný pracovník, lokální, regionální politik... atd.) chce, aby byl marginální (Leimgruber 2004, s. 50).

Výše diskutovanou rozmanitost použití rozdílných ukazatelů perifernosti můžeme podrobněji dokumentovat, jestliže se blíže podíváme na konkrétní práce několika autorů. Zajímavou prací je v tomto ohledu příspěvek Copuse (2001), který podává přehled indikátorů perifernosti, jenž byly použity nejrůznějšími autory během 80. a 90. let 20. století na úrovni členských států Evropské Unie. Jednoznačně zde dominují ekonomické indikátory jako jsou HDP či nezaměstnanost.

Gurung a Kollmair (2005) sestavili přehlednou tabulku indikátorů perifernosti na základě „brainstormingu“ mezi členy svého výzkumného pracoviště doplněnou o indikátory,

keré byly vybrány z několika dalších prací. Indikátory byly poté z předmětného hlediska rozděleny do osmi kategorií (sociální sféra, stav infrastruktury, zdravotní stav, vzdělanost, politika, ekonomika, životní prostředí, indexy rozvoje).

Naopak pro vymezení marginálních území v rámci USA použili autoři Lonsdale, Archer (1999) pouze demografické indikátory (přirozený přírůstek, míra migračního přírůstku obyvatel, národnostní příslušnost atd.). Zajímavý je také názor těchto autorů na problematiku vymezení marginálních/periferních oblastí, „...zakreslit do mapy čáru vymežující marginální oblast vyžaduje velkou porci kuráže“ (s. 138).

Použití homogenního souboru indikátorů perifernosti je spíše výjimečné, pro hodnocení polarizace prostoru je většinou použita kombinace nejrůznějších převážně demografických, sociálních, ekonomických, polohových, ale i fyzickogeografických charakteristik (Cudlínová, Těšitel 2000; Marada 2001).

Dalším problémem, který velice úzce souvisí s předchozím, je záležitost týkající se hodnocení polarizace prostoru. Podobně jako u předchozího problému nelze určit jakou, v tomto případě, metodu hodnocení považovat za nejvhodnější. Opět se objevují různorodé přístupy, kdy záleží na subjektivním výběru daného autora. Zcela logicky samozřejmě převažují ty metody, které vycházejí z objektivnějšího kvantitativního hodnocení nad metodami vycházejícími z hodnocení kvalitativního.

Pokud se podrobněji zaměříme na vybrané výzkumy, v nichž se objevují nejrůznější metody hodnocení polarizace prostoru, tak zjistíme, že velký „prostor“ v české, ale i zahraniční literatuře, byl v minulosti dáván vícerozměrným statistickým metodám jako jsou faktorová/komponentní či shluková analýza (Andreoli 1994; Červenka 1989; Marada, Chromý 1999; Marada 2001; Musil 1988). Nabízí se samozřejmě celá řada jiných postupů či metod. Jedním z nich může být i poměrně jednoduché použití standardizace pořadím hodnot jednotlivých indikátorů perifernosti, které jsou pro hodnocení polarizace prostoru vybrány. Následně je možné postupovat několika způsoby, jak s takto sestaveným souborem indikátorů perifernosti dále „pracovat“ (přidělování bodů, zjišťování procentuální odchylky od průměrné hodnoty daného indikátoru), podrobněji (Čermák 2005; Nared 2002; Pileček 2004, 2005).

Třetím metodologickým problémem, který je v zásadě podmíněn cílem daného sledování, je řádovostní úroveň, na které bude hodnocení polarizace prostoru prováděno (makroregionální, mezoregionální, mikroregionální příp. lokální úroveň). Nesmíme opět opomenout vliv datové základny, od jejíhož rozsahu se prakticky odvíjí zaměření budoucího výzkumu právě ve smyslu volby řádovostní úrovně.

Pod makroregionální úrovní se lze představit marginální/periferní oblasti zahrnující celé kontinenty či jejich části (HAMPL 1996; Sokol 2001). O mezoregionální úrovni hovoříme v případě marginálních/periferních oblastí jako částech národních států. Zde se jako hlavní jednotky sledování uplatňují zejména Statistické nomenklaturní jednotky Evropské Unie NUTS II – NUTS IV, v Česku okresy a nově také obvody obcí s rozšířenou působností (Drápela, Herber 2005; Marada 2003; Pelc 1999). Na mikroregionální (lokální) úrovni lze chápat marginální/periferní oblasti jako obce, popř. jejich části (Jančák 2001; Moreno 2001; Stockmann 2003).

Pokud se blíže podíváme na práce českých autorů (podrobněji viz následující kapitola 2.1.3) dojdeme ke zjištění, že v posledních letech docházelo v Česku poměrně často k hodnocení polarizace prostoru na úrovni okresní (Marada 2001; Marada, Chromý 1999). Z pohledu datové základny se jeví volba této řádovostní úrovně jako velice vhodná umožňující použití relativně velkého množství rozmanitých indikátorů perifernosti. Avšak okresy představují územní jednotky vnitřně silně diferencované a heterogenní (HAMPL 2001; Jančák 2001). Jak správně konstatuje Flachs (2003) na příkladu okresu Liberec, spojením exponovaných a periferních oblastí v rámci jednoho okresu (oblast Liberce a okolí – oblast Frýdlantského výběžku) dochází při statistickém hodnocení ke značným ztrátám vypovídací hodnoty dosažených výsledků. Významnou polarizaci, resp. dichotomii „uvnitř“ okresu prokazují na příkladu dlouhodobých změn ve využití ploch v okresu Prachatice Chromý, Jančák a Winklerová (2003); rozdíly pramení nejen z odlišných fyzickogeografických podmínek jednotlivých částí okresu (horská versus podhorská území), ale i ze specifického vývoje území (dosídlená území versus oblasti kontinuálně osídlené). Nelze tedy zůstat na okresní úrovni a je třeba jít v hodnocení na úroveň řádovostně nižší (Jančák 2001). Z tohoto pohledu představovaly zajímavý přístup práce z konce osmdesátých let 20. století (Musil 1988; Illner 1988; Červenka 1989). Tito autoři použili pro svá hodnocení tzv. generelové jednotky (v podstatě se jednalo o spádová území střediskových obcí, které zavedl do analytických prací v roce 1979 Terplan, v roce 1980 bylo těchto jednotek 916; Musil 2002). V současnosti se při práci s nižšími územními jednotkami, tj. s obcemi, potýkáme s nedostatečně rozsáhlou datovou základnou, která neumožňuje provádět podobná hodnocení jako na úrovni okresní. Vhodnými jednotkami by mohla být území nově vzniklých obvodů obcí s rozšířenou působností, pravděpodobně i území dobrovolných svazků obcí a mikroregionů. Zde se opět vynořuje problém v podobě dostatečného rozsahu datové základny, resp. funkčnosti daného svazku obcí (Pileček 2005).

2.1.3 Vybrané výzkumy periferních oblastí – územní diferenciacie v Česku

Hampl, Gardavský a Kühnl (1987) se zabývali hodnocením polarizace území na bázi míry exponovanosti území. Periferní (neexponované) oblasti představovaly spíše doplněk k oblastem jádrovým (exponovaným). Pro vymezení exponovaných území byla zejména uvažována velikost a významnost samotných jednotek, dále vzdálenost i návaznost jednotek vůči hlavním centrům osídlení, v potaz byla také brána intenzita osídlení v okolí těchto jednotek. Celkovým výsledkem byla diferenciacie území ČSR z hlediska exponovanosti – perifernosti, přičemž perifernost území byly dále členěna na slabě – středně – výrazně periferní. Území, která byla označena jako výrazně periferní (viz obrázek č. 5) se rozkládala podél jihozápadního a jižního pohraničí. Za periferní bylo dále označeno Jesenicko, Broumovsko, oblast Orlických Hor, Českomoravské vrchoviny (hlavně Svitavsko a Žďársko) a oblast moravskoslovenského pomezí.

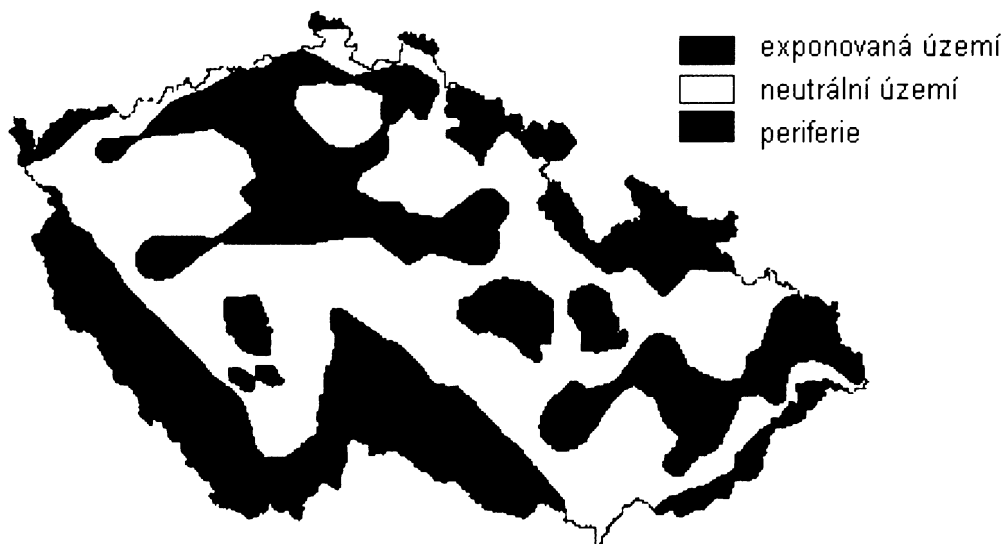
Samotným periferním územím věnoval pozornost i Musil (1988). Cílem bylo, pomocí shlukové analýzy a na bázi generelových jednotek, vymežit oblasti vyžadující si zvláštní ekonomickou a sociální péči. Hlavním výstupem pak byla mapa vnitřních periferií na území ČSR (viz obrázek č. 6), které byly z velké části rozloženy podél administrativních hranic tehdejších krajů. Administrativní rozdělení tak mělo výrazný vliv na formování periferních území. Musil celkem vymežil dvacet sedm periferních území. Mezi nejrozsáhlejší patřila např. oblast ležící jihovýchodně od Plzně (Spálené Poříčí – Švihov – Velhartice – Čestice), oblast Rakovnícka a Žatecka (Křivoklát – Kožlany – Podbořany – Bochov), oblast ležící mezi Nymbukem a Jičínem (Brodce – Libáň – Kopidlo – Lhota pod Libčany) nebo oblast Podýjí. Takto vymezená území se vyznačovala úbytkem a stárnutím obyvatelstva, úbytkem ekonomicky aktivních osob, vysokým podílem zaměstnaných v zemědělství, chudším vybavením domácností, nízkou úrovní občanské vybavenosti, nízkou úrovní vzdělanosti, vyšším podílem neobydlených bytů a často také trpěla dopravní izolací. Kritika může tomuto příspěvku vytknout především „...nezachycení periferních oblastí podél státních hranic, neboť zdejší generelové jednotky spojují pohraniční oblasti se středisky dále ve vnitrozemí“ (Vanduchová 2001, s. 30).

Jedním z cílů Hübnerovy diplomové práce (1985) bylo vymezení „venkova“ a jeho odlišností od „měst“. Provedl komplexní zhodnocení stavu venkovských generelových jednotek kombinací použitých ukazatelů populačního vývoje, zemědělské funkce a rekreačního využití. Podle rozdělení generelových jednotek na městské a venkovské se nejvíce venkovské oblasti nacházely v jižní Čechách a na druhém místě na jižní Moravě.

Illner (1988) vnesl do své práce, podobně jako Musil, sociální pohled. Autor sestavil soubor charakteristik sociálních podmínek území (např. ekonomická aktivita podle sektorů, vzdělanost, demografické složení obyvatelstva) a soubor charakteristik hmotných životních

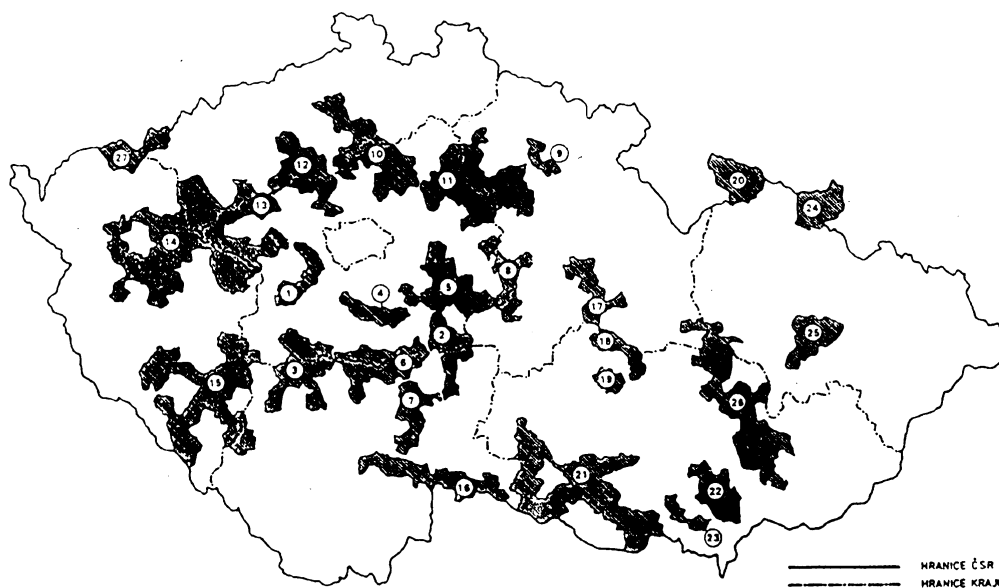
podmínek území (např. podíl rekreačních ploch, kvalita bytů). Použitých ukazatelů bylo celkem dvanáct. Jako problémové oblasti označil autor severozápadní Čechy a jihozápadní pohraničí. Pro vymezení zaostávajících oblastí rovněž použil generelové jednotky.

Obrázek č. 5: Diferenciace území ČSR podle exponovanosti

Zdroj: Hampl, Gardavský, Kühnl (1987 převzato ze Štych, Kabrda 2005; upraveno)

Obrázek č. 6: Vnitřní periferie ČSR v roce 1980

Zdroj: Musil (2002; upraveno)

Červenka (1989) se při identifikaci zaostalých oblastí především zaměřil na sociální aspekty v části území bývalých krajů (Jihočeského a Jihomoravského). Současně kladl důraz na porovnání pouze přibližně rovnocenných jednotek z hlediska řádovostního postavení.

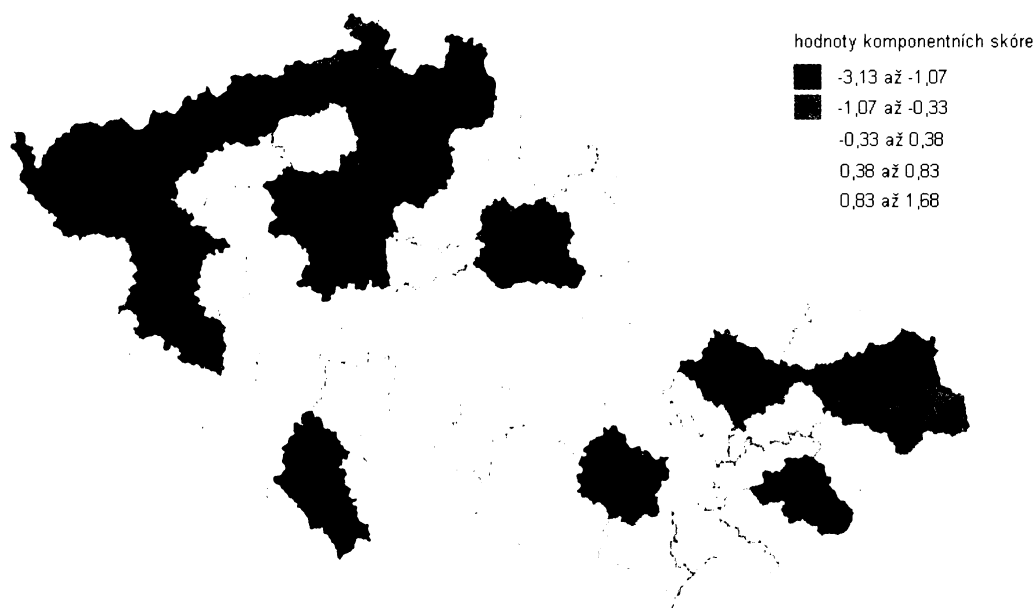
Koncem devadesátých let 20. století se vymezování periferních oblastí na území Česka věnuje příspěvek Marady a Chromého (1999). Autoři použili komponentní/faktorovou analýzu, pomocí níž se pokoušeli zjistit, jaké faktory nejvíce ovlivňují kvalitativní diferenciaci okresů v Česku. Pro toto vyhodnocení bylo použito patnáct ukazatelů za každý okres. Výsledkem pak bylo vymezení jádrových a periferních území v rámci Česka. Základem byla míra působení tří hlavních syntetických faktorů diferenciaci v okresech Česka, na jejímž základě bylo provedené bodové ohodnocení okresů. Jako hlavní periferní byly poté označeny čtyři oblasti. Jednalo se o oblast Jeseníků, Šumavy a Českého lesa, Českomoravské vrchoviny a oblast širšího okolí Plzně (hlavně okresy Plzeň – sever a Plzeň – jih).

Podobným příspěvkem je práce Marady (2001). Autor opět využívá komponentní analýzu pro vymezení jádrových a periferních okresů Česka a používá následujících šest ukazatelů: hustota zalidnění, podíl venkovského obyvatelstva v okrese, podíl obyvatelstva okresu žijícího v obcích do 499 obyvatel, podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru a v bankovním sektoru, dále pak průměrná výše mzdy v okrese. Za periferní (viz obrázek č. 7) byla označena oblast Českomoravské vrchoviny, konkrétně okresy Žďár nad Sázavou, Třebíč, Svitavy, Havlíčkův Brod a Pelhřimov. Dále oblast Jeseníků (okresy Jeseník, Šumperk, Bruntál) a oblast Orlických hor, oblast Šumavy a Českého lesa (okresy Prachatice, Strakonice, Domažlice, Klatovy). Další skupinu tvořily okresy tzv. vnitřních periferií, které jsou rozloženy podél administrativních hranic Středočeského kraje (okres Rokycany, Rakovník, Beroun, Příbram, Písek, Benešov, Kutná Hora). Poslední skupiny pak tvořily okresy Nymburk, Jičín a Semily. Autorovou snahou také bylo nalezení vztahu mezi stupněm perifernosti regionu a některými fyzickogeografickými a socioekonomickými ukazateli, na základě kterých se pokusil o zpřesnění definice pojmu „periferní oblast“ v podmínkách Česka.

Fialová (2001) se ve svém příspěvku spíše věnovala vztahu druhého bydlení k periferním oblastem. Nicméně se ale pokusila vymezit periferní oblasti na základě ukazatelů souvisejících s druhým bydlením (počet objektů druhého bydlení připadajících na 100 trvale obydlených objektů a ukazatel počet rekreačních chalup připadajících na 100 trvale obydlených objektů). Druhé bydlení má totiž v Česku významné postavení a objekty druhého bydlení představují na území Česka cca 20 % z úhrnu všech obytných staveb (Fialová 2001). V případě použití ukazatele počet objektů druhého bydlení připadajících na 100 trvale obydlených objektů byly vymezeny oblasti Středočeského a Plzeňského kraje, konkrétně např. okresy Benešov, Beroun a Rakovník, Rokycany nebo Plzeň – sever, dále

pak pohraniční oblasti na jihozápadě (okresy Český Krumlov, Prachatice, Klatovy). Jako diskutabilní se může jevit použití tohoto ukazatele pro oblast Moravy, kde je intenzita druhého bydlení velmi nízká. V případě použití ukazatele počet rekreačních chalup připadajících na 100 trvale obydlených objektů byly vymezeny okresy Jihočeského kraje (Prachatice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec) a okresy severních Čech (Česká Lípa, Jablonec nad Nisou, Semily).

Obrázek č. 7: Územní variabilita Komponenty 1 „Perifernost“

Zdroj: Marada (2001)

Pozn.: Nejperifernější okresy jsou znázorněny světlou barvou.

2.1.4 Vybraná témata implicitně související s výzkumem periferních oblastí

V této části bude podrobně věnována pozornost specificky zaměřeným pracím, které však mají k tematice marginálních/periferních oblastí velmi blízko, neboť jejich objekt studia je prakticky stejný. Jedná se o studie v rámci výzkumu hranic, pohraničí a venkova především v rámci Česka. Zařazení těchto témat také velice úzce souvisí s modelovým územím Volarsko, které je součástí českého pohraničí.

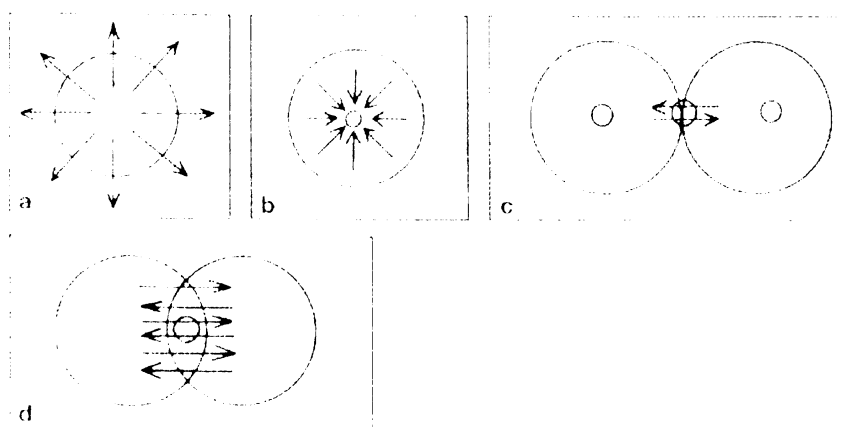
2.1.4.1 Hranice, pohraničí

Především geografická, ale i např. sociologická literatura zabývající se obecně problematikou hranic, teoretickými přístupy k problematice pohraničí, dále pak vymežováním a typologií pohraničních oblastí a jejich vnitřní diferenciací, regionálním rozvojem pohraničí, regionální identitou obyvatel pohraničí či přeshraniční spoluprací je v Česku poměrně rozsáhlá (Balej, Jeřábek 2002; Daněk 2000; Dokoupil 2001; Dokoupil, Havlíček 2002;

Havlíček 1999, 2005b; Chromý 2000; Jeřábek 1998, 2000, 2002a, 2002b; Jeřábek ed. 1999, 2001; Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. 2004; Zich 2003 ed.). Souvisí to hlavně s událostmi na přelomu 80. a 90. let 20. století, kdy došlo k pádu tzv. „železné opony“ a otevření hranic. Postupně tak docházelo k přirozené diferenciaci původně relativně homogenních pohraničních území. To s sebou samozřejmě neslo a dosud nese celou řadu výzkumných otázek.

Vlivem a funkcí hranice na pohraniční region neboli tzv. hraničním efektem se v teoretické rovině zabýval Dokoupil (2000, 2004a). Jedním z důležitých aspektů, které ovlivňují kulturní, sociální a hospodářský rozvoj příhraničních regionů je propustnost hranice. Pro definování hranic dle jejich propustnosti využívá Dokoupil (2000) práci Maiera (1990). Tento autor rozlišuje čtyři typické situace příhraničního regionu (viz obrázek č. 8). Pohraniční region jako otevřený, vně vlastního regionu orientovaný systém (a); pohraniční region jako zavřený, centralizovaný systém (b); pohraniční region jako systém mostu mezi sousedními státy (c); pohraniční region jako systém kontaktního území (d).

Obrázek č. 8: Modely situací na hranici

Zdroj: Maier (1990 převzato z Dokoupil 2000)

Podle Dokoupila nerespektovala tato koncepce (tyto modely) existenci tzv. „železné opony“ a možnost jejího prolomení. Z tohoto důvodu lépe vystihuje situaci po roce 1989, kdy došlo k pádu „železné opony“, model Heffnera (1998) viz obrázek č. 9, který postihuje hierarchii vztahů v pohraničních regionech. „Jedná se jednak o vztahy mezinárodního dalekého dosahu, dále o vztahy nadregionální a vztahy regionálně integrované. Stav vztahů se významně dotýká prostoru zprostředkování, tedy prostoru pohraničního“ (Dokoupil 2000, s. 13).

Pohraniční regiony jsou ovlivňovány přítomností hranice, především pak jejím charakterem, tzn., že je zde patrný hraniční efekt. Jedním z mnoha typů hraničních efektů (viz obrázek č. 10), je tzv. periferní efekt. Ten je „...příznačný pro pohraniční regiony, které

HAMPL (2000) se věnoval diferenciaci vztahů mezi pohraničím a vnitrozemím, podrobněji pak v pohraničí samotném. Zprvu zdůrazňuje, že v problematice pohraničních regionů dominují dva vzájemně průnikové aspekty, tj. hraniční efekt a periferní poloha. V případě hraničního efektu je podstatné mezi kým hranice vede, v případě periferní polohy pak vůči komu je region periferií. Dokumentuje to na příkladě česko-bavorského pohraničí, které má relativně výhodné postavení z makropolohového hlediska, ale z hlediska vnitrostátního je periferií (vzdálenost vůči velkým centrům, nízká intenzita osídlení). Z druhé se jedná o podmíněnost postavení pohraničních regionů polohovými a „místními“ faktory, kdy je nutné rozlišovat mezi prostorovou a socioekonomickou periferií. Třetí aspektem je důležitost řádovostně měřítkové diferenciaci/hierarchizace regionů i jejich polohových poměrů. Postavení pohraničních regionů nelze odvodit od polohy v jediné hierarchii, ale v (integrálním) hierarchickém systému hierarchií dílčích. Na základě provedených šetření považuje autor makropolohovou atraktivitu a kvalitu ekonomické základny za nejdůležitější podmiňující faktory dynamiky rozvoje pohraničních regionů. Makropolohová atraktivita pak může být určujícím faktorem dalšího rozvoje především u slabě osídlených periferních regionů (okresy ležící podél jihozápadní hranice Česka).

Jsou pohraniční regiony periferní? Především je nutné říci, že diskuse o perifernosti pohraničních oblastí má oporu v nejrozšířenějším geometrickém přístupu k definici periferních/marginálních oblastí (Havlíček 2003). Podle Havlíčka a Marady (2004, s. 103) tak „...pohraničí již ze své polohové podstaty vykazuje charakteristiky periferie, a to tzv. geometrické periferie“. S výše uvedeným konstatováním koresponduje poměrně výstižná definice autorů Wastl-Walter, Váradi, Veider (2003, s. 799), kteří tvrdí, že „pohraniční oblasti jsou periferními regiony *par excellence*...“. Zejména díky své vzdálenosti od jádrových oblastí. Pohraniční regiony jsou tak geograficky izolovány a zároveň ekonomicky marginalizovány. Marginalita pohraničního regionu také vysoce závisí na propustnosti hranice (Leimgruber 2004) jinak řečeno charakteru hranice, popř. hraničního efektu (Havlíček, Marada 2004). Strassoldo (1980, 1981) toto doplňuje konstatováním, že periferie (perifernost) je „vytvářena“ uzavřeností hranice. Z toho může vyplývat fakt, že město ležící při uzavřené hranici může vykazovat perifernější znaky než nějaká venkovská oblast, která leží při hranici otevřené. Uzavřenost hranice tak může mít neblahý vliv na celou řadu kulturních, sociálních a především ekonomických aktivit, se kterými je pravděpodobně nejvíce spojován rozvoj nějakého území.

Co se týče perifernosti českého pohraničí je nutné zmínit se o vlivu specifických historických událostí. Po roce 1948 došlo k výraznému nárůstu politického významu hranic, což vedlo k růstu perifernosti příhraničních oblastí, především těch, které se nacházely v blízkosti tehdejšího „západního světa“. Docházelo tak k posilování zmiňovaného

periferního hraničního efektu (Dokoupil 2004a). Na druhou stranu události spojené s rokem 1989 měly zásadní vliv na kvalitativní proměnu funkce hranice především česko-německého a česko-rakouského pohraničí a přispěly i k výraznější diferenciaci pohraničních oblastí, jež sousedí se Saskem resp. s Bavorskem. Díky politickým změnám došlo k potlačení bariérové funkce hranice. Zvýšení počtu hraničních přechodů vedlo ke zvýšení její propustnosti a tím byla posílena kontaktní funkce hranice s následným výraznějším pozitivním i negativním uplatněním potencionálně diferenčního a difúzního efektu (Dokoupil 2000).

K problematice perifernosti pohraničních oblastí závěrem dodejme, že pohraniční regiony nelze v rámci Česka jednoznačně považovat za periferní. Havlíček a Marada (2004), na základě svých hodnocení na bázi relativně velkých jednotek (tj. okresů) konstatují, že „...pojmy pohraniční region a periferní region nelze, alespoň v podmínkách Česka, ztotožňovat“ (s. 112). Na jednu stranu se v pohraničí Česka nacházejí jak okresy periferní (Znojmo, Domažlice, Prachatice či Jeseník), tak okresy jádrové (Ostrava a Karviná, Ústí nad Labem, Most nebo České Budějovice).

2.1.4.2 Výzkum venkovských oblastí

Výzkum venkova a venkovských oblastí se rozhodně netěší jen zájmu geografů (např. Kubeš ed. 2000; Perlín 1998). Venkovskému prostoru se např. věnovali Blažek (1997), Hrabánková a Trnková (1996) nebo Majerová (2000). Přesto jsou však mnohé výzkumné otázky a poznatky plynoucí z těchto výzkumů inspirativní a podnětné a nalézají uplatnění i ve výzkumu periferních oblastí. Vzájemnou provázanost obou témat (venkovského prostoru a periferních oblastí) částečně dokumentuje svým tvrzením Szczyrba (2005, s. 53). „Ačkoliv nejde a priori ztotožňovat venkov s pojmem periferie, přesto v mnoha ohledech lze mezi tato dvě slova položit rovnítko“. Podle mého názoru částečně vystihuje tuto „rovnost“ pojmů chápání venkova (venkovského prostoru) jako oblasti s malým počtem obyvatel, resp. s nízkou hustotou zalidnění, kde „...převládají extenzivní formy hospodaření, extenzivní formy využívání půdy, jako je zemědělství nebo lesnictví“ (Jančák 2003, s. 181). Toto potvrzují i některé definice marginálních/periferních oblastí (viz část 2.1.2.2). Na druhou stranu je potřeba říci, že spíše není vhodné a správné oba pojmy ztotožňovat. Periferní oblasti totiž tvoří pouze část venkova (venkovského prostoru) a vyznačují se „svými“ specifickými typy problémů. Mohou se také vyskytovat i v městském prostředí (viz tzv. sociální marginalita).

2.1.5 Kvalitativní šetření jako nutná součást studia periferních oblastí

Jak již bylo řečeno marginalitu/perifernost je možné posuzovat ve dvou základních analytických rámcích (viz kapitola 2.1.2.2). Druhý analytický rámec je založen na vnímání

perifernosti ze subjektivního hlediska a lze ho rozdělit na dva typy (Schmidt 1998). Jednak se jedná o vnímání vlastní perifernosti pohledem lidí z „vnitřku“ regionu, které by se dalo označit jako interní percepce. Druhým typem je pak tzv. externí percepce zahrnující subjektivní názor o perifernosti určitého regionu z vnějšku, která je vždy zkreslena pozicí pozorovatele a má bližší vztah k objektivní realitě (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005). Oba typy percepce mohou vést zpravidla k dvěma odlišným postojům (pozitivnímu a negativnímu). Pozitivní vnímání perifernosti vlastního regionu může vést k motivaci místních aktérů a následnému úsilí o rozvoj oblasti, naopak negativní může způsobovat jistou deprivaci a postupné prohlubování izolovanosti a perifernosti oblasti. Výsledkem negativního postoje v případě externí percepce může být např. nezájem investorů o dané území. Naopak za pozitivní externí percepce lze určitě považovat v rámci Česka ustanovení tzv. „Regionů České republiky se soustředěnou podporou státu v letech 2004 – 2006“ (<http://www.mmr.cz>), příkladem mohou být např. hospodářsky slabé regiony (Český Krumlov, Svitavy nebo Tachov).

Už samotný název této kapitoly dokumentuje důležitost kvalitativního šetření a autorův postoj k dané problematice. Kvalitativní výzkum umožňuje získat celou řadu cenných poznatků, ke kterým nelze jinými metodami (postupy) dospět a je podle mého názoru nutnou součástí výzkumu marginálních/periferních oblastí. Především v posledních letech jsou dotazníková šetření a řízené rozhovory (tj. nejrozšířenější metody kvalitativního výzkumu) často používaným prostředkem, jenž slouží jako nástroj k nalezení odpovědí na nejrůznější otázky, které se týkají problematiky periferních oblastí. Jedná se např. o otázky spojené se subjektivním vnímáním (percepce) perifernosti území (Jeřábek 2004a, 2005), s regionální identitou (Chromý, Janů 2003; Stockmann 2005). Nejčastěji se však pravděpodobně jedná o výzkumy, které se zabývají socioekonomickým (lokálním/regionálním rozvojem) periferních oblastí (Jančák 2001) a v poslední době také nově rolí lidského kapitálu (lidského faktoru) v regionálním rozvoji periferních území (částečně Kostić 2004).

Přehled literatury ukázal, že existuje množství různorodých přístupů ke studiu problematiky marginálních/periferních oblastí zvláště co týče jejich chápání a definování.

Pro následující empirickou část práce jsou určitě podstatné přístupy, z hlediska kterých lze periferní regiony definovat. Mému chápání pojmu periferie, periferní oblast jsou nejbližší ekonomický a geometrický přístup (viz s. 22 resp. 23). Důležité jsou také definice periferních oblastí českých autorů, zejména definice Chromého a Jančáka (2005), ze které jsem vycházel při výběru vhodných indikátorů perifernosti pro zhodnocení současné polarizace prostoru v rozsahu správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

(dále viz část 3.2). V tomto ohledu je neméně důležitá také část 2.1.2.3 věnující se obecně problematice hodnocení polarizace prostoru, kde byly podrobněji naznačeny tři hlavní metodologické problémy, které je při hodnocení polarizace prostoru nutné zohlednit a řešit.

Pro kvalitativní šetření byly důležité přístupy (práce) autorů, které charakterem nemůžeme přímo zařadit pod problematiku periferních oblastí (blíže viz část 3.3.2). Je to z toho důvodu, že např. relevantní literatura věnující se především roli lidského kapitálu v lokálním rozvoji periferních oblastí prakticky neexistuje, protože se jedná o poměrně novou problematiku na poli geografického výzkumu periferních oblastí Česka. Také je potřeba říci, že kvalitativní výzkum je obecně svým charakterem poměrně subjektivní „záležitostí“, což nedovoluje provést jakési jeho hlubší „teoretické rozpracování“ (ve smyslu jak a na co se ptát daného respondenta) na konkrétní problematiku (např. zmiňovanou roli lidského kapitálu v lokálním/regionálním rozvoji periferních oblastí).

2.2 Metodika práce

K naplnění stanovených cílů práce a ověření definovaných hypotéz bude sloužit vlastní výzkum, který bude předmětem následující třetí kapitoly. Z hlediska metodiky výzkumu (práce) jsem byl inspirován přístupem, který používá kritický realismus. Pro tento směr je typická tzv. retrospektivní metoda, jež představuje kombinaci dvou odlišných metod zkoumání. V první fázi se jedná o extenzivní (kvantitativní) výzkum, v druhé fázi pak nastupuje intenzivní (kvalitativní) výzkum (Blažek, Uhlíř 2002; Sayer 2000).

Objektivní kvantitativní výzkum je často omezen datovou základnou a hodnota „tvrdých“ statických dat nemá vždy dostatečnou vypovídací schopnost, proto je nutný a někdy i nenahraditelný subjektivní kvalitativní výzkum orientovaný na analýzu „měkkých“ dat (blíže viz předchozí část 2.1.5).

Protože se mi zdálo vhodnější zahrnout podrobný popis metodického postupu vždy až pod příslušnou kapitolu kvantitativního resp. kvalitativního šetření, nebude na tomto místě věnována metodice práce větší pozornost. Odkázal bych jen na první tři části podkapitoly 3.2 – Zhodnocení současné polarizace prostoru v rozsahu obce s rozšířenou působností Prachatic, které zahrnují samostatný metodický postup v následujícím logickém pořadí: datová základna; problematika výběru vhodných indikátorů perifernosti; metody hodnocení polarizace prostoru (postup při výpočtu). Dále se metodiky práce týká druhá část podkapitoly 3.3 – Metodika tvorby osnovy řízeného rozhovoru a dotazníku. Jak vyplývá z názvu, je zde jednak velmi podrobně popsán postup při tvorbě osnovy řízeného rozhovoru pro starosty obcí modelového území Volarsko včetně odůvodnění výběru jednotlivých otázek, a samozřejmě také způsob konstrukce dotazníku pro členy obecních zastupitelstev těchto obcí.

3 PROBLEMATIKA PERIFERNOSTI SPRÁVNÍHO OBVODU OBCE S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ PRACHATICE A MODELOVÉHO ÚZEMÍ VOLARSKO

3.1 Stručná charakteristika správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

Cílem první podkapitoly je stručně charakterizovat území správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice. Nejprve bude věnována velice krátká pozornost postavení území v rámci Jihočeského kraje, poté se v charakteristice podrobněji zaměřím na konkrétní území správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice (potažmo okresu Prachatice) a na jeho administrativní, populační a hospodářský vývoj.

3.1.1 Postavení správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice v rámci Jihočeského kraje

Postavení správního obvodu obce s rozšířenou působností v rámci Jihočeského kraje dokumentuje tabulka č. 1. Rozlohou 839, 67 km² se tento správní obvod řadí na páté místo mezi všemi obcemi s rozšířenou působností Jihočeského kraje. Počtem obyvatel 33 825 (údaje za rok 2004) patří mezi středně velké. Velmi nízká je hustota zalidnění (40,3 obyv./km²), což je dáno specifickými historickými událostmi, které budou podrobněji diskutovány v následující části. Za zmínku ještě stojí hodnoty o počtu částí obcí a základních sídelních jednotek, které jsou, po českobudějovickém a táborském správním obvodu, třetí nejvyšší v Jihočeském kraji (162 částí obcí, resp. 203 základních sídelních jednotek) a poukazují na poměrně velkou rozdrobenost sídelní struktury.

3.1.2 Správní obvod obce s rozšířenou působností Prachatice

Správní obvod obce s rozšířenou působností Prachatice je charakterizován okrajovou periferní polohou v jihozápadní části Česka a Jihočeského kraje (viz příloha č. 1). Jedná se o pohraniční oblast, jejíž jihozápadní část lemuje státní hranice se Spolkovou republikou Německo a částečně s Rakouskem.

3.1.2.1 Vývoj administrativního členění

Z hlediska administrativní vývoje existoval okres Prachatice a v Prachaticích okresní úřad již od roku 1850, kdy byl součástí tzv. Prácheňského kraje. V důsledku reformy veřejné správy v roce 1862 krajské zřízení zaniklo (dále ale fungovaly např. krajské soudy) a byly

ustanoveny nové správní jednotky politické okresy (Prachatice), které se skládaly z okresů soudních (Prachatice, Netolice, Vimperk a Volary). Toto administrativní zřízení zůstalo zachováno až do roku 1938. Nevýjímaje pokusy o zřízení tzv. žup ve 20. letech minulého století.

Tabulka č. 1: Vybrané údaje za správní obvody obcí s rozšířenou působností Jihočeského kraje (2004)

Správní obvod, kraj	Počet obcí	Počet částí obcí	Počet ZSJ	Rozloha (ha)	Počet obyvatel	Hustota zalidnění (obyv./km ²)	Počet obcí s počtem obyvatel	
							do 199	1000 a více
Blatná	26	66	82	27 879	13 572	48,7	14	2
České Budějovice	79	184	281	92 379	148 266	160,5	14	17
Český Krumlov	31	137	197	113 032	40 907	36,2	4	10
Dačice	23	95	107	47 188	20 136	42,7	8	4
Jindřichův Hradec	58	148	199	93 323	47 377	50,8	29	7
Kaplice	15	76	101	48 473	19 237	39,7	1	5
Milevsko	26	103	116	38 509	19 048	49,5	11	5
Písek	49	157	196	74 170	51 090	68,9	20	5
Prachatice	44	162	203	83 967	33 825	40,3	19	7
Soběslav	31	60	79	32 424	22 002	67,9	10	2
Strakonice	69	153	189	57 406	44 781	78,0	34	4
Tábor	79	288	346	100 209	80 197	80,0	45	10
Trhové Sviny	16	90	112	45 205	17 575	38,9	1	4
Třeboň	25	46	87	53 866	25 145	46,7	10	5
Týn nad Vltavou	14	59	77	26 242	13 798	52,6	7	2
Vimperk	21	107	153	53 537	17 703	33,1	7	5
Vodňany	17	44	53	17 923	11 053	61,7	9	2
Jihočeský kraj	623	1 975	2 578	1 005 731	625 712	62,2	243	96

Zdroj: http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/spravni_obvody

V poválečných letech byl systém politických okresů obnoven, avšak v roce 1949 byl komunistickou vládou ustanoven nový správní systém krajů a okresů, kterých vzniklo poměrně velké množství (v zájmovém území vznikly dva malé okresy Prachatice a Vimperk). V roce 1960 následovala další reforma, která měla za následek opět zřízení nových krajů, ale hlavně velmi necitlivé zrušení obou vzniklých okresů (Prachatice, Vimperk) za vzniku okresních jednotek vnitřně silně heterogenních, jejichž územní vymezení nerespektovalo jakousi přirozenou historicko-geografickou kontinuitu. Sloučením malých okresů Prachatice a Vimperk tak vznikl okres Prachatice. K jeho zrušení (resp. okresního úřadu) došlo až ke 31. 12. 2002, kdy byly zřízeny tzv. správní obvody obcí s rozšířenou působností (Prachatice a Vimperk). Tímto opatřením se tak částečně oživila obecně „smysluplnější“ koncepce malých okresů z období 1949 – 1960. Nesmíme ještě opomenout tzv. pověřené obecní

úřady, které byly ustanoveny již v roce 1990 a v rámci nedávno provedené reformy veřejné správy převzaly část agendy bývalých okresních úřadů. Správní obvod obce s rozšířenou působností Prachatice je tedy tvořen třemi správními obvody obce s pověřeným obecním úřadem (Netolice, Prachatice a Volary).

3.1.2.2 Charakteristika populačního a hospodářského vývoje

Vývoj počtu obyvatel můžeme sledovat od roku 1869, kdy proběhlo první moderní sčítání obyvatelstva. Příloha č. 4 přehledně dokumentuje vývoj počtu obyvatel v jednotlivých obcích, které v současnosti patří do „malého okresu“ Prachatice.

Během sledovaného období došlo ve vývoji početního stavu obyvatelstva k řadě více či méně závažným zvrátům, které měly především souvislosti s politickými událostmi.

Celkově můžeme konstatovat, že zhruba do začátku první světové války počet obyvatel sledovaného území spíše stagnoval. Plynule však rostl zejména v pohraničních obcích (např. Nová Pec, Stožec, Volary), a to v závislosti na rozvoji těžby dřeva a jeho zpracování, které patřilo spolu se sklářstvím, hamernictvím, papírenstvím k tradičním hospodářským činnostem v šumavských obcích. Celá oblast Šumavy byla koncem 19. století postižena ničivou vichřicí, která způsobila rozsáhlé škody na lesním porostu, následovaná kůrovcovou kalamitou. To mělo za následek potřebu zvýšení množství pracovníků v těžebním průmyslu dřevařském (Fencel, Kozák 2003). Na tradiční odvětví navázaly během druhé poloviny 19. století i další ekonomické aktivity. Jednalo se např. o výrobu dřevěných součástek v Prachaticích nebo vybudování fezární v Husinci (Nikrmajer 2003). Zemědělství se vždy naopak řadilo spíše k méně významným hospodářským činnostem, a to díky nepříliš vhodným přírodním podmínkám a namáhavému obhospodařování orné půdy s mimořádným vynaložením lidské síly (Häufler 1955). Krokem k posílení hospodářského rozvoje Prachatic byla koncem 19. století výstavba železničních tratí Čičenice – Prachatice (1893), Prachatice – Volary a Lenora (1899).

V dalším období (20. léta a 1. polovina 30. let 20. století) docházelo na Prachaticku k postupnému mírnému poklesu počtu obyvatel (počet obyvatel stoupal pouze ve městech) a k celkovému útlumu hospodářského rozvoje (úpadek sklářství a snížení těžby dřeva). Korčák (1929) ve své studii spatřoval hlavní důvody vylidňování celého území jižních Čech především do Prahy a jejího okolí v chudobě země, menší úrodnosti půdy, celkové saturaci zemědělského obyvatelstva, nedostatku uhlí a dalších nerostných surovin pro vybudování „velkého průmyslu“, poloze, nepřízní vládních činitelů a vzrůstající touze lidí po lehčím životě městském. Pod negativní vývoj počtu obyvatel a tedy i hospodářský rozvoj, nejen sledovaného území, ale celého tehdejšího československého státu, se také podepsala světová hospodářská krize na přelomu 20. a 30. let minulého století.

Události spojené s druhou světovou válkou (odtržení velké části pohraničního území, válečné ztráty na životech, migrace obyvatelstva atd.) velmi dramaticky zasáhly do vývoje počtu obyvatel a struktury osídlení. Tento vývoj byl dále v největší míře umocněn odsunem německého obyvatelstva z českého pohraničí v letech 1946 – 1947. Posléze začalo dosídlování pohraničí novými nepůvodními československými státními příslušníky. Jednalo se hlavně o nově příchozí z vnitrozemí, ale částečně i ze zahraničí – Volyňské Čechy, Čechy od Střelína a od Lódže a příp. i obyvatele jiné národnosti (Maďary, Rumuny). Z nově příšlého obyvatelstva, které nadále v pohraničí zůstalo, formovala se – spolu se starousedlíky – občanská společnost. Dělo se tak dosti obtížně, chyběly tradice a obyvatelstvo bylo sociálně a kulturně heterogenní (Kastner 1996). Příchozí lidé neznali zdejší způsoby hospodaření, což se projevovalo především v zemědělském využití těchto oblastí. Z důvodu obtížných podmínek pohraničních oblastí tak docházelo k postupnému odchodu doosídlenců nazpět do vnitrozemských oblastí s lepší vybaveností základními službami. Tento proces vedl k nižší sociální a sídelní stabilitě těchto pohraničního území (HAMPL 2000).

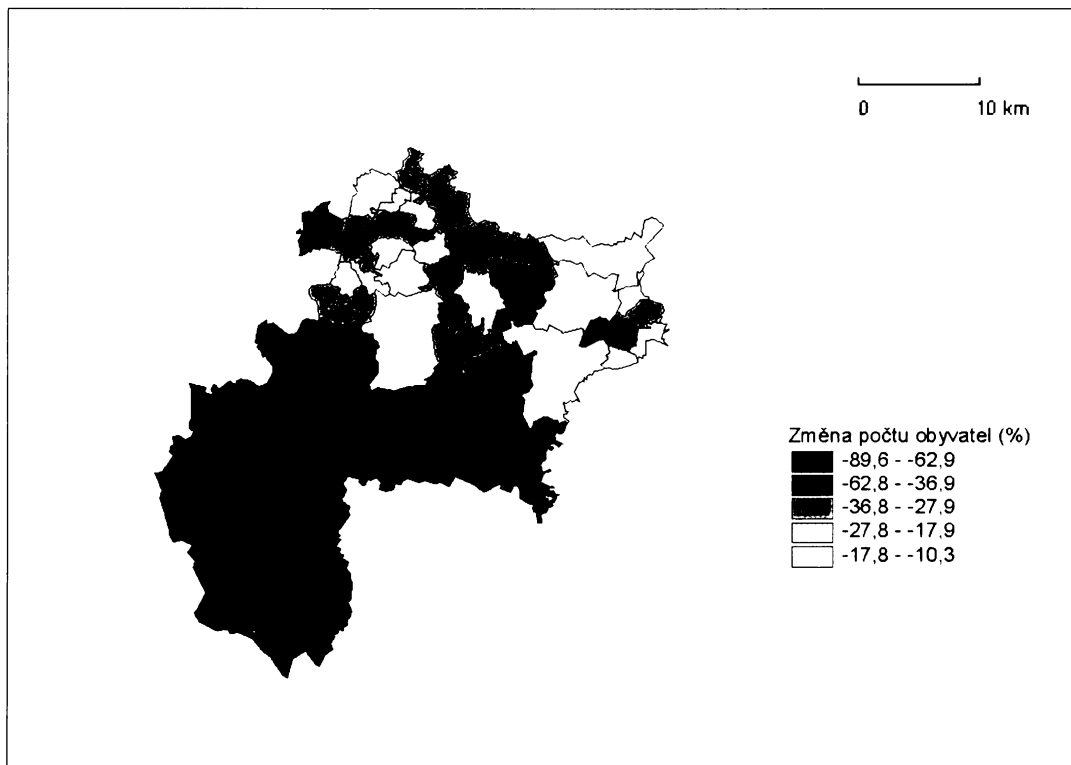
Doslova drastický úbytek počtu obyvatel v jednotlivých obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností dokumentuje obrázek č. 11. Některé pohraniční obce ztratily mezi roky 1930 a 1950 přes 75 % obyvatelstva (Nová Pec, Stožec, Křišťanov). Po odsunu již nikdy nedošlo k vyrovnání stavu počtu obyvatel v období před druhou světovou válkou, což s sebou přineslo, spolu s vytvořením nepřístupného pohraničního pásma („železné opony“), které místy vykazovalo šířku až 8 km, četné negativní důsledky. Jedním z nejhlavnějších byl fyzický zánik celé řady menších obcí, osad a sídel (např. Cudrovice, Mísava), ke kterému docházelo během 50., ale zejména 60. až 80. let minulého století na úrovni celého státu (období tzv. násilné integrace obcí). Jako příklad uveďme období let 1961 – 1970, kdy došlo v celém okrese Prachatice k poklesu počtu obcí zhruba o 41 % ze 114 na 68.

Z hlediska populačního vývoje docházelo v poválečných 50. letech a částečně 60. letech minulého století k dalšímu poklesu počtu obyvatel především venkovských obcí (např. Babice, Lipovice, Radhostice) hlavně díky migraci. Podobný trend můžeme sledovat i na úrovni většiny venkovských obcí Česka. Důvodem odchodu obyvatelstva byla zejména horší občanská a technická vybavenost. Růst naopak zaznamenaly některé příhraniční obce (např. Křišťanov, Nová Pec, Želnavá). Jednalo se o obce, u kterých došlo k největšímu odsunu německého obyvatelstva. Následným řízeným dosídlením pak výrazně stoupl počet obyvatel těchto obcí. Výrazný růst počtu obyvatel zaznamenaly také největší města (Prachatice a Volary), a to z důvodu pracovního uplatnění obyvatelstva, ale i jeho kulturního a sportovního využití.

Období po druhé světové válce, resp. po roce 1948 můžeme nazvat jako období socialistické plánované ekonomiky, které přineslo celou řadu změn i v oblasti hospodářské (viz např. zřizování nových, často nerentabilních činností podle požadavků tehdejších

národních výborů). V oblasti zemědělství byla na nově dosídlených územích okresu Prachatice zřizována horská pastevní družstva (např. Křišťanov, Volary nebo Ktiš), která byla postupně během 50. a 60. let 20. století začleňována do tzv. státních statků nebo jednotných zemědělských družstev, což prakticky přineslo likvidaci samostatně hospodařících rolníků.

Obrázek č. 11: Změna počtu obyvatel v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice mezi roky 1930 a 1950

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970

Významnější obrat ve vývoji počtu obyvatel byl zaznamenán během 70. let 20. století, kdy docházelo k úbytku počtu obyvatel menších obcí především ve prospěch nedávno vznikuvšího okresního města Prachatice, které se stalo díky tehdy praktikované dotační politice, na úkor města Vimperk, hlavní výrobní a nevýrobní základnou celého okresu. Tehdejší okresní města (Prachatice nevyjímaje) získávala obyvatelstvo především díky migračním přírůstkům, s čímž nepochybně souvisela masivní bytová výstavba spojená s výstavbou některých strategických důležitých hospodářských subjektů (průmyslových podniků). V Prachaticích to např. byly Šumavan, Jitona, ZVVZ nebo vybudování velkokapacitního lomu Kobylí hora, které změnilo původní zemědělský ráz celého okresu na spíše zemědělsko-průmyslový.

Období tzv. socialistické industrializace zasáhlo i ostatní obce tehdejšího okresu Prachatice. Jednalo se o období rozvoje rozsáhlé investiční výstavby, a to jak v průmyslu (viz např. vybudování komplexu Jihočeských dřevařských závodů ve Volarech, konzervárny

ovoce ve Lhenicích), tak v zemědělství (viz velkokapacitní zařízení pro živočišnou výrobu ve Ktiši, Volarech nebo Vlachově Březí). Selektivní rozmach bytové výstavby se týkal tzv. střediskových obcí, což bylo ve shodě s tehdejší ekonomickou a správní perspektivou rozvoje společnosti. Jednalo se především o vícemetrážní výstavbu panelových domů či tzv. „bytovek“.

Události spojené s rokem 1989 znamenaly pro území tehdejšího okresu Prachatice velké politické, sociální, ekonomické, ale i kulturní změny. Výrazně změnily podmínky pro jeho další rozvoj a můžeme říci, že zapříčinily částečné usměrnění vývoje území Prachaticka mimo trajektorii periferního území v rámci Česka.

Z hlediska vývoje počtu obyvatel je pro Prachaticko v polistopadovém období charakteristická spíše stagnace počtu obyvatel, která je způsobena migrací a změnami v demografickém chování obyvatelstva na úrovni celého Česka (z celé řady jmenujme např. snižování porodnosti). V posledních letech je však vývoj počtu obyvatel poněkud příznivější, mezi lety 2001 a 2004 došlo k mírnému nárůstu počtu obyvatel na současných cca 33 800. Je to dáno především migračními přírůstky, na které se váže i poměrně vysoká intenzita bytové výstavby, která patří k nejvyšším v Jihočeském kraji. Ve dvou největších městech (Prachaticích a Volarech) žije zhruba polovina všech obyvatel správního obvodu. Na úrovni obcí zaznamenaly největší ztráty počtu obyvatel (kolem 20 %) spíše menší venkovské obce s nepříznivou věkovou strukturou (např. Bohunice, Budkov, Drslavice, Kratušín). Na druhou stranu příhraniční obec Stožec a obce v zázemí Prachatic (Pěčnov, Žernovice, Nebahovy) vykázaly mezi roky 1991 a 2001 nárůst počtu obyvatel přesahující 18 %.

Z hlediska hospodářského rozvoje mělo význam otevření hranice se Spolkovou republikou Německo, jež přineslo její zásadní kvalitativní změnu (Dokoupil 2004a). Část obyvatel postupně nacházela pracovní uplatnění v sousedním Bavorsku (tzv. pendleři). Hlavní motivací bylo u naprosté většiny hledisko finančního zvýhodnění. S postupným zpříšňováním legislativy (ze strany německých úřadů) týkající se zaměstnávání cizích státních příslušníků, začaly počty dojíždějících pravděpodobně klesat. Dynamicky se začal rozvíjet sektor služeb v návaznosti na doslova masivní rozvoj cestovního ruchu. To vycházelo z deformované hospodářské struktury z předchozí období, kde byla zaměstnanost v terciéru silně poddimenzovaná na úkor rozvíjení zaměstnanosti v primární a sekundární sféře. Zhruba do poloviny 90. let minulého století rostla i zaměstnanost v průmyslové výrobě, což bylo nepochybně způsobeno skutečností, že se několika významným podnikům regionu Prachaticka podařilo získat nové výrobní zakázky, které ve větší míře směřovaly do přilehlého Německa (provozovny textilního a dřevařského průmyslu). Poté však došlo k obratu tohoto vývoje, pravděpodobně se výrazněji projevil

problémy spojené s procesy transformace a restrukturalizace české ekonomiky, což se odrazilo především v odvětvích spotřebního průmyslu. Některé podniky musely řešit svoji situaci omezením či ukončením činnosti (např. Klima Prachatice a. s. – výroba a služby v oblasti vzduchotechniky; Abakus Volary – výroba dřevěných hraček; Jihočeské cihelny a. s. České Budějovice, provoz Netolice – cihlářská výroba; Rekord a. s. Lhenice – konzervářská výroba). Podobný trend pokračoval i v následujících letech, i když na druhou stranu se začal pozitivně projevovat rostoucí zájem ze strany zahraničních investorů (především německých), kteří začali využívat výhod v podobě levné pracovní síly, liberálních pravidel získání živnostenského listu apod. Z těchto důvodů došlo k vybudování či přestěhování některých provozů do oblasti Prachaticka (viz např. Schott Zwiesel v Husinci; Hatz Diesel s. r. o. ve Vlachově březí; Vishay Electronic s. r. o. v Prachaticích a ve Volarech; M – Technika v Prachaticích).

Podobně jako na úrovni celého Česka docházelo i na Prachaticku během 90. let minulého století k trvalému poklesu počtu zaměstnanců pracujících v zemědělské výrobě (důvodem mohla být např. vidina vyšších výdělků mimo tuto sféru hospodářství; ale i skutečnost, že část zaměstnanců již byla v důchodovém či předdůchodovém věku a jejich přirozený odchod nebyl plně pokryt mladšími pracovníky, kteří z ekonomických důvodů raději hledali práci ve městech). K poklesu zaměstnanosti v tomto sektoru dále přispělo v roce 1997 i ukončení hospodářské činnosti některých statků (např. Vlachovo Březí nebo Volary), které však byly následně privatizovány.

3.2 Zhodnocení současné polarizace prostoru v rozsahu obce s rozšířenou působností Prachatice

Předmětem následující kapitoly je zhodnotit současný charakter a rozsah polarizace prostoru, tj. vymezit jádrové a periferní oblasti, na úrovni obcí v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice.

Problematika hodnocení polarizace prostoru byla v obecné míře podrobněji diskutována v části 2.1.2.3. Způsob a struktura hodnocení současné polarizace prostoru v rozsahu obce s rozšířenou působností Prachatice z této části vychází. Znamená to, že na konkrétním území bude věnována pozornost jednotlivým metodologickým problémům, na které můžeme při hodnocení polarizace narazit (tj. volba řádovostní úrovně, volba relevantních indikátorů perifernosti a vhodné metody hodnocení).

3.2.1 Datová základna

Již bylo řečeno, že hodnocení polarizace prostoru bude provedeno na úrovni jednotlivých obcí „malého okresu“ Prachatice. Jedná se o nejnižší možnou úroveň, za kterou

je v rámci Česka možné sehnat relativní dostatek vhodných statistických údajů. Jako hlavní zdroj dat posloužilo pro sestavení a výpočet indikátorů perifernosti poslední Sčítání lidí, domů a bytů z roku 2001, jehož výsledky jsou za jednotlivé obce Česka publikovány na webových stránkách Českého statistického úřadu. Dále Sčítání lidu, domů a bytů z roku 1991, webové stránky Úřadu práce v Prachaticích s údaji o míře nezaměstnanosti v jednotlivých obcích a webové stránky <http://www.idos.cz> a <http://www.skoda-auto.com/cze/services/routeplanner>, ze kterých byla použita data pro konstrukci ukazatele dostupnost (viz dále).

Než přejdeme k další části, která je věnována použitým indikátorům perifernosti je na tomto místě potřeba krátce diskutovat ještě jednu skutečnost související s datovou základnou. Je faktem, že rozloha některých obcí v hodnoceném území je obrovská (např. obce Volary nebo Stožec). Proto by bylo pravděpodobně vhodnější jít v hodnocení až na úroveň místních částí obce nebo jejích katastrů z toho důvodu, že v rámci takto rozlehlých obcí se můžeme setkat s velkými rozdíly ve smyslu jádra obce a jejího zázemí (polarizace uvnitř obce). Učebnicovým příkladem je zmiňovaná obec Volary, jejíž dominantní jádro tvoří město Volary, zbytek území má výrazně periferní charakter. Možnost hodnocení území na této řádovostní úrovni bohužel zamezuje nedostatečný rozsah datové základny.

3.2.2 Použité ukazatele a jejich stručná charakteristika

Pro zhodnocení současné polarizace prostoru v rozsahu obce s rozšířenou působností Prachatice bylo po dlouhé úvaze vybráno následujících sedm ukazatelů:

1. Hustota zalidnění (rok 2001)
2. Index změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2001
3. Index vzdělanosti (rok 2001)
4. Podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru (rok 2001)
5. Míra nezaměstnanosti (květen 2005 až duben 2006)
6. Podíl neobydlených domů na 100 trvale obydlených (rok 2001)
7. Dostupnost (rok 2006)

Již bylo řečeno, že výběr vhodných indikátorů perifernosti byl významně ovlivněn rozsahem datové základny. Přednost byla dána ukazatelům agregátního (syntetického typu). Při jejich výběru jsem se snažil vycházet z citované definice Chromého a Jančáka (2005, s. 106), se kterou se víceméně ztotožňuji. Proto byly zahrnuty charakteristiky týkající se struktury osídlení (hustota zalidnění), obyvatelstva (index změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2001, podíl neobydlených domů na 100 obydlených). Dále byly použity ukazatele

sociální povahy (index vzdělanosti) a ekonomické povahy (podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru, míra nezaměstnanosti). Polohový faktor pak reprezentuje ukazatel dostupnost.

Většina výše jmenovaných ukazatelů již byla v minulosti pro vymezení periferních oblastí použita, i když v rámci různých řádovostních úrovní. Nicméně nezastírám, že výběr právě těchto sedmi ukazatelů může působit diskutabilně. Proto jsem se u každého ukazatele pokusil pečlivě odůvodnit vhodnost, oprávněnost, i úskalí jeho použití při vymezení periferních oblastí, tzn. jakou má vlastně ukazatel vypovídací schopnost vzhledem k perifernosti území. V případě nutnosti byl také popsán způsob vypočítání ukazatele.

- Hustota zalidnění: vyjadřuje poměr počtu obyvatel obce ku celkové rozloze obce. Použití hustoty zalidnění se pro vymezení periferních oblastí jeví jako velmi vhodné. Hustota zalidnění patří v různých pracích mezi nejvíce používané. Periferní oblasti jsou totiž všeobecně chápány jako území s velice nízkou intenzitou osídlení. Dá se říci, že tento ukazatel také de facto zohledňuje i míru urbanizace a industrializace (Hampl 2000).

- Index změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2001: jedná se o jediný „vývojový“ ukazatel. Při jeho použití jsem vycházel z předpokladu, že periferní oblasti jsou dlouhodobě ztrátové z hlediska počtu obyvatel. Lze také říci, že index změny počtu obyvatel v sobě nepřímo zahrnuje většinu demografických charakteristik a odráží i migrační atraktivitu území. Období mezi lety 1991 a 2001 bylo zvoleno záměrně z důvodu zachycení změn, ke kterým došlo během desetiletého „transformačního“ období.

- Index vzdělanosti: rovná se podílu obyvatelstva staršího patnácti let se středním vzděláním plus pětkrát podíl tohoto obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním (Hampl 2003). Index vzdělanosti se ještě v obdobných podobách objevuje i v dalších pracích (např. Hampl 2000). Vyšší vzdělanost vždy vykazují jádrové oblasti a naopak obyvatelstvo v periferních oblastech zpravidla mívá nízkou vzdělanost. Pro naše hodnocení bylo vhodnější použít právě tento ukazatel, než je jen „klasický“ podíl vysokoškolského obyvatelstva. Pohybujeme se totiž na úrovni obcí, kde především v menších obcích bývá podíl vysokoškoláků velice nízký a jak se správně konstatuje Vanduchová (2001), dění v obci a její rozvoj ovlivňují i další skupiny obyvatelstva.

- Podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru: primérem je míněna procentuální zaměstnanost ekonomicky aktivních obyvatel v zemědělství, rybolovu a lesnictví. Tento ukazatel je pro vymezení periferních oblastí používán pravděpodobně nejčastěji. Vyjadřuje míru závislosti ekonomicky aktivních na primárních zdrojích. Také vypovídá o nedostatečné rozvinutosti ekonomické struktury v dané obci a z toho plynoucí i její možné zranitelnosti. Na druhou stranu je potřeba říci, že vysoká zaměstnanost v tomto sektoru nemusí vždy automaticky znamenat něco negativního, jak je tomu např. v některých specifických oblastech Česka (např. vospělé zemědělské oblasti).

- Míra nezaměstnanosti: je rovna poměru počtu uchazečů o zaměstnání k počtu ekonomicky aktivních obyvatel (v %). Tento ukazatel vyjadřuje nabídku pracovních míst v dané obci a také to, jak silnou má obec ekonomickou základnu. Jeho použití může být diskutabilní vzhledem k tomu, že je míra nezaměstnanosti poměrně proměnlivým ukazatelem, řídí se kombinovanými příčinami a její výše závisí na aktuální situaci a dění na trhu práce v dané obci nebo regionu. Existují totiž oblasti, které vůbec nemusíme pokládat za periferní, v Česku se např. jedná o strukturálně postižené regiony Ostravska a Mostecka, které se dlouhodobě vyznačují vysokou mírou nezaměstnanosti. Nakonec se však ukázalo její použití jako velice vhodné. Z důvodu jisté proměnlivosti tohoto ukazatele (viz např. nástup sezónních prací, v jejichž důsledku dochází v jarních měsících zpravidla k poklesu míry nezaměstnanosti) jsem byl nucen použít údaje delší časové řady. Konkrétně se jednalo o zprůměrnované hodnoty míry nezaměstnanosti za každý měsíc uplynulého roku (tj. května 2005 až dubna 2006).

- Podíl neobydlených domů na 100 trvale obydlených: tento ukazatel může do jisté míry dokumentovat atraktivitu příslušné obce z hlediska bydlení. Podle mého mínění jím lze také dokládat odliv obyvatelstva z obce a tím tedy i perifernost. V úvahu také připadalo použití podílu neobydlených bytů na 100 trvale obydlených, ale protože je zájmové území tvořeno převážně venkovskými obcemi, kde se můžeme na rozdíl od městských obcí (měst) převážně setkat s bydlením v rodinných domech, byl nakonec zvolen právě tento ukazatel.

- Dostupnost: pro zahrnutí tohoto ukazatele jsem se nechal inspirovat prací Čermáka (2005). Dostupnost sestává ze dvou komponent. Jednak je to časová dostupnost, tj. nejmenší počet minut, který je potřebný k dojíždě z dané obce do města Prachatic, jakožto přirozeného mikroregionálního střediska sledovaného území. Tyto údaje byly získány z aplikace routplanner, která je dostupná na webových stránkách společnosti Škoda auto, a. s. Druhou komponentu dostupnosti tvoří počet přímých a nepřímých spojů veřejné dopravy v běžný pracovní den (konkrétně 24. 5. 2006), které spojují danou obec s Prachaticemi. Výsledné hodnoty dostupnosti byly získány jako podíl těchto dvou komponent (časová dostupnost/počet spojů). Protože obce s nejvyššími hodnotami dostupnosti mají zpravidla od Prachatic i nejdelší vzdálenost, můžeme hovořit o zahrnutí polohového faktoru, resp. tzv. geometrického přístupu (viz kapitola 2.1.2.2) do našeho hodnocení.

Zhodnocení vzájemné nezávislosti ukazatelů bylo provedeno pomocí běžné korelační matice (viz tabulka č. 2). Hodnoty korelačních koeficientů všech použitých ukazatelů se pohybovaly v intervalu od -0,58 (hustota zalidnění a podíl neobydlených domů na 100 trvale obydlených) do 0,62 (podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru a podíl neobydlených domů na 100 trvale obydlených). Míra vzájemné závislosti byla v případě

všech ukazatelů poměrně nízká, nebyl tedy důvod některý ze sedmi ukazatelů z dalšího hodnocení vyřazovat.

Tabulka č. 2: Korelační matice použitých ukazatelů perifernosti

	HUSTOTA	INDEX01/91	VZDELAN	PRIMER	NEZAMEST	DOMY	DOSTUP
HUSTOTA	1	0,04	0,51**	-0,45**	-0,23	-0,58**	-0,34
INDEX01/91	0,04	1	0,27	-0,14	-0,27	-0,33	-0,31
VZDELAN	0,51**	0,27	1	-0,27	-0,38	-0,40**	-0,36
PRIMER	-0,45**	-0,14	-0,27	1	0,11	0,62**	0,56**
NEZAMEST	-0,23	-0,27	-0,38	0,11	1	0,22	0,52**
DOMY	-0,58**	-0,33	-0,40**	0,62**	0,22	1	0,49**
DOSTUP	-0,34	-0,31	-0,36	0,56**	0,52**	0,49**	1

Zdroj: vlastní výpočet

Pozn. č. 1: HUSTOTA = hustota zalidnění; INDEX01/91 = index změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2001; VZDELAN = index vzdělanosti; PRIMER = podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru; NEZAMEST = míra nezaměstnanosti; DOMY = podíl neobydlených domů na 100 trvale obydlených; DOSTUP = dostupnost

Pozn. č. 2: ** hodnota Pearsonova korelačního koeficientu je signifikantní na 99% hladině významnosti

3.2.3 Metody hodnocení

Tato část navazuje v největší míře na zpracovanou ročníkovou práci, v níž jsem se zabýval problematikou vymezování periferních oblastí na příkladě území okresu Prachatice. Z užitých třinácti ukazatelů byly vytvořeny tři varianty (metody) celkového (agregátního) ukazatele perifernosti (dále viz Pileček 2004, 2005). V podobném duchu byla koncipována i následující kapitola, kdy byly použity pro hodnocení současného charakteru a rozsahu polarizace prostoru v území obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice záměrně dvě rozdílné metody, a to z prostého důvodu možnosti porovnání výsledků a tedy de facto i zvolených metod hodnocení.

První metoda hodnocení navazuje svým charakterem na metody vytvořené a použité v rámci výše zmiňované ročníkové práce. Podrobný postup jejího výpočtu můžeme nalézt v práci slovinského geografa Nareda (2002).

Základní premisou výpočtu je fakt, že každý z ukazatelů má stejnou váhu. Hodnoty každého ze sedmi ukazatelů pak byly rozděleny do šesti tříd (intervalů) na základě odchylky hodnoty každého ukazatele pro konkrétní obec od průměrné hodnoty daného ukazatele pro celé hodnocené území („malý okres“ Prachatice), a to následujícím způsobem:

- extrémně nadprůměrná odchylka (150,0 % a více)
- silně nadprůměrná odchylka (125,0 % - 149,9 %)

- nadprůměrná odchylka (100,0 % - 124,9 %)
- podprůměrná odchylka (75,0 % - 99,9 %)
- silně podprůměrná odchylka (50,0 % - 74,9 %)
- extrémně podprůměrná odchylka (49,9 % a méně)

Na základě přiřazení do nějaké třídy (intervalu) byly poté přidělovány jednotlivým obcím body a záleželo na tom, zda nejnižší nebo naopak nejvyšší hodnota některého ze sedmi ukazatelů vyjadřuje větší perifernost (viz např. hustota zalidnění vs. podíl ekonomicky aktivních zaměstnaných v priméru). To znamená, že na jedné straně figurovaly ukazatele typu hustota zalidnění, index změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2001 a index vzdělanosti. Obcím byly v případě hodnot těchto ukazatelů přidělovány body následujícím způsobem. Pro extrémně nadprůměrnou odchylku od průměrné hodnoty 3 body, pro silně nadprůměrnou odchylku 2 body, pro nadprůměrnou odchylku 1 bod, pro podprůměrnou odchylku -1 bod, pro silně podprůměrnou odchylku -2 body a pro extrémně podprůměrnou odchylku -3 body. V případě hodnot ukazatelů podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru, míra nezaměstnanosti, podíl neobydlených domů na 100 trvale obydlených a dostupnost byly obcím body přidělovány stejným způsobem, ale v opačném pořadí. Od 3 bodů pro extrémně podprůměrnou odchylku do -3 bodů pro extrémně nadprůměrnou odchylku. Z toho vyplývá, že po sečtení mohla nějaká obec teoreticky získat maximálně 21 bodů a minimálně -21 bodů. Poté co byly všechny body sečteny, získali jsme za každou obec jakousi syntetickou hodnotu, kdy nižší počet přidělených bodů znamenal „větší“ perifernost (viz příloha č. 11).

Druhá metoda hodnocení polarizace prostoru vychází z práce Czapiewskiho (2005) a částečně také Bańskiho (2001). I když se nejedná o práce a priori tematicky zaměřené na periferní oblasti, věnují se obě, zjednodušeně řečeno, zjišťování regionálních diferencí na území konkrétního státu (Polska). Proto bylo podle mého názoru vhodné použít pro naše hodnocení tzv. syntetický index, který je možné vyjádřit následující formulí:

$$W_s = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n y_{ij}$$

kde: W_s = syntetický index, y_{ij} = standardizovaná hodnota ukazatele j pro obec i , n = počet použitých ukazatelů.

Hodnota ukazatele j pro obec i byla standardizována následovně:

$$y_{ij} = \frac{x_i - x_{i \min.}}{S(x)}$$

kde: x_i = hodnota ukazatele, $x_{i \min}$ = minimální hodnota ukazatele, $S(x)$ = směrodatná odchylka.

O způsobu výpočtu syntetického indexu je nutné se zmínit ještě podrobněji, neboť opět záleželo na tom, zda nejnižší nebo naopak nejvyšší hodnota některého ze sedmi ukazatelů vyjadřovala větší perifernost. V případě výpočtu hodnoty y_{ij} byla pro ukazatele hustota zalidnění, index změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2001 a index vzdělanosti použita formule tak, jak byla popsána výše (viz vzorce). Výpočet hodnot y_{ij} pro zbývající ukazatele (podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru, míra nezaměstnanosti, podíl neobydlených domů na 100 trvale obydlených a dostupnost) však musel proběhnout opačným způsobem, tzn., že nebyl v dané formuli použit rozdíl $x_i - x_{i \min}$, ale rozdíl $x_{i \max} - x_i$. Bylo to z důvodu srovnatelnosti výsledných hodnot y_i obou „typů“ ukazatelů.

Na základě popsaného výpočtu pak byla pro každou obec získána hodnota syntetického indexu, jehož nižší hodnota znamenala „větší“ perifernost (viz příloha č. 12).

3.2.4 Výsledné vymezení jádrových a periferních obcí

Smyslem hodnocení současného charakteru a rozsahu polarizace prostoru v území obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice bylo vymezení jádrové a periferní obce.

Výsledky, kterých bylo dosaženo, se z hlediska obou použitých metod v mnohém neliší (viz obrázky č. 12 a č. 13), a až na nějaké výjimky je výsledný obraz územního rozložení jádrových a periferních obcí v hodnoceném území shodný. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl provést interpretaci výsledného vymezení jádrových a periferních obcí (oblastí) dohromady, neboť by podle mého mínění nemělo smysl zvlášť vyhodnocovat výsledky dosažené za použití 1. metody („bodování“) resp. 2. metody („syntetický index“).

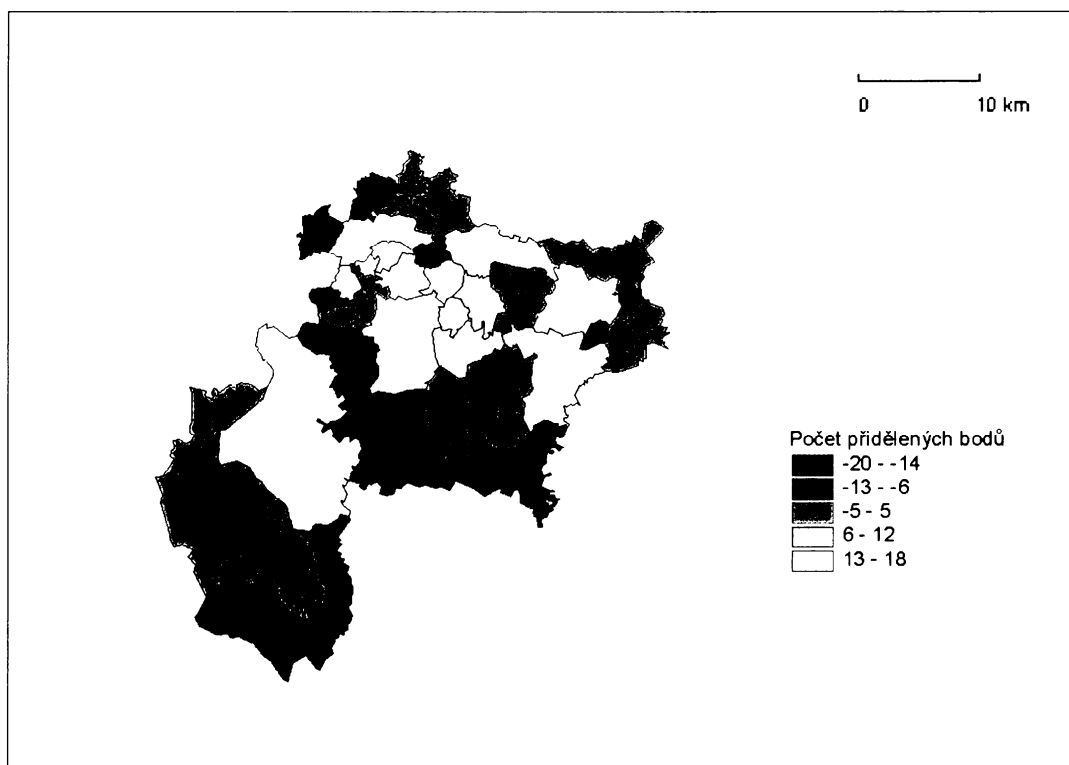
V následujících dvou částech bude nejprve věnována pozornost jádrovým obcím a poté obcím periferním. Pokusím se objasnit výslednou prostorovou polarizaci sledovaného území na základě nalezení faktorů, které dosažené výsledky mohou zapříčinit.

3.2.4.1 Jádrové obce

Jádrové obce (oblasti) jsou na obrázcích č. 12 a č. 13 znázorněny nejsvětlejším odstínem. Celkově můžeme říci, že jsou převážně rozloženy v severnější části sledovaného území.

Podle dosažených výsledků je možné za „ryze“ jádrové označit následující obce (Husinec, Netolice, Pěčnov, Prachatice, Vlachovo Březí a Žernovice). V případě použití obou metod hodnocení se totiž nacházejí v nejlepší šestici, i když v různém pořadí.

Obrázek č. 12: Vymezení jádrových a periferních obcí (oblastí) v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice podle „bodování“

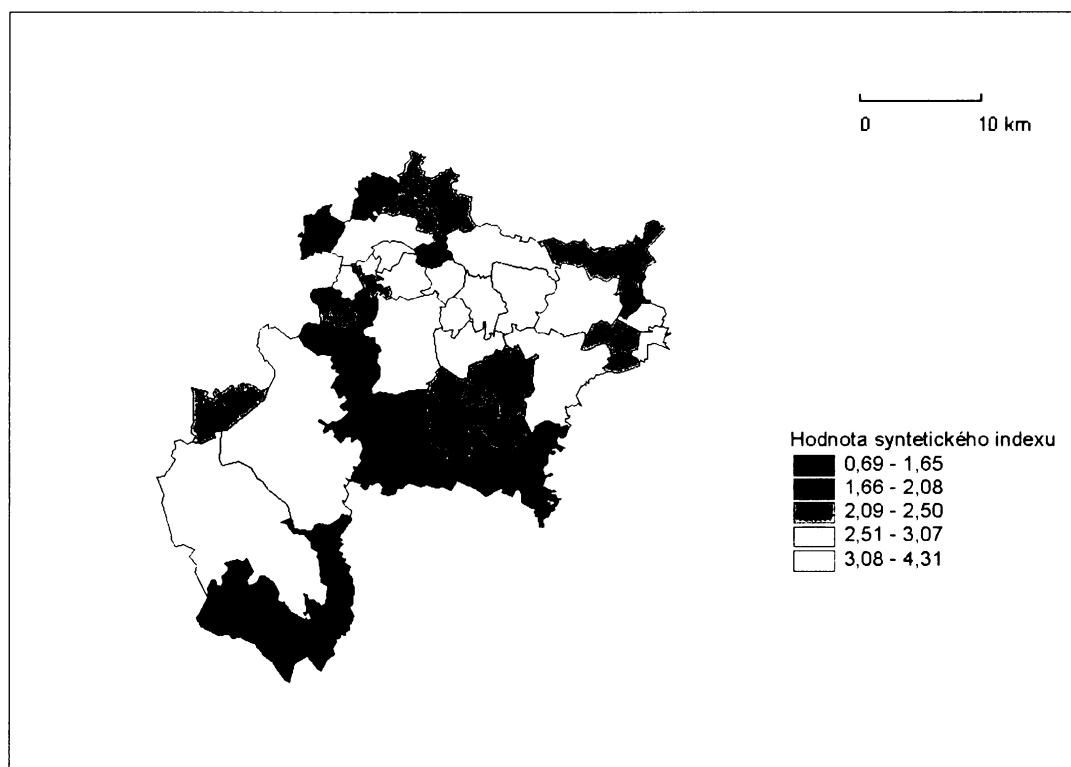
Zdroj: vlastní výpočet

Nyní se krátce zaměříme na jednotlivé obce. Na prvním místě figurovaly v obou případech s velkým odstupem (celkový součet bodů – 18, hodnota syntetického indexu – 4,31) dle očekávání Prachatice, které jako největší (11 789 obyvatel) a bývalé okresní město představují nejvýznamnější správní, hospodářské, ale i kulturní a historické centrum celého území správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice. U většiny ze sedmi použitých ukazatelů vykazovaly hodnoty pro tuto obec nejvíce negativní „korelaci“ vzhledem k její perifernosti.

Další jádrovou obcí je obec Husinec, která v obou hodnoceních figuruje shodně na třetím místě (celkový součet bodů – 15, hodnota syntetického indexu – 3,27). Jedná se

o šestou nejlidnatější obec v rámci sledovaného území (1 332 obyvatel), jejíž jižní část územně navazuje na obec Prachatice. Má poměrně příznivou dopravní polohu (leží na silnici č. II/145 spojující Vimperk a České Budějovice). Zejména pozitivně lze však hodnotit úroveň hospodářské základny. Na východním okraji obce vzniká nová průmyslová zóna, v druhé polovině 90. let zde byla např. otevřena sklárna Schott Zwiesel se zahraničním vlastníkem, ale po ničivých povodních v roce 2002 byla firma nucena ukončit svou výrobu. Zbylé rozsáhlé prostory začaly být ihned následující rok využívány firmou Otherm specializující se na výrobu plastových oken, která v současnosti expanduje do celého Jihočeského kraje a třetina její produkce putuje do ostatních zemí Evropské Unie.

Obrázek č. 13: Vymezení jádrových a periferních obcí (oblastí) v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice pomocí syntetického indexu

Zdroj: vlastní výpočet

Další vymezenou jádrovou obcí jsou Netolice. Obec leží v severovýchodní části správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice a obsadila v obou hodnoceních shodně čtvrté místo (celkový součet bodů – 13, hodnota syntetického indexu – 3,17). Netolice jsou třetí největší obcí hodnoceného území (2 725 obyvatel) a sídlem obce s pověřeným obecním úřadem, pod který spadá dalších sedm obcí (Babice, Chvalovice, Lužice, Mahouš, Malovice, Němčice a Olšovice). Obec je stabilní z hlediska počtu obyvatel, v porovnání s ostatními jádrovými obcemi se vyznačuje nízkými hodnotami míry nezaměstnanosti (pod 5%) a relativně nižší vzdělaností obyvatelstva.

Obec Vlachovo Březí se v případě „bodování“ umístila na druhém místě (celkový součet bodů – 16). Hodnota syntetického indexu je pak shodně s výsledky obce Netolice čtvrtá nejvyšší (3,17). Obec čítá 1 687 obyvatel a leží severním směrem od obce Husinec. Domnívám se, že na současné postavení obce měla výrazný vliv ta skutečnost, že Vlachovo Březí bylo v předlistopadovém období tzv. střediskovou obcí (rozšířená pravomoc a působnost národního výboru).

Zbylé obce (Pěčnov a Žernovice) mají poněkud odlišný charakter než ostatní jádrové obce. Především se jedná o jejich populační velikost. Obec Pěčnov má pouhých 58 obyvatel, nicméně v rámci „bodování“ obsadila čtvrté místo (celkový počet přidělených bodů – 13) a hodnota syntetického indexu byla šestá nejvyšší (3,08). Na území obce Žernovice žije 235 obyvatel. V případě výsledku „bodování“ figuruje obec na šestém místě (celkem přidělených bodů – 11) a hodnota syntetického indexu je u této obce dokonce druhá nejvyšší (3,30). Společný znakem obou obcí je dlouhodobý růst počtu obyvatel převyšující za desetileté sledované období 20 %. Žernovice, ale i Pěčnov se především díky své poloze stávají v posledních letech vyhledávanými rezidenčními lokalitami s velmi intenzivní výstavbou rodinných domů.

3.2.4.2 Periferní obce

Periferní obce jsou na obrázcích č. 12 a č. 13 zobrazeny nejtmavším odstínem. V rámci vyhodnocení výsledků polarizace prostoru jim bude věnována poněkud větší pozornost než v případě jádrových obcí.

Můžeme konstatovat, že rozložení periferních obcí je na rozdíl od jádrových obcí mnohem více územně diferencováno a tyto obce se převážně nacházejí v jižnější části správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice.

Podle dosažených výsledků patří v obou případech mezi nejperifernější následující čtyři obce (Drslavice, Křišťanov, Olšovice a Želnavá). Územně jsou „roztroušeny“ po celém území obce s rozšířenou působností Prachatice. Vůbec nejperifernější obcí jsou Drslavice (celkový součet bodů – -20, hodnota syntetického indexu – 0,69). Obce, které jsou předposlední v pořadí, v případě „bodování“ obec Olšovice (celkový součet bodů – -17), v případě použití syntetického indexu obec Křišťanov (hodnota syntetického indexu – 0,91), za Drslavicemi výrazně „zaostávají“.

Perifernost obcí Drslavice a Olšovice je především dána jejich malou rozlohou a populační velikostí (v obou žije méně než 100 stálých obyvatel) v kombinaci s nevýhodnou polohou (leží mimo významnější dopravní tahy). Hodnoty všech použitých ukazatelů vykazovaly u obou obcí výrazně pozitivní „korelaci“ vzhledem k perifernosti. Za všechny zmiňme extrémní úbytek obyvatel vyjádřený hodnotami indexu změny počtu obyvatel mezi

lety 1991 a 2001 (obec Drslavice – -20%, obec Olšovice – -31,58%) jehož výše resp. níže je ovlivněna věkovou strukturou s výraznou převahou poproduktivní složky populace.

K nejperifernějším obcím se na Prachaticku dále řadí následující skupina obcí Křišťanov (131 obyvatel), Ktiš (509 obyvatel), Záblatí (361 obyvatel) a Zbytiny (310 obyvatel). Nejhoršího výsledku bylo v případě „bodování“ dosaženo u obce Křišťanov (celkový součet bodů – -16), která je čtvrtou nejperifernější obcí, a nejlepšího u obce Záblatí (celkový součet bodů – -6). Hodnoty syntetického indexu jsou nejnižší u druhé nejperifernější obce Křišťanov (0,69) a nejvyšší opět u obce Záblatí (1,94). Výše uvedené obce leží jihozápadně, jižně a jihovýchodně od obce Prachatice a spolu s obcí Zábrdí tvoří ve směru severozápad jihovýchod velice „ostrý“ pás periferních obcí, který odděluje relativně perifernější jižní část správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice od její spíše jádrovější severní části. Je možné zde tedy pozorovat vznik obrovské polarizace mezi nejvíce jádrovou obcí Prachaticemi a právě těmito periferními obcemi. Tyto čtyři obce dohromady vytváří nejrozsáhlejší periferní oblast sledovaného území. Příčiny perifernosti musíme hledat ve vývoji po druhé světové válce, kdy tyto obce ztratily značnou část svého obyvatelstva v důsledku odsunu obyvatelstva německé národnosti. Právě zhruba výše popisovaným směrem (severozápad – jihovýchod) se táhla hranice oddělující území, ze kterého bylo toto obyvatelstvo odsunuto, od území, jenž odsunem zasaženo nebylo. Jedná se o oblast s velmi málo rozvinutou a nekvalitní dopravní infrastrukturou, i když polohové charakteristiky jsou u některých obcích poměrně dobré (hlavně se jedná o obce sousedící s Prachaticemi – Záblatí, Zbytiny). Na druhou stranu, obce na jihu sousedí s Vojenským výcvikovým prostorem Boletice, jehož ustanovení také mělo výrazný negativní vliv na celkový vývoj území daných obcí (např. všeobecný útlum výstavby). Obce se tedy vyznačují nízkou hustotou zalidnění, vysokým podílem neobydlených domů, ale i vyšší mírou nezaměstnanosti a velmi nízkou vzdělaností obyvatelstva. Pozitivem je současný výrazně rekreační charakter této oblasti, který se odráží i ve vysokém podílu rekreačních chalup.

Dvojice obcí Nová Pec (593 obyvatel) a Želnavá (132 obyvatel) vytváří periferní oblast, která jednak leží v sousedství Vojenského výcvikového prostoru Boletice, zároveň však (v případě jedné části obce Nová Pec) sousedí s Německem a částečně s Rakouskem. Podle dosažených výsledků se jedná o obce, které patří mezi nejvíce periferní v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice. Obec Želnavá je druhou nejperifernější obcí v případě „bodování“ (celkový součet bodů – -17) a třetí nejperifernější z hlediska hodnoty syntetického indexu (0,93). Nová Pec obdržela -13 bodů, což ji řadí na páté místo od konce po bok obcí Budkov a Ktiš. Hodnota syntetického indexu je sedmá nejnižší (1,78). Výrazným podmiňujícím vlivem na perifernost obou obcí opět měly historické události (odsun obyvatelstva německé národnosti a následné čtyřicetileté období komunistické režimu). Z hlediska použitých ukazatelů je pro tyto obce typická extrémně nízká

hustota zalidnění, vysoký podíl ekonomicky aktivních zaměstnaných v priméru a vyšší míra nezaměstnanosti. Díky zachovalému životnímu prostředí, Národnímu parku Šumava a vodní nádrži Lipno má zejména obec Nová Pec velký potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Tohoto předpokladu však doposud využívá jen zčásti zejména díky chybějící infrastruktuře (dopravní infrastruktura, služby atd.).

Poslední skupinu periferních obcí tvoří obce Budkov (93 obyvatel), Bušanovice (256 obyvatel), Radhostice (175 obyvatel), které leží v severní a severozápadní části správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice. Můžeme sem také přiřadit i obec Lužice (45 obyvatel), jež se nachází ve východní části hodnoceného území. Obec Budkov je celkově pátou nejperifernější obcí (celkový součet bodů – -13, hodnota syntetického indexu – 1,66). Obec Lužice je naopak z této skupiny obcí nejméně periferní (celkový součet bodů – -6, hodnota syntetického indexu – 2,09). Všechny jmenované obce leží mimo významnější dopravní tahy. Společným znakem je nízká hustota zalidnění. Vyšší jsou hodnoty indexu stáří (tato oblast nebyla postížena odsunem německého obyvatelstva), jedná se tedy převážně o úbytkové obce z hlediska počtu obyvatel (Budkov, Radhostice). Výrazně negativní charakteristikou je vyšší míra nezaměstnanosti.

I když jsme se v této části věnovali regionální diferenciaci obcí správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice, chtěl bych závěrem dodat, že území celého správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice (potažmo okresu Prachatice) považuji, i přes některé pozitivní změny, které tuto oblast během transformačního období „zasáhly“, za jedno z nejperifernějších v Česku. Vyznačuje se sice poměrně výhodnou horizontální geografickou polohou, příznivou věkovou strukturou, atraktivním prostředím pro rozvoj cestovního ruchu, přesto ho lze zařadit mezi hospodářsky slabé oblasti (Chromý, Jančák 2005), a jak již bylo řečeno v úvodu reprezentuje z celostátního pohledu tzv. typ vnější periferie (leží při státních hranicích České republiky). Perifernost území je z velké části podmíněna historicky a projevuje se v celé řadě charakteristik, hlavními negativními jsou nízká intenzita osídlení, relativní vzdálenost vůči hlavním centrům, chybějící dopravní infrastruktura (špatná dopravní dostupnost), nízká kupní síla obyvatelstva (nízká průměrná mzda) a vyšší podíl ekonomicky aktivních zaměstnaných v priméru.

3.3 Kvalitativní šetření v jednotlivých obcích modelového území Volarsko

Kvalitativní šetření pokrývá naplnění dvou cílů diplomové práce. Jednak identifikaci hlavních problémů rozvoje jednotlivých obcí modelového území Volarsko. Dále pak analýzu institucionální rámce rozvoje území obcí tohoto modelového území, tj. zhodnocení role

lidského kapitálu (konkrétně práce a kooperace hlavních představitelů obecní samosprávy – starostů a zastupitelů) ve vztahu k lokálnímu rozvoji obce.

3.3.1 Zdůvodnění výběru modelového území

Ačkoli by se to zdálo logičtější, nebylo modelové území vybráno na základě výsledků současné polarizace prostoru v rozsahu správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice (viz část 3.2). Důvod výběru modelového území Volarsko má své hlavní opodstatnění ve výsledcích zpracované ročníkové práce „Problematika vymezení periferních oblastí – příklad modelového území okresu Prachatice“ (Pileček 2004), jejímž hlavním cílem bylo vymežit jádrové a periferní obce v rámci území okresu Prachatice. Ukázalo se totiž, že území v rozsahu správního obvodu obce s pověřeným obecním úřadem Volary (resp. obce tohoto území), je v porovnání s ostatními správními obvody obcí s pověřeným obecním úřadem (Prachatice, Netolice a Vimperk) okresu Prachatice nejperifernější. Ostatně shodný výsledek byl nakonec dosažen i v rámci zmiňované kapitoly 3.2. Právě na základě tohoto výsledku jsem se rozhodl na Volarsku provést kvalitativní šetření, k jehož cílům patřila i identifikace hlavních problémů rozvoje jednotlivých obcí tohoto periferního území.

Druhý důvod pro výběr právě tohoto modelového území vychází z charakteru kvalitativního výzkumu jaký byl pro účely předkládané diplomové práce zvolen. Kvalitativní šetření totiž zahrnovalo řízený rozhovor se starosty obcí (celkem 7) a zároveň dotazníkové šetření mezi členy obecních zastupitelstev těchto obcí (celkem 58 zastupitelů). V mých silách by pravděpodobně nebylo realizovat takovéto šetření v rámci rozsáhlejšího území např. celého správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice, v rámci něhož bylo prováděno vymezení jádrových a periferních obcí (oblastí).

Modelové území Volarsko tvoří jižní část správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice a je tvořeno sedmi obcemi (Křišťanov, Lenora, Nová Pec, Stožec, Volary, Zbytiny a Želnavá) viz příloha č. 2. Vybrané charakteristiky jednotlivých obcí k roku 2004 ukazuje tabulka č. 3. Ty se vyznačují poměrně velkou rozlohou (hlavně obce Volary a Stožec). Populačně největší obcí jsou Volary (4 083 obyvatel), které tvoří přirozené mikroregionální středisko modelového území. Naopak územně a populačně nejmenší jsou obce Křišťanov a Želnavá (131 resp. 132 obyvatel). Společným jmenovatelem všech obcí modelového území je jednotný historický vývoj a v posledních patnácti letech poměrně velké nátlaky na ochranu přírody (při hranicích s Německem se jihovýchodním směrem rozkládá část území největšího národního parku v Česku – Národního parku Šumava, na nějž navazuje jeho ochranné pásmo – Chráněná krajinná oblast Šumava) částečně viz příloha

č. 13. Modelové území má převážně zemědělský charakter s vysokým podílem lesních ploch a jeho jižní a jihozápadní část má obrovské předpoklady pro rozvoj díky velkému potenciálu pro cestovní ruch.

Tabulka č. 3: Vybrané charakteristiky jednotlivých obcí modelového území Volarsko (2004)

Název obce	Počet katastrů	Počet částí obce	Počet ZSJ	Rozloha (ha)	Počet obyvatel
Křišťanov	1	3	3	1 795	131
Lenora	3	5	6	1 780	817
Nová Pec	2	7	7	6 638	593
Stožec	4	3	7	10 478	217
Volary	7	3	15	10 763	4083
Zbytiny	5	6	6	3 904	310
Želnavá	1	3	3	1 034	132
Modelové území Volarsko	23	30	47	36391	6283

Zdroj: <http://www.czso.cz/lexikon/mos.nsf/okresy/CZ0315>

3.3.2 Metodika tvorby osnovy řízeného rozhovoru a dotazníku

V předchozí části jsem zmínil, že prostředkem kvalitativního šetření byl řízený rozhovor se všemi starosty obcí modelového území (celkem 7) a dotazníkové šetření mezi členy zastupitelstev těchto obcí (celkem 58 respondentů). Obě šetření byla realizována v průběhu měsíce dubna roku 2006. Řízený rozhovor se vždy uskutečnil po předchozí telefonické dohodě se starostou dané obce na obecním úřadě. Dotazníky byly fyzicky distribuovány přímo na adresu trvalého bydliště jednotlivých zastupitelů, pouze v ojedinělých případech nabídl pomoc starosta, který dotazník rozdál na schůzi obecního zastupitelstva.

Při sestavování otázek pro řízený rozhovor a konstrukci dotazníku mi byla hlavní inspirací práce Bičíka, Perlína a Šefrny (2001). Částečně osnova řízeného rozhovoru pro starostu obce v rámci výzkumného projektu zpracovávaného Perlínem a kol. (2004 – 2006), a také dotazníkové šetření mezi starosty obcí a měst realizované Sociologickým ústavem Akademie Věd a několika geografickými pracovišti v rámci projektu Role pohraničí České republiky a význam hospodářské a politické spolupráce se sousedními zeměmi pro integraci ČR do Evropské Unie. Znění dotazníku je dostupné např. v publikaci Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. (2004). Výše jmenované práce posloužily jako inspirace pro tvorbu otázek postihujících problematiku lokálního rozvoje obce. Pro konstrukci otázek, jež se týkaly zhodnocení role lidského kapitálu jsem využil především práci Perlína (2000) a částečně také spíše sociologické práce Illnera (1996, 2001).

Jak je vidět, literatura, ze které jsem vycházel při sestavování otázek pro řízený rozhovor a konstrukci dotazníku se netýká výzkumu periferních oblastí. V závěru části 2.1

jsem uvedl, že hlavním důvodem je neexistence relevantní literatury věnující se především roli lidského kapitálu v lokálním rozvoji periferních oblastí, protože se jedná o poměrně novou problematiku na poli geografického výzkumu periferních oblastí Česka. To koresponduje i s vyjádřením Havlíčka, Chromého, Jančáka a Marady (2005), kteří na základě svých poznatků konstatují, že „budoucí výzkum v této oblasti by se měl především koncentrovat na roli lidského kapitálu v regionálním rozvoji periferních území“ (s. 15).

Osnovu řízeného rozhovoru se starosty obcí tvoří 28 otázek (viz příloha č. 14). Snažil jsem se přiměřeně kombinovat uzavřené a otevřené otázky, které spadaly do tří tematických oblastí.

První, zahrnující otázky č. 1 – č. 15, měla za cíl postihnout problematiku lokálního rozvoje dané obce. Úvodní dvě otázky měly poněkud syntetizující charakter s cílem přehledně a výstižně identifikovat nejpálčivější problémy a hlavní priority, které je podle vyjádření jednotlivých starostů, nutné řešit, resp. na které se v nejbližší době zaměřit. V rámci otázky č. 1 hodnotili starostové celkem osmnáct „problémů“, se kterými by se jejich obec mohla potýkat. Ke každému z nich přiřazovali podle svého uvážení hodnocení od 1 do 5, kdy hodnota 1 znamenala největší problém a hodnota 5 nejmenší problém v dané obci. V případě otázky č. 2 se starostové vyjadřovali celkem k deseti „prioritám“, které by obec chtěla někdy v budoucnosti řešit. Podobně jako u předchozí otázky přiřazovali podle svého uvážení hodnocení od 1 do 5, kdy 1 znamenala největší, v tomto případě, prioritu a 5 prioritu nejmenší. Odpovědi jednotlivých respondentů byly zaznamenány do přehledné tabulky, kdy byla po vzoru Jeřábka (2004d) pro každý problém a každou prioritu vypočtena průměrná známka, nejčtenější hodnocení a procentuální zastoupení nejčtenějšího hodnocení (viz následující kapitola tabulky č. 5 a č. 6). Otázky č. 3 – č. 15 měly charakter spíše otevřených otázek a byly koncipovány velmi různorodě. Při jejich výběru a sestavování jsem se však snažil o zařazení takových otázek, jejichž zaměření má výraznou vazbu na lokální rozvoj obce. Výsledné odpovědi jednotlivých starostů byly zaneseny do přehledných tabulek. Pokud to charakter odpovědi nedovolil byl pro vyhodnocení otázky zvolen jen slovní popis.

Druhá oblast otázek č. 16 – č. 24 měla poněkud osobnější charakter, na což byli jednotliví starostové předem upozorněni. Jednalo se o sérii uzavřených otázek velmi subjektivního ražení, jejichž cílem bylo jednak zhodnotit práci starosty (viz otázky č. 18 a č. 19 koncipované jako „sebehodnotící“ zaměřené na hodnocení aktivity starosty a jeho postavení v obci; otázka č. 20 věnovaná obecné roli starosty, jak ji on sám chápe; otázka č. 21, v níž se starostové vyjadřovali ke svému budoucímu působení v této funkci), dále pak jejich očima zhodnotit práci zastupitelstva a jeho aktivitu (otázka č. 22), zhodnotit pracovní a mezilidské vztahy se členy zastupitelstva (otázka č. 23), a v neposlední řadě posoudit

jakousi „míru spolupráce“ starosty s některým se zastupitelů (otázka č. 24). Odpovědi starostů byly opět zaneseny do jednoduchých přehledných tabulek a stručně okomentovány.

Poslední oblast, nazvaná „identifikační otázky“, obsahovala otázky čtyři (č. 25 – č. 28). Ve velmi zredukované, avšak podle mého názoru pro tento výzkum dostačující, míře obsahovala otázky mapující „personální“ a politickou vybavenost jednotlivých starostů. Z „personálních“ charakteristik mě zajímal věk a nejvyšší dosažené vzdělání, z politických charakteristik pak počet volebních období ve funkci a způsob výkonu funkce starosty.

Konstrukce dotazníku pro zastupitele jednotlivých obcí modelového území vycházela z osnovy řízeného rozhovoru. Základní myšlenkou bylo do dotazníku zakomponovat shodné (tj., že zastupitelé budou odpovídat na tutéž otázku jako starosta) či podobné (tj., že se zastupitelé budou vyjadřovat ke své osobě a osobě pana starosty, starosta bude naopak hodnotit svou osobu a poté se vyjadřovat k zastupitelstvu jako celku) otázky s cílem pokusit se zjistit jaký mají zastupitelé názor na „stejně věci“ a s perspektivou konfrontace jejich mínění s názory starosty obce. K této úvaze mě částečně přivedl příspěvek Illnera (1996). Jedná se totiž o jakousi analogii tzv. „předmětné reprezentativnosti“, která „vyjadřuje, do jaké míry se postoje a mínění zastupitelstva v otázkách důležitých pro rozvoj obce kryjí s postoji a míněním voličů“ (s. 347). V rámci této diplomové práce se však jedná o postoje a mínění starosty a členů zastupitelstva obce. Základním úkolem tedy bylo nalézt vhodnou a zároveň dostatečnou míru průniku jednotlivých otázek.

Dotazník nakonec obsahuje, hlavně z důvodu časové nenáročnosti na vyplnění, pouhých jedenáct, kromě jedné výjimky, uzavřených otázek (viz příloha č. 15), které jsou koncipovány v podobném obsahovém členění jako osnova řízeného rozhovoru pro starostu obce.

Z první tematické oblasti věnované problematice lokálního rozvoje obce byly v dotazníku ponechány otázky komplexnějšího charakteru tj. č. 1 – č. 3. Důvodem zanechání právě těchto otázek byla vidina zajímavého a přehledného porovnání odpovědí starostů a členů zastupitelstev obcí.

Druhou oblast v dotazníku reprezentují otázky č. 4 – č. 7. Jak již bylo řečeno, snažila se, podobně jako u starostů, podchytit subjektivní vyjádření členů zastupitelstev obcí modelového území. Jednalo se opět o uzavřené otázky velmi subjektivního ražení, jejichž cílem bylo jednak zhodnotit aktivitu daného zastupitele, tak jak on ji vidí (otázka č. 5), dále jeho očima posoudit práci starosty (otázka č. 6) a zhodnotit pracovní a mezilidské vztahy se starostou obce (otázka č. 7). Odpovědi jednotlivých zastupitelů byly zaneseny do jednoduchých „koláčových“ grafů nebo přehledných tabulek a opět stručně okomentovány.

Na závěr dotazníku opět následovala část nazvaná „identifikační otázky“ (otázky č. 8 – č. 11), kde respondenti uvedli, pro vyhodnocení stěžejní název obce, dále svůj věk, nejvyšší dosažené vzdělání a počet volebních období ve funkci zastupitele.

3.3.3 Řízený rozhovor se starosty obcí

První část kvalitativního šetření tvořil řízený rozhovor se starosty obcí modelového území Volarsko.

3.3.3.1 Vyhodnocení odpovědí mapujících „personální“ a politickou vybavenost starostů

Vyhodnocení odpovědí starostů nejprve začneme „identifikačními otázkami“ (otázky č. 25 – č. 28), které tvořily závěr osnovy řízeného rozhovoru. Tabulka č. 4 částečně mapuje „personální“ a politickou vybavenost jednotlivých starostů.

V rámci otázky č. 26 uváděli starostové nejvyšší dosažené vzdělání. Můžeme předpokládat, že s rostoucí úrovní dosaženého vzdělání rostou i předpoklady pro úspěšné řízení obce. Zároveň dodejme, že vedle dosaženého vzdělání je neméně důležitá také předchozí praxe starostů, jejich zkušenosti atd.

V modelovém území mají starostové obcí Křišťanov, Lenora, Zbytiny, Želnavy středoškolské vzdělání a starostové obcí Nová Pec, Stožec a Volary vzdělání vysokoškolské. Lze tedy předpokládat, že všichni starostové mají dobré znalostní předpoklady pro výkon své funkce.

Počet volebních období ve funkci starosty byl další sledovanou charakteristikou (otázka č. 27). Obecně lze říci, že s délkou výkonu funkce starosty jistě vzrůstá jeho zkušenost s řízením obce. Starosta zná lépe mechanismy fungování státní správy a samosprávy, osobně zná množství úředníků a dalších představitelů, zná legislativu atd. (Perlín 2000). Podle tohoto autora může, zejména v obcích s malým počtem obyvatel, prodloužit výkon funkce neexistence další vhodné osoby na místo starosty, ale i nízké finanční odměny za funkci neuvolněného i uvolněného starosty.

V rámci obcí modelového území můžeme konstatovat, že jejich starostové jsou poměrně „zkušení“. Tři z nich, jsou ve své funkci již třetí volební období, starosta Želnavy dokonce čtvrté volební období. Za „nováčka“ lze pak v tomto ohledu označit starostu obce Volary (první volební období ve funkci starosty), a starostu obce Nová Pec, který je ve své funkci teprve od 1. 7. 2005.

Následující otázka byla zaměřena na způsob výkonu funkce starosty. „Pro práci starosty ve venkovské obci je podstatné, kolik časového prostoru má k výkonu svěřené

funkce. Z tohoto pohledu je velmi důležité, zda starosta vykonává jiné zaměstnání, či nikoliv.“ (Perlín 2000, s. 137). Z hlediska způsobu výkonu funkce může starosta vykonávat svou funkci jako „uvolněný“, tzn., že nevykonává žádnou jinou profesi, má tak „čas“ plně se věnovat správě obce, jejím rozvojovým otázkám, stýkat se s různými partnery, se státní správou atd. Naopak „neuvolněný“ starosta tolik disponibilního času nemá, protože svou funkci vykonává ve svém volném čase, po svém hlavním zaměstnání. Třetí možností je, že starosta vykonává svoji funkci jako důchodce. Vzhledem ke svému věku může mít menší schopnost a zájem seznamovat se s novými skutečnostmi důležitými pro rozvoj obce.

V rámci modelového území jsou starostové dvou obcí s nejnižším počtem obyvatel „neuvolnění“ (tj. Křišťanova a Želnavy), starostové obcí Lenora a Nová Pec vykonávají svou funkci jako důchodci a zbývající obce (tj. Stožec, Volary, Zbytiny) mají „uvolněného“ starostu.

Tabulka č. 4: „Personální“ a politické charakteristiky starostů obcí modelového území

Volarsko

Starosta obce	Věk	Nejvyšší dosažené vzdělání	Počet volebních období ve funkci	Způsob výkonu funkce
Křišťanov	59	středoškolské	3	neuvolněný
Lenora	66	středoškolské	3	důchodce
Nová Pec	64	vysokoškolské	1	důchodce
Stožec	51	vysokoškolské	3	uvolněný
Volary	35	vysokoškolské	1	uvolněný
Zbytiny	57	středoškolské	2	uvolněný
Želnavy	59	středoškolské	4	neuvolněný

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

3.3.3.2 Vyhodnocení odpovědí týkajících se lokálního rozvoje obce

Úvodní otázka řízeného rozhovoru se týkala hlavních problémů obce. V tabulce č. 5 jsou přehledně sumarizovány odpovědi všech starostů obcí modelového území. Největší problém spatřuje pět ze sedmi starostů v nedostatku finančních prostředků na prosazení priorit obecního úřadu (nejnižší průměrná známka 1,43). Druhým nejzávažnějším problémem je podle mínění respondentů nedostatek pracovních příležitostí (průměrná známka 1,57) a s tím související nezaměstnanost (průměrná známka 1,86). Mezi významné problémy se dále dle očekávání „vyšplhaly“ záležitosti kolem zasahování hranic Národního parku či Chráněné krajinné oblasti Šumava na území daných obcí (průměrná známka 1,57), které sebou přináší množství restrikcí omezujících především podnikatelskou činnost, což ve svém důsledku vede ke snižování efektu daňových příjmů obce. Za zmínku ještě stojí bydlení (tj. nedostatek volných bytů a nedostatek parcel pro novou výstavbu – průměrná známka 1,86), které na Volarsku představuje další z významných problémů. Naopak za nejméně problémové lze podle starostů označit personální či materiální zajištění chodu obecního

úřadu (vůbec nejvyšší průměrná známka 4,14), dále stav sociálního klima v obci a úroveň kriminality (shodná průměrná známka 4,00). Za zmínku ještě stojí odpověď týkající se odpadového hospodářství, kde se šest ze sedmi starostů (tj. 86 %) shodlo na stejné odpovědi. Pokud některého ze starostů napadl ještě nějaký problém, jenž se vymykal všem ostatním osmnácti možnostem, mohla být jeho odpověď zařazena do kategorie „jiný“ na konci tabulky v rámci otázky č. 1. Tuto možnost však žádný ze starostů nevyužil.

Tabulka č. 5: Problémy obcí modelového území Volarsko dle názorů jejich starostů

	A	B	C
stav místních komunikací (i mimo zastavěné území)	2,14	3	43
veřejná hromadná doprava, dopravní dostupnost (malá frekvence spojů, vysoké finanční požadavky dopravce)	3,29	4	57
zásobování vodou	3,29	3	29
kanalizace (stará síť, chybí ČOV)	3,00	4	43
odpadové hospodářství (problémy s odvozem a ukládáním, černé skládky)	3,86	4	86
vzhled obce a veřejných prostranství	3,29	4	43
personální či materiální zajištění chodu obecního úřadu	4,14	4	57
nedostatek finančních prostředků na prosazení priorit obecního úřadu	1,43	1	71
úbytek obyvatel	2,29	2	29
bydlení (nedostatek volných bytů, nedostatek parcel pro novou výstavbu)	1,86	2	57
nedostatek zařízení pro volný čas (kultura, sport)	2,86	3	43
rozpad či transformace zemědělského podniku či jiného podniku v obci	2,14	1	43
nezaměstnanost	1,86	1	57
nedostatek pracovních příležitostí	1,57	1	57
kriminalita (prostituce, krádeže, vandalismus)	4,00	4	71
sociální klima v obci (vyhrocené sousedské vztahy - místní vs. rekreanti, „stánkaři“)	4,00	5	43
chybějící občanská vybavenost	2,57	2	43
problémy vyplývající z toho, že obec leží v NP či CHKO Šumava	1,57	1	57

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006); vlastní výpočet

Pozn.: Použitá stupnice: 1 – 5; 1 = největší problém, 5 = nejmenší problém

A - průměrná známka; B - nejčtenější hodnocení; C - % zastoupení B

V následující otázce se starostové vyjadřovali k hlavním prioritám obce. Tabulka č. 6 opět přehledně dokumentuje odpovědi všech starostů. Největší prioritu spatřuje pět ze sedmi starostů v rozvoji bydlení a ekonomické stabilizaci obce a vytvoření dostatečného počtu pracovních míst (shodná nejnižší průměrná známka 1,29). Tyto odpovědi zcela logicky navazují na odpovědi v rámci otázky č. 1, kde jako jeden z největších problémů figuruje

právě nedostatek pracovních příležitostí a také bydlení (nedostatek volných bytů, nedostatek parcel pro novou výstavbu). S rozvojem bydlení úzce souvisí i zvýšení počtu obyvatel (průměrná známka 1,71), které ovšem starosta může jen stěží ovlivnit. Na druhou stranu s ekonomickou stabilitou obce a vytvořením dostatečného počtu pracovních míst zase úzce souvisí podpora podnikání (průměrná známka 1,71). V rámci této kategorie mohli být starostové konkrétnější a zmínit typ případného podporovaného podnikání. Takto se vyjádřil pouze starosta obce Volary, který poměrně lakonicky odpověděl: „Co dovolí vedení Národního parku Šumava“. Starostka Stožce ještě zmínila podnikání v cestovním ruchu. Nejmenší prioritou (průměrná známka 3,00) je, pro pohraniční Volarsko poměrně překvapující, spíše neochota starostů navazovat přeshraniční kontakty. Spíše méně by se také starostové chtěli věnovat zlepšení či alespoň zachování stávajícího dopravního spojení obce s okolím a společenskému životu v obci (průměrná známka 2,57). V rámci otázky č. 2 byla závěrečnou možností, podobně jako u předchozí otázky, vyplnění kategorie „jiná“ priorit. I přes vyzvání se však žádný ze starostů k této kategorii nevyjádřil.

Tabulka č. 6: Priority obcí modelového území Volarsko dle názorů jejich starostů

	A	B	C
zlepšení či alespoň zachování stávajícího dopravního spojení obce s okolím	2,57	3	43
technická infrastruktura (zlepšení stavu)	2,29	1	43
zvýšení počtu obyvatel	1,71	2	71
rozvoj bydlení	1,29	1	71
ekonomická stabilita obce a vytvoření dostatečného počtu pracovních míst	1,29	1	71
podpora podnikání	1,71	1	57
společenský život v obci	2,57	2	43
rozvoj cestovního ruchu a rekreace	2,00	2	43
navázání přeshraničních kontaktů	3,00	3	43
zlepšení (doplnění) občanské vybavenosti	2,29	1	43

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006); vlastní výpočet

Pozn.: Použitá stupnice: 1 – 5; 1 = největší problém, 5 = nejmenší problém

A - průměrná známka; B - nejčtenější hodnocení; C - % zastoupení B

Otázka č. 3 měla komplexnější charakter, jednotliví starostové odpovídali na otázku „Jak vidíte možnosti ekonomického a sociálního rozvoje vaší obce v příštích pěti letech?“. Jak ukazuje tabulka č. 7, tři ze sedmi starostů obcí modelového území (tj. Křišťanova, Lenory a Volar) vidí budoucí ekonomický a sociální rozvoj své obce spíše špatně. Jako hlavní příčinu uvedli starostové dvou největších obcí Lenory a Volar nedostatek pracovních příležitostí. Podle jejich názoru představuje velké ohrožení budoucího rozvoje případně

schválení nové zonace Národního parku Šumava, které by v podstatě znamenalo rozšíření 1. zóny Národního parku a vedlo by ve svém důsledku k dalším restrikcím. Starosta Křišťanova uvedl jako hlavní důvod odlehlost a špatnou dopravní dostupnost obce. Prostřední kategorii „ani dobře, ani špatně“ vybrali starostové Stožce a Želnavy. Starostka Stožce upozornila na existenci řady důvodů, proč zvolila tuto kategorii, zároveň však uvedla, že „nelze stručně a výstižně popsat celý problém na několika řádcích“. Želnavský starosta pak upozornil na dostupnost a množství finančních prostředků, od kterých se vše „ostatní“ odvíjí. Spíše dobře vidí v příštích pěti letech ekonomický a sociální rozvoj své obce starostové Nové Pece a Zbytiny, kteří však nebyli v rámci této otázky konkrétnější.

Tabulka č. 7: Ekonomický a sociální rozvoj obcí modelového území Volarsko dle mínění jejich starostů

Starosta obce	Výrok
Křišťanov	spíše špatně
Lenora	spíše špatně
Nová Pec	spíše dobře
Stožec	ani dobře, ani špatně
Volary	spíše špatně
Zbytiny	spíše dobře
Želnavy	ani dobře, ani špatně

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Spádovost obce byla předmětem otázky č. 4. Nejdůležitější je vyjíždka za prací. Domnívám se, že její nižší hodnoty mohou částečně dokládat, zda má obec dostatečně rozvinutou vlastní ekonomickou základnu. Na základě výsledků posledního sčítání je totiž pro obce modelového území charakteristická nižší vyjíždka v rámci obvodu obce s rozšířenou působností Prachatic.

Podle výpovědí starostů směřují obyvatelé, kteří za prací vyjíždějí, v největší míře do Prachatic a do Volar. O tzv. „pendlrech“, kteří vyjíždějí za prací do sousedního Německa, nemají moc velký přehled, ale nemyslí si, že se bude v rámci obce jednat o velké počty. Za službami směřuje většina obyvatel do Volar a do Prachatic, tak jako za zbožím dlouhodobé spotřeby. Za sekundárním vzděláváním vyjíždějí obyvatelé nejčastěji do Prachatic a Vimperka. Dá se říci, že obě města nabízejí dostatečnou škálu typů středních škol a učilišť. K obvodnímu lékaři směřuje většina obyvatel do Volar. Za kulturou a sportem do Prachatic, ale také do Českých Budějovic (např. multikino).

Otázka č. 5 se týkala hospodaření obce. Jak bylo zjištěno v rámci otázky č. 1, nejvíce trápí většinu starostů obcí modelového území nedostatek finančních prostředků, který

ve svém důsledku velmi významně ovlivňuje lokální rozvoj obce, protože nedovoluje „vrhnout se“ na nějaké větší investiční akce.

Zveřejňovat výše rozpočtů obcí modelového území by bylo podle mého názoru v rámci této práce nekorektní. Uvedme jen, že nejvyšší rozpočet mají populačně největší Volary a nejnižší obec Křišťanov. Co se týče udržování rovnosti příjmů a výdajů, je snahou všech starostů tohoto docílit. Alarmující je však případ obce Nová Pec, která má značné dluhy převyšující výši ročního obecního rozpočtu. Současný starosta doporučuje řešit vzniklou situaci prodejem obecních pozemků podnikatelským subjektům za účelem výstavby rekreačních nebo školících zařízení.

Následující otázka byla zaměřena na členství obce v nějakém dobrovolném svazku obcí. Dle zákona mají obce právo být členy svazku za účelem ochrany a prosazování jejich společných zájmů. Podle Perlína (2000) jsou svazky obcí obvykle utvářeny za účelem sdružování finančních prostředků na budování a provozování technické infrastruktury, za účelem zlepšení osobní hromadné dopravy, za účelem koordinace obcí v oblasti cestovního ruchu. Kromě obce Křišťanov jsou všechny ostatní obce modelového území členy jednoho či dvou dobrovolných svazků obcí (viz tabulka č. 8).

V první řadě se jedná o Mikroregion Horní Vltava-Boubínsko. Předmětem jeho činnosti, který je uveden na webových stránkách mikroregionu, je prosazování záměrů týkajících se svým rozsahem a významem členských obcí. Postupem času tak přerostla vzájemná spolupráce do několika oblastí (součinnost na významných investičních akcích, zkvalitnění infrastruktury, zvýšení kvality občanské vybavenosti území, řešení nedostatku pracovních příležitostí, koordinace obecních územních plánů, sladování zájmů a činností místních samospráv a společné ovlivňování výkonu státní správy v zájmovém území, propagace mikroregionu, všeobecná ochrana životního prostředí, vytváření podmínek pro rozvoj turistiky v zájmovém území). Část těchto činností se objevila i v odpovědi starosty obce Volary, který jako předseda mikroregionu, ve shodě s ostatními starosty, podrobně shrnul jeho aktivity. Součinnost na významných investičních akcích se tak např. odrazila ve společné žádosti o finanční podporu z programu Iniciativy Společenství INTERREG IIIA a v založení místní akční skupiny pro program Iniciativy Společenství LEADER. Pod zkvalitňování infrastruktury lze zahrnout sjednocení turistického značení. Propagace mikroregionu je zajišťována webovými stránkami a rozsáhlou informační brožurou a konečně společné ovlivňování výkonu státní správy v zájmovém území reprezentuje společný postup proti Správě Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava v souvislosti se změnami zonace.

Svazek lipenských obcí byl založen v roce 1991. V době šetření byla jeho členem pouze obec Nová Pec. Podle webových stránek tohoto svazku se však staly jeho členy

i další obce modelového území (viz tabulka č. 8). Starosta Nové Pece hovořil o Strategii rozvoje Lipenska, která byla zpracována v letech 2004 – 2005. Jedná se o základní dokument, který definuje společné cíle a priority území a směr jakým se obce Lipenska hodlají v následujících letech vydat, aby dosáhly hospodářského rozvoje regionu.

Tabulka č. 8: Členství obcí modelového území Volarsko v dobrovolném svazku obcí

Obec	Člen Mikroregionu Horní Vltava-Boubínsko	Člen Svazku lipenských obcí
Křišťanov	ne	ne
Lenora	ano	ne
Nová Pec	ano	ano
Stožec	ano	ano
Volary	ano	ano
Zbytiny	ano	ano
Želnavá	ano	ne

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006); <http://www.hornivltava.cz/mrhvb>;
<http://www.lipensko.cz/slo>

V rámci otázek č. 7 a č. 8 se starostové obcí modelového území vyjadřovali k čerpání finančních prostředků z národních zdrojů a evropských fondů.

V rámci státních dotačních titulů a krajských grantů jsou obce modelového území v čerpání poměrně úspěšné (např. státní dotace na opravu kanalizace a výstavbu ČOV – obec Lenora; dotace v rámci Regionálního programu podpory rozvoje hospodářsky slabých a strukturálně postižených regionů na vybudování dvou parkovišť a rekonstrukci Smuteční síně – obec Volary; grant Jihočeského kraje na pomoc dobrovolným hasičům – obec Zbytiny; dotace Jihočeského kraje na pořízení územního plánu – obec Želnavá).

Strukturální fondy Evropské Unie lze považovat za významný současný i budoucí prostředek, který může napomáhat rozvoji obcí. Vše však záleží na „know – how“ dané obce a především jejího starosty, jak dokáže využít nabízenou šanci získat finanční prostředky na základě zpracování nějakého projektu. V tomto ohledu si troufám hodnotit obce modelového území jako méně úspěšné, i když mezi nimi existují velké rozdíly. Dotaci z předstrukturálního programu Phare obdržely např. obec Zbytiny na projekt z oblasti cestovního ruchu „Zbytinsko dříve a dnes“ nebo obec Volary na letní a zimní údržbu lyžařských běžeckých stop. Obec Volary byla bohužel neúspěšná v rámci SROPu s projektem na rekonstrukci tamějšího plaveckého bazénu. V rámci strukturální pomoci získala finanční prostředky také obec Lenora na vybudování základní technické vybavenosti na pozemcích, kde se budou stavět rodinné domy.

Ohledně plánovaného budoucího ucházení se o dotace ze strukturálních fondů (otázka č. 8) se pozitivně vyjádřili starostové obcí Lenora, Nová Pec, Stožec, Volary a Zbytiny. Starosta obce Želnavá také odpověděl „ano“, ale podle jeho vyjádření, nedovoluje

bohužel výše obecního rozpočtu samotné obci podniknout v tomto směru do budoucna nějaké kroky. Jediná negativní odpověď přísluší obci Křišťanov.

Otázka č. 9 byla zaměřena na základní dokumenty územního rozvoje (územní plán, příp. strategický plán ekonomického rozvoje). Jednou z nejdůležitějších pravomocí zastupitelstva obce je schvalovat územní plán obce a vyhlašovat jeho závazné části obecně závaznou vyhláškou. Obec má tak ve svých rukou poměrně silný nástroj, kterým může svůj rozvoj usměrňovat, neboť územní plán obce stanovuje funkční a prostorovou regulaci území, věcně, časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území.

V rámci zkoumaného území mají zhotovený územní plán obce Nová Pec, Stožec a Želnavá. V případě obce Volary byl dosud zpracován územní plán jen pro sídlo Volary, nyní se již zpracovává pro území celé obce. Obec Lenora taktéž zpracovává nový územní plán pokrývající celé území obce. Obec Zbytiny v současnosti zpracovává nový územní plán a obec Křišťanov má zpracovanou pouze tzv. územní studii.

V rámci otázky č. 10 měli starostové uvést jednoho (příp. více) klíčového podnikatele, firmu na území obce. Podotázkou pak bylo uvést „obor činnosti“ a „proč je klíčový pro obec“. Klíčovitost podnikatele měla podle očekávání u všech odpovědí starostů souvislost se zaměstnaností a pracovními místy. Jak ukázaly odpovědi starostů v rámci otázky č. 1 jsou nedostatek pracovních příležitostí a nezaměstnanost jedním z nejzávažnějších problémů zkoumaného území. Je potřeba říci, že zaměstnanost na Volarsku katastrofálním způsobem ovlivnilo uzavření Jihočeských dřevařských závodů Volary v roce 1998, které byly do té doby největším zaměstnavatelem tohoto regionu.

Pro starostu obce Křišťanov je klíčovou firmou ZEFA s. r. o. Volary, která se zabývá především zemědělskou výrobou a potravinářským průmyslem (zpracování masa) a převzala závazky bývalých státních statků. Dále uvedl státní podnik Vojenské lesy a statky ČR divize Horní Planá, jehož hlavní činností je lesnictví, ale také zemědělská výroba zaměřená zejména na chov skotu bez tržní produkce mléka a na údržbu trvalých travních porostů. Jednou z klíčových náplní státního podniku se od roku 2005 také stala ostraha vojenských objektů a zařízení Armády České republiky (<http://www.vls.cz>). Zde by bylo vhodné připomenout, že obec Křišťanov z velké části sousedí s Vojenským výcvikovým prostorem Boletice. Firmu ZEFA s. r. o. Volary dále zmínili starostové obcí Nová Pec a Zbytiny. V rámci obce Zbytiny ještě starosta zmínil státní podnik Lesy České republiky zaměřený na zpracování dřeva. Pro Volarského starostu je onou firmou Vishay Electronic. Jedná se o podnik se zahraniční účastí, ve Volarech působí od roku 1996 a zabývá se výrobou elektrosoučástek. Starostka obce Stožec pak uvedla Správu Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava. Podle vyjádření starostů obcí Želnavá a Lenora na území jejich

obcí žádný klíčový podnikatel či firma nepůsobí. V obci Lenora byla klíčovým podnikem sklárna s tradiční výrobou skla (zahájení činnosti roku 1834), během 90. let minulého století však došlo k úplnému zastavení výroby a postupnému chátrání objektu skláren.

Otázka č. 11 se týkala přítomnosti aktivní skupiny popř. skupin občanů v obci, která se zajímá o řešení problémů rozvoje obce. Podle Perlína (2000) vychází tyto skupiny mnohdy ze spolkové činnosti. Výsledky (viz tabulka č. 9) dokládají její (jejich) existenci v obcích Nová Pec, Stožec, Volary, Zbytiny. Starosta Nové Pece uvedl, že takovou skupinu tvoří Amatérský sportovní klub, který začínal s vizí sportovního rozmachu místních občanů, avšak vlivem okolností se nyní zaměřuje převážně na informační centrum a všechny aktivity s ním spjaté, a částečně také občanské sdružení Novopecka zaměřující své aktivity do oblasti volného času dětí a mládeže. Ve Stožci nelze jmenovat konkrétní uskupení, spíše se jedná o jedince zaměřené např. na oblast životního prostředí a sportu. Podle starosty Zbytiny tvoří v jejich obci tuto skupinu nedávno vzniklý Sbor dobrovolných hasičů. Starosta Volar pak zmínil občanské sdružení „pohybující se“ v oblasti kulturní. Na druhou stranu neexistenci aktivní skupiny občanů se zájmem o rozvoj obce potvrdili starostové obcí Křišťanov, Lenora a Želnavá. Podle mého názoru je velmi nepravděpodobné, že kdyby ona skupina existovala, že by o ní starosta obce nevěděl.

Tabulka č. 9: Obce modelového území Volarsko – existence aktivní skupiny občanů se zájmem o rozvoj obce

Obec	Aktivní skupiny občanů
Křišťanov	ne
Lenora	ne
Nová Pec	ano
Stožec	ano
Volary	ano
Zbytiny	ano
Želnavá	ne

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Následující otázka souvisí s předchozí otázkou a týkala se spolkové činnosti na území obce. Odpovědi starostů obcí modelového území jsou zobrazeny v tabulce č. 10, kterou je třeba okomentovat. V jednotlivých sloupcích je jednak uveden počet aktivních členů spolku. Pokud starosta věděl, je pak v závorce uveden počet akcí pro veřejnost ročně, „ano“ znamená, že daný spolek v obci působí, ale starosta neznal z paměti počet jeho aktivních členů. Největší počet spolků působí ve dvou obcích modelového území s největším počtem obyvatel (tj. Volarech a Lenore). Nejvíce zastoupeným spolkem jsou na Volarsku fotbalisté, kteří působí celkem v pěti obcích.

Tabulka č. 10: Spolková činnost v obcích modelového území Volarsko

Obec	Spolek				
	fotbalisté	hasiči	myslivci	rybáři	jiný (Svaz žen)
Křišťanov			10		
Lenora	30	25	ano	ano	20
Nová Pec	20			70	
Stožec	ano (6)	ano (2)			
Volary	200	40 (4)	ano	260 (4)	ano (4)
Zbytiny	22	25	5		
Želnavá					

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Otázka č. 13 byla zaměřena na cestovní ruch, starostové se v ní zamýšleli nad jeho významem pro rozvoj obce. Území Šumavy patří díky zachovalému životnímu prostředí mezi nejnavštěvovanější destinace cestovního ruchu v rámci Česka, což by se mělo odrazit i v odpovědích jednotlivých starostů.

V rámci modelového území má, podle vyjádření starostů, cestovní ruch velký význam pro rozvoj obcí Nová Pec, Stožec a Volary (viz tabulka č. 11). Jedná se o obce, na jejichž území leží nejatraktivnější lokality pro cestovní ruch zkoumaného území a zároveň prakticky celé území těchto obcí pokrývá Národní park a Chráněná krajinná oblast Šumava. V souvislosti se změnami zonace, které by vyústily k restrikcím dotýkajících se především podnikatelských aktivit na území Národního parku Šumava, se proto tyto starostové obracejí k cestovnímu ruchu jako hlavnímu potencionálnímu zdroji příjmů „svých“ obcí. Zatím však cestovní ruch hlavním zdrojem příjmů není, ale znova opakuji měl by být. Podle starostů obcí Lenora, Zbytiny a Želnavá má cestovní ruch jen doplňkový význam pro rozvoj obce a jako bezvýznamný vidí význam cestovního ruchu pro rozvoj obce starosta obce Křišťanov. Je to dáno zejména okrajovou polohou obce v sousedství Vojenské výcvikového prostoru Boletice.

Tabulka č. 11: Obce modelového území Volarsko – význam cestovního ruchu pro rozvoj obce dle vyjádření starosty

Starosta obce	Výrok
Křišťanov	bezvýznamný
Lenora	doplňkový význam
Nová Pec	velký význam
Stožec	velký význam
Volary	velký význam
Zbytiny	doplňkový význam
Želnavá	doplňkový význam

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Znění otázky č. 14 bylo následující: „Má vaše obec konkrétní (přímou) spolupráci s obcí (příp. obcemi) bezprostředně za státní hranicí?“. Spolupráce partnerských obcí se ve většině případů odehrává formou kulturních a sportovních výměnných setkání (akcí), má však i ryze praktické důvody. Např. nutností žádosti o finanční podporu projektu v rámci programu Iniciativy Společenství INTERREG musí být existence přeshraničního partnera. Tím je podle mých zkušeností ve většině případů právě partnerské město či obec daného potencionálního příjemce dotace.

V rámci zkoumaného území mají partnerskou obec (obce) pouze obce Lenora, Stožec a Volary. U Lenory je to německý Sonnen. V případě obce Stožec je to pár kilometrů vzdálené Haidmühle. Vznik vzájemné spolupráce se datuje již do roku 1990 a formy spolupráce jsou podle vyjádření starostky obce různé. Čtyřmi partnerskými obcemi se mohou pyšnit Volary. Konkrétně se jedná o německý Grainet a Waldkirchen a rakouský Wallern an der Tratnach a Wallern am Burgenland. Vzájemná spolupráce se odehrává především na kulturní a sportovní bázi. Ostatní obce modelového území partnerskou obec nemají. Starosta obce Zbytiny však podle svého vyjádření vynakládá v tomto směru již šest let úsilí.

Otázka č. 15 byla zaměřena na posouzení možnosti integrace obcí a konkrétně zněla: „Akceptoval byste přijetí zanikající obce do vaší obce či sloučení vaší obce s nějakou ze sousedních obcí?“. V obou případech mohli starostové odpovědět „ano“, „ne“, „nevím“, pokud jejich odpověď byla pozitivní, tak „proč ano + uveďte konkrétní obec“.

Fenomén integrace obcí je v poslední době velice často diskutovaným tématem. Při vědomí nutných velkých výdajů např. do technické infrastruktury, ale i do projektů spolufinancovaných EU, se zejména v malých obcích ukazuje, že jejich další samostatná existence bude bez sdružování s ostatními obcemi velmi problematická. Podle Perlína (1996) může být důvodem potřeby postupné integrace malých obcí i „...nedostatek kvalifikovaných pracovníků obecních úřadů a neschopnost zajistit veškeré funkce, které zákon o obcích a ostatní právní předpisy ukládají obecnímu zastupitelstvu“ (s. 319).

Ačkoli nebyly v rámci modelového území očekávány nijak zajímavé odpovědi, ukázalo se, že v řešeném území existuje především politický zájem některých starostů o integraci obcí. Začneme v abecedním pořadí obcí Křišťanov. Její starosta by akceptoval sloučení se sousední obcí Zbytiny, hlavně z důvodu společných problémů obou obcí a z důvodu neochoty vést dále obec, neboť podle jeho vyjádření „nepřevyšuje vynaložené úsilí efekty, které toto úsilí přináší“. Zbytinský starosta tyto tendence potvrdil, s konstatováním, že by to pro obec znamenalo navýšení rozpočtu. Na druhou stranu by se nebránil i sloučení s jinou obcí. Lenorský starosta, podobně jako starostka Stožce, odpověděl na obě varianty „nevím“ s tím, že o žádných tlacích, které by integraci obce nějakým způsobem podporovaly, neslyšel. Vzhledem k velikosti obce Volary by byla

relevantní pouze případná akceptace přijetí zanikající obce, což se ukázalo jako pravděpodobné z důvodu navýšení příjmů do obecní pokladny. Situace v obcích Nová Pec a Želnavo je velmi zajímavá. Obec Želnavo totiž byla do roku 1990 součástí obce Nová Pec, avšak v souladu s polistopadovými událostmi (obnova obcí jako veřejnoprávních korporací), došlo k jejímu osamostatnění. To ve svém důsledku vedlo k rozdělení území obce Nová Pec na dvě části (viz příloha č. 2 nebo č. 3), což podle vyjádření starosty Nové Pece působí velké problémy a vyžaduje to „kontrolovat problémy obce na dvou územích“. Jeho přáním by tak bylo vrátit situaci do původních kolejí. K otázce sloučení s jinou obcí se pak podle očekávání postavil starosta obce Nová Pec negativně. Vzhledem k velikosti obce Želnavo je relevantní pouze sloučení s jinou obcí. To potvrdil svým vyjádřením i její starosta, který by podporoval sloučení s obcí Volary, ale v žádném případě není, z důvodu přetrvávajících „špatných vztahů“, pro sloučení s obcí Nová Pec.

3.3.3.3 Vyhodnocení odpovědí týkajících zhodnocení práce starosty

V rámci otázky č. 17 byli starostové dotazováni na frekvenci konání schůzí zastupitelstva obce. Minimální počet schůzí zastupitelstva je zakotven v zákoně, podle kterého by se mělo zastupitelstvo sejít alespoň čtyřikrát ročně. Malý počet schůzí zastupitelstva může svědčit o tom, že řada důležitých rozhodnutí pro rozvoj obce nevyplývá z oficiálních jednání zastupitelstva, že rozhodování o obecních záležitostech je předem v rukou starosty (Perlín 2000) Jak dokumentuje tabulka č. 12 zákonnou normu splňují i nejmenší obce modelového území (Křišťanov a Želnavo). Frekvence konání schůze zastupitelstva je v ostatních obcích modelového území poměrně vysoká (nejvyšší v Nové Peči, kde se zastupitelstvo schází každý měsíc).

Tabulka č. 12: Počet schůzí obecního zastupitelstva za rok v obcích modelového území
Volarsko

Obec	Počet schůzí zastupitelstva
Křišťanov	4 – 5
Lenora	6 – 8
Nová Pec	12
Stožec	8 – 9
Volary	10
Zbytiny	11
Želnavo	4 – 5

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Jak již bylo řečeno v předcházející kapitole, bylo cílem otázek č. 18 a č. 19 posoudit očima starosty míru jeho aktivity a posoudit jeho postavení v obci. Protože se jedná

o charakterově podobné otázky, vyhodnocení odpovědí bude provedeno dohromady. Obě otázky vychází z přesvědčení, že zejména v malých a periferních obcích hraje aktivita starosty (osobní zaujetí pro tuto práci) důležitou roli při rozvoji obce. Důležitým aspektem je v tomto ohledu také způsob výkonu funkce a s tím související výše finančních odměn za funkci uvolněného a neuvolněného starosty (viz otázka č. 28). Úspěšnost potažmo aktivitu lokálního politika také mohou významně ovlivňovat různé osobní předpoklady, jako je např. politický talent – schopnost vyjednávat, přesvědčivě argumentovat, „kvalita“ morálních vlastností – poctivost, bezúhonost, neúplatnost atd. (Illner 2001).

Z odpovědí starostů obcí modelového území (viz tabulka č. 13) je možné vyčíst, že se spíše zdráhali svou osobu nějakým způsobem hodnotit a v obou případech nejvíce volili kategorii „nevím, nelze posoudit“. Podle vyjádření většiny, nepřísluší hodnotit jejich práci a jejich osobu jim samým, ale měl by to udělat někdo jiný (např. občané obce). Nicméně našli se „výjimky“. Za „spíše aktivního“ se považuje starosta obce Lenora, Stožec a Volary, za autoritu ve své obci se pak považují starostové Lenory a Želnavy.

Tabulka č. 13: Aktivita starosty a jeho postavení v obci dle vyjádření starostů obcí modelového území Volarsko

Starosta obce	Výrok (otázka č. 18)	Výrok (otázka č. 19)
Křišťanov	nevím, nelze posoudit	nevím, nelze posoudit
Lenora	spíše ano	spíše ano
Nová Pec	nevím, nelze posoudit	nevím, nelze posoudit
Stožec	spíše ano	nevím, nelze posoudit
Volary	spíše ano	nevím, nelze posoudit
Zbytiny	nevím, nelze posoudit	nevím, nelze posoudit
Želnavy	nevím, nelze posoudit	spíše ano

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Otázka č. 20 zněla následujícím způsobem: „V čem podle Vás spočívá role starosty?“. Respondenti zaujímali stanovisko celkem k pěti kategoriím, ke kterým přiřazovali váhu od 1 do 5 (1 znamenala největší důležitost). Vyhodnocení odpovědí (viz tabulka č. 14) bylo provedeno stejným způsobem jako v případě otázek č. 1 a č. 2. Ukázalo se, že jádro své role vidí všichni starostové ve správě obce (průměrná známka 1,00). Tato odpověď jasně dokumentuje její náročnost. Podle vyjádření starostů spočívá na o něco nižším stupínku řešení strategických záležitostí (průměrná známka 1,14) a reprezentace obce jako celku a obhajování jejich zájmů navenek (průměrná známka 1,43). Prosazování stranické politiky pak dle očekávání příkládají minimální význam (průměrná známka 4,00). Pokud některého ze starostů napadla ještě nějaká další „role“, mohla být jeho odpověď zařazena do kategorie „jiná“ na konci tabulky v rámci otázky č. 20. Tuto možnost však žádný ze starostů nevyužil.

Tabulka č. 14: Obce modelového území Volarsko – role starostů (jak ji oni sami chápou)

Výrok	A	B	C
věnovat se strategickým otázkám obce	1,14	1	85,71
reprezentovat voliče a podporovat participaci občanů	1,71	1	71,43
věnovat se správě obce	1,00	1	100,00
reprezentovat obec jako celek a obhajovat její zájmy navenek	1,43	1	57,14
uplatňovat stranickou politiku	4,00	5	42,86

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006); vlastní výpočet

Pozn.: Použitá stupnice: 1 – 5; 1 = největší důležitost, 5 = nejmenší důležitost

A - průměrná známka; B - nejčtenější hodnocení; C - % zastoupení B

V rámci otázky č. 21 se starostové vyjadřovali ke své budoucí kandidatuře v nadcházejících komunálních volbách. Jak již bylo řečeno, s délkou výkonu funkce starosty jistě vzrůstá jeho zkušenost s řízením obce. (Perlín 2000) upozorňuje na skutečnost, že „rozvoj obce je potřebné zajišťovat tak, aby v budoucnosti nedocházelo k přehodnocování předchozích zásahů“ (s. 138). Řada akcí (např. budování technické infrastruktury) je dlouhodobých, proto je důležité, aby starosta i zastupitelstvo vykonávali svou funkci v co nejdelším období, aby v případě opětovného zvolení mohli v příštím volebním období plně navázat na svou předchozí práci.

Představy jednotlivých starostů o pokračování v jejich práci se v obcích modelového území poměrně liší (viz tabulka č. 15). Tři starostové (starosta obce Nová Pec, Volary a Zbytiny) jsou stoprocentně přesvědčeni, že chtějí pokračovat ve své práci (samozřejmě pokud ovšem budou v podzimních komunálních volbách zvoleni). Starosta obce Želnavá se na své budoucí působení ve funkci starosty dívá spíše pozitivně a svou odpověď okomentoval slovy cituji: „Když přijdou, abych kandidoval...“. Spíše nepokračovat v práci starosty plánuje starosta obce Křišťanov, tam to pravděpodobně souvisí s důvody, které byli popsány v rámci otázky č. 15, a starostka obce Stožec. Pravděpodobně vzhledem k poměrně vysokému věku pak spíše nechce pokračovat ve své práci starosta obce Lenora.

Tabulka č. 15: Kandidatura starostů obcí modelového území Volarsko v příštích komunálních volbách

Starosta obce	Výrok
Křišťanov	spíše ne
Lenora	ne
Nová Pec	ano
Stožec	spíše ne
Volary	ano
Zbytiny	ano
Želnavá	spíše ano

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Cílem otázky č. 22 bylo očima starosty posoudit aktivitu zastupitelstva, pod níž je chápán aktivní přístup jednotlivých zastupitelů ke své funkci projevující se např. předkládáním zastupitelstvu obce návrhů na projednání, vznášením dotazů, připomínek, podnětů, tj. činnostmi, které definuje zákon. Důvod položení otázky vychází z názoru, že v některých venkovských periferních obcích s malým počtem obyvatel je jen několik obyvatel, kteří jsou schopni a ochotni věnovat se práci v zastupitelstvu.

Jak ukazuje tabulka č. 16 nehodnotí jednotliví starostové práci „svých“ zastupitelů příliš pozitivně. V hodnocení se nejčastěji objevuje jako nejlepší známka průměrná trojka. Z jejich odpovědí tak můžeme vyčíst očekávání zlepšení práce členů jednotlivých zastupitelstev, která by mohla v jistém smyslu i posílit rozvoj daných obcí. Zajímavé srovnání pak nabízí tabulka č. 23 (viz dále část 3.3.4.2), do které byly naopak zaneseny odpovědi zastupitelů sledovaných obcí hodnotící práci starostů.

Tabulka č. 16: Posouzení aktivity zastupitelstva podle hodnocení starostů obcí modelového území Volarsko

Starosta obce	Hodnocení
Kříšťanov	4
Lenora	3
Nová Pec	3 – 4
Stožec	4
Volary	3
Zbytiny	3
Želnavá	3

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Zhodnocení pracovních a mezilidských vztahů starosty se členy zastupitelstva bylo předmětem otázky č. 23. Zejména v malých obcích se můžeme setkat s jistými nepřekonatelnými trvalými antipatiemi mezi představiteli obce, což podle mého názoru může v negativním směru ovlivňovat práci zastupitelstva a tím i rozvoj dané obce.

Výsledky však dokazují, že tyto tendence se v obcích modelového neobjevují (viz tabulka č. 17). Všichni starostové hodnotí své pracovní a mezilidské vztahy se členy zastupitelstva spíše kladně a kladně.

Otázka č. 24 měla za cíl pomoci vyhodnotit míru zapojení dalších představitelů obce do běžné „obecní činnosti“. Na základě svého výzkumu dává Perlín (2000) do souvislosti nízký počet schůzí zastupitelstva s existencí právě takovéto formy kolektivní práce při správě obce.

Podle odpovědí starostů je situace v tomto ohledu poměrně příznivá. Celkem čtyři starostové (viz tabulka č. 18) uvedli, že blízkého spolupracovníka – „poradce“ mají.

Konkrétnější byl pouze starosta Volar, který uvedl, že oním spolupracovníkem je místostarosta obce, což se jeví poměrně logicky.

Tabulka č. 17: Obce modelového území Volarsko – starostové a jejich hodnocení pracovních a mezilidských vztahů se členy zastupitelstva

Starosta obce	Výrok
Křišťanov	spíše kladně
Lenora	kladně
Nová Pec	spíše kladně
Stožec	spíše kladně
Volary	kladně
Zbytiny	spíše kladně
Želnavá	spíše kladně

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Tabulka č. 18: Obce modelového území Volarsko – existence blízkého spolupracovníka starosty obce z řad členů zastupitelstva

Starosta obce	Výrok
Křišťanov	ne
Lenora	ne
Nová Pec	ne
Stožec	ano
Volary	ano
Zbytiny	ano
Želnavá	ano

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

3.3.4 Dotazníkové šetření mezi členy obecních zastupitelstev

Druhou částí kvalitativního výzkumu bylo dotazníkové šetření mezi členy obecních zastupitelstev v jednotlivých obcích modelového území Volarsko.

3.3.4.1 Návratnost dotazníků

V tabulce č. 19 je sledována návratnost dotazníku z jednotlivých obcí. Z celkového počtu 58 zastupitelů (respondentů) dotazník správně vyplnilo a zpět odeslalo celkem 40 z nich (tj. 68,97 %). Takto poměrně vysoká návratnost nebyla spíše očekávána. Výrazný pozitivní vliv lze podle mého názoru připsat dvěma aspektům. Jednak se jedná o způsob distribuce dotazníku (podrobněji popsán v kapitole 3.3.2), dále pak o jednoduchost a časovou nenáročnost na vyplnění.

Počet členů zastupitelstva obce se řídí zákonem. Vychází zpravidla z počtu obyvatel a velikosti územního obvodu obce. V současnosti splňují předepsanou normu počtu

zastupitelů všechny obce modelového území. Nicméně ve dvou obcích (Nová Pec a Stožec) došlo v porovnání z výsledky voleb do obecních zastupitelstev, které se konaly na podzim roku 2002, ke snížení počtu zastupitelů. Také se téměř u každé obce měnilo personální obsazení zastupitelstva. Za zmínku určitě stojí případ obce Nová Pec, kde se v průběhu tohoto volebního období vystřídali již čtyři osoby ve funkci starosty. Tato nestabilní situace měla ve svém důsledku vliv na obsazení zastupitelstva, které v současnosti bez započítání starosty čítá sedm členů místo původních osmi, a to v důsledku nedostatečného počtu osob na kandidátních listinách jednotlivých politických stran.

Tabulka č. 19: Návratnost dotazníku v jednotlivých obcích modelového území Volarsko

Název obce	Počet zastupitelů obce (bez starosty)	Navracené dotazníky		Podíl navracených dotazníků
		abs.	v %	v %
Křišťanov	4	2	50,00	5,00
Lenora	14	11	78,57	27,50
Nová Pec	7	3	42,86	7,50
Stožec	7	5	71,43	12,50
Volary	14	8	57,14	20,00
Zbytiny	8	7	87,50	17,50
Želnavá	4	4	100,00	10,00
Celkem	58	40	68,97	100,00

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006); vlastní výpočet

Pokud se blíže podíváme na návratnost dotazníku z jednotlivých obcí modelového území Volarsko (viz tabulka č. 19) můžeme konstatovat, že v žádné obci neklesla pod 40 %. Mezi jednotlivými obcemi však existují výrazné rozdíly. Nejvyšší, 100%, návratnost byla vykázána členy zastupitelstva obce Želnavá a obce Zbytiny (87,50 %). Také nesmíme opomenout výsledek obce Lenora (78,57 %), a to vzhledem k vysokému počtu respondentů v porovnání s ostatními obcemi. Naopak nejnižší návratnosti bylo dosaženo v případě členů zastupitelstev obcí Nová Pec (42,86 %) a Křišťanov (50,00 %). Je nepochybné, že už sama nízká návratnost dotazníků může něco bližšího vypovědět o charakteru a kvalitě práce jednotlivých zastupitelstev a o postoji členů zastupitelstev k výkonu jejich veřejné funkce.

Než přejdeme k vlastní interpretaci jednotlivých otázek, je potřeba poukázat na vysoký podíl navracených dotazníků z dvou největších obcí modelového území tj. Volary a Lenory, kdy zastupitelé obou obcí pokrývají dohromady zhruba 48 % všech navracených dotazníků. V některých případech tak mohlo velmi výrazně docházet ke zkreslení dosažených výsledků, což mělo vliv i na jejich interpretaci.

3.3.4.2 Vyhodnocení odpovědí členů obecních zastupitelstev

Soubor čtyř otázek, v dotazníku označených jako „identifikační otázky“, tvořil závěr dotazníku. Avšak pozornost jim bude věnována hned na úvod podobně jako u vyhodnocení odpovědí starostů. Cílem těchto otázek bylo alespoň částečně zmapovat „personální“ a politické charakteristiky jednotlivých zastupitelů.

Velmi jednoduše dokumentuje věkové složení členů zastupitelstev obcí modelového území tabulka č. 20. Reprezentativnější hodnoty průměrného věku členů zastupitelstva samozřejmě nalezneme u těch obcí, kde byl nejvyšší podíl navrácených dotazníků (tj. u obcí Želnavá, Zbytiny, Lenora a Stožec).

Tabulka č. 20: Průměrný věk členů zastupitelstev obcí modelového území Volarsko

Členové zastupitelstva obce	Průměrný věk
Křišťanov	33,00
Lenora	43,82
Nová Pec	46,00
Stožec	45,80
Volary	51,25
Zbytiny	42,71
Želnavá	56,75

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006); vlastní výpočet

Zajímavějším dotazem mapujícím „personální vybavení“ zastupitelů byla otázka zaměřená na jejich nejvyšší dosažené vzdělání (viz graf č. 1). Nejvíce (37 %) zastupitelů má středoškolské vzdělání. Jen o dvě procenta méně (35 %) zahrnují vyučení bez maturity. Pouze jeden zastupitel uvedl, že má vzdělání základní. Čtvrtina zastupitelů je vysokoškolsky vzdělána. Tuto skutečnost můžeme hodnotit jako velmi pozitivní, i když jsou v kategorii vysokoškolsky vzdělaných zastoupeni pouze zastupitelé dvou největších obcí Lenory (6), Volar (3) a obce Stožec (1).

V rámci poslední otázky (č. 11) byl zjišťován počet volebních období ve funkci zastupitele (viz graf č. 2). Podobně jako u osoby starosty vzrůstá se zvyšujícím se počtem volebních období ve funkci zkušenost daného zastupitele. S ochotou vykonávat tuto funkci také podle mého názoru souvisí výše finančních odměn, které jsou vypláceny z rozpočtových prostředků obce.

Nejvíce (57 %) zastupitelů je své funkci nováčkem (první volební období), druhé volební období vykonává svou funkci 15 % zastupitelů. Třetím volebním obdobím působí v zastupitelstvu nejméně (13 %) zastupitelů. K nejzkušenějším členům zastupitelstva můžeme zařadit ty, kteří působí ve své funkci více jak čtyři volební období (15 %

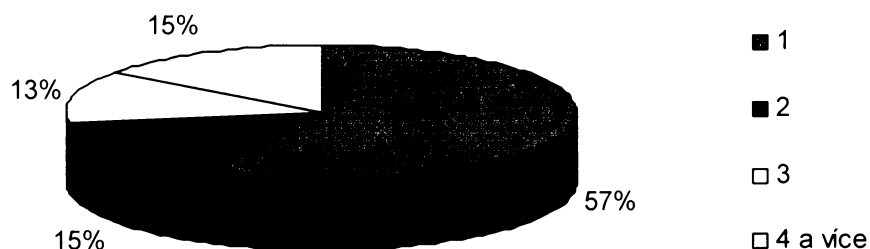
dotázaných). Dosažené výsledky mohou svádět k nepříliš pozitivnímu hodnocení. Mnohem důležitější je však konkrétní činnost daného zastupitele a jeho aktivní přístup (viz dále otázka č. 5).

Graf č. 1: Vzdělanostní struktura členů zastupitelstev obcí modelového území Volarsko

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Graf č. 2: Členové zastupitelstev obcí modelového území Volarsko a počet volebních období ve funkci zastupitele

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Otázka č. 1 byla podobně jako starostů věnována hlavním problémům obce. Zastupitelé opět hodnotili celkem osmnáct „problémů“, se kterými se jejich obec potýká a ke každému z nich přiřazovali podle svého uvážení hodnocení od 1 do 5, kdy 1 znamenala největší problém a 5 nejmenší problém v dané obci. V tabulce č. 21 jsou přehledně sumarizovány odpovědi všech členů zastupitelstev obcí modelového území, kteří dotazník vyplnili. Na rozdíl od odpovědí starostů se v tomto případě v souboru odpovědí vyskytují méně extrémní hodnoty (nejnižší průměrná známka 1,75; nejvyšší průměrná známka 3,93).

Je to s nejvyšší pravděpodobností způsobeno daleko větším rozsahem zkoumaného souboru (40 zastupitelů oproti 7 starostům). Nicméně hlavní problémy, které byly zastupiteli identifikovány se od odpovědí starostů téměř neliší. Největší problém spatřuje nejvíce tj. 58 % zastupitelů v nedostatku pracovních příležitostí (nejnižší průměrná známka 1,75) a nedostatku finančních prostředků na prosazení priorit obecního úřadu (průměrná známka 1,90). Jako poměrně velký problém je také vnímán stav místních komunikací (průměrná známka 2,10). Dále rozpad či transformace zemědělského podniku či jiného podniku v obci s průměrnou známkou 2,18, který vidí jako problémový 49 % respondentů. Zajímavý je výsledek u problému, jenž souvisí se zasahováním hranic Národního parku či Chráněné krajinné oblasti Šumava na území obce. Názor členů zastupitelstev se poměrně dosti liší od názoru starostů (jen 28 % zastupitelů přiřadilo váhu 1). Domnívám se, že to může být způsobeno skutečností, že se veškerých jednání souvisejících s budoucí podobou především Národního parku Šumava účastní hlavně starostové jednotlivých obcí, kteří tak mohou mít o této velice problematické věci daleko více informací, a proto je, na rozdíl od zastupitelů, u nich vnímání tohoto problému silnější. Shodnost odpovědí starostů a zastupitelů můžeme také nalézt v případě nejméně závažných problémů. Za ty lze podle mínění zastupitelů označit stav sociálního klima v obci (průměrná známka 3,93), zásobování vodou (průměrná známka 3,83) a úroveň kriminality (průměrná známka 3,65). Na čtvrtém místě se ještě jako méně závažný problém objevilo personální či materiální zajištění chodu obecního úřadu (průměrná známka 3,30), které starostové označili za vůbec nejmenší problém. I do dotazníku byla v rámci otázky č. 1 zařazena kategorie „jiný“ z důvodu případného dopsání ještě nějakého dalšího problému. Tuto možnost využilo pouze sedm zastupitelů. Jednalo se vesměs o individuální a někdy i velmi osobní odpovědi, které se charakterem spíše vázaly k nějaké z osmnácti definovaných možností a svým způsobem daný problém víceméně rozšiřovaly nebo upřesňovaly.

Otázka č. 2 byla v rámci dotazníku vyhodnocována stejným způsobem jako otázka předchozí, tak aby bylo možné provést rovnocenné srovnání odpovědí starostů obcí a členů zastupitelstev těchto obcí. Opět se také setkáváme s méně extrémními hodnotami (nejnižší průměrná známka 1,85; nejvyšší průměrná známka 2,90) než v případě odpovědí starostů. Hlavní priority se dle názorů členů zastupitelstev jednotlivých obcí s odpověďmi starostů znovu významně překrývají. Z deseti „priorit“ je pro 55 % zastupitelů nejdůležitější ekonomická stabilita obce a vytvoření dostatečného počtu pracovních míst (nejnižší průměrná známka 1,85) a s ní související podpora podnikání (průměrná známka 2,20) viz tabulka č. 22. Co se týče názoru na případný typ podporovaného podnikání, tak konkrétněji odpovědělo 15 ze 40 respondentů, z nichž by polovina podporovala služby v cestovním ruchu, dále se v odpovědích objevilo např. zemědělství a v případě obce Volary

dřevozpracující průmysl, který zde má dlouholetou tradici. Naopak nejmenší prioritou (průměrná známka 2,90) je pro zastupitele jednotlivých obcí ve shodě se starosty navazování přeshraničních kontaktů, zvyšování počtu obyvatel (průměrná známka 2,80), méně by se také chtěli věnovat zvelebování společenského života v obci (průměrná známka 2,73). Závěrečnou možností byla v rámci této otázky ještě možnost vyplnit kategorii „jiná“ prioritou. Bohužel se ani nikdo ze zastupitelů k této kategorii nevyjádřil.

Tabulka č. 21: Problémy obcí modelového území Volarsko dle názorů členů zastupitelstev

	A	B	C
stav místních komunikací (i mimo zastavěné území)	2,08	1	38
veřejná hromadná doprava, dopravní dostupnost (malá frekvence spojů, vysoké finanční požadavky dopravce)	2,83	2	35
zásobování vodou	3,83	5	45
kanalizace (stará síť, chybí ČOV)	2,85	2	33
odpadové hospodářství (problémy s odvozem a ukládáním, černé skládky)	2,93	3	30
vzhled obce a veřejných prostranství	3,10	3	28
personální či materiální zajištění chodu obecního úřadu	3,30	3	40
nedostatek finančních prostředků na prosazení priorit obecního úřadu	1,90	1	45
úbytek obyvatel	2,93	2	28
bydlení (nedostatek volných bytů, nedostatek parcel pro novou výstavbu)	2,70	1	33
nedostatek zařízení pro volný čas (kultura, sport)	2,60	2	33
rozpad či transformace zemědělského podniku či jiného podniku v obci	2,18	1	48
nezaměstnanost	2,23	1	35
nedostatek pracovních příležitostí	1,75	1	58
kriminalita (prostituce, krádeže, vandalismus)	3,65	4	43
sociální klima v obci (vyhrocené sousedské vztahy - místní vs. rekreanti, „stánkaři“)	3,93	5	38
chybějící občanská vybavenost	2,93	3	38
problémy vyplývající z toho, že obec leží v NP či CHKO Šumava	2,65	1	28

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006); vlastní výpočet

Pozn.: Použitá stupnice: 1 – 5; 1 = největší problém, 5 = nejmenší problém

A - průměrná známka; B - nejčtenější hodnocení; C - % zastoupení B

V otázce č. 3 vyjadřovali jednotliví členové zastupitelstev své představy o ekonomickém a sociálním rozvoji obce v příštích pěti letech. Jak dokumentuje graf č. 3 většina respondentů zvolila spíše negativní odpovědi spadající do kategorie „spíše špatně“ (40 % respondentů) a „velmi špatně“ (8 % dotazovaných). Vůbec nejvíce odpovědí však

spadá do indiferentní kategorie „ani dobře ani špatně“, celkem tak odpovědělo 42 % dotazovaných. Neblížíší budoucnost vidí spíše dobře jen 10 % dotázaných a možnost „velmi dobře“ nezaškrtl nikdo podobně jako v případě odpovědi starostů.

Tabulka č. 22: Priority obcí modelového území Volarsko dle názorů členů zastupitelstev

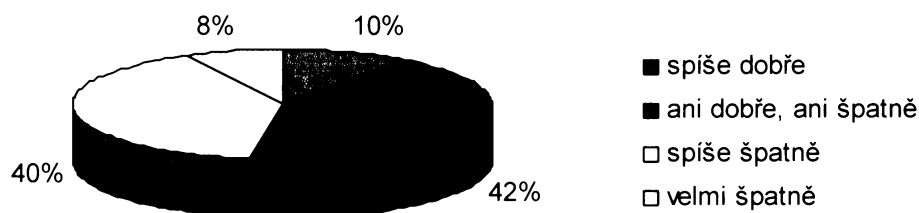
	A	B	C
zlepšení či alespoň zachování stávajícího dopravního spojení obce s okolím	2,28	2	35
technická infrastruktura (zlepšení stavu)	2,30	2	35
zvýšení počtu obyvatel	2,80	2	33
rozvoj bydlení	2,40	2	30
ekonomická stabilita obce a vytvoření dostatečného počtu pracovních míst	1,85	1	55
podpora podnikání	2,20	1	35
společenský život v obci	2,73	3	40
rozvoj cestovního ruchu a rekreace	2,25	3	35
navázání přeshraničních kontaktů	2,90	3	43
zlepšení (doplnění) občanské vybavenosti	2,53	3	45

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006); vlastní výpočet

Pozn.: Použitá stupnice: 1 – 5; 1 = největší problém, 5 = nejmenší problém

A - průměrná známka; B - nejčtenější hodnocení; C - % zastoupení B

Graf č. 3: Ekonomický a sociální rozvoj obcí modelového území Volarsko dle mínění jejich zastupitelů

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Pozn.: K možnosti „velmi dobře“ se žádný z respondentů nepřihlásil.

Na otázku „Proč si to myslíte?“, která byla položena jako rozšiřující, odpovědělo úctyhodných 33 respondentů. Dané odpovědi lze však jen stěží nějakým způsobem

kategorizovat. Největší zastoupení z kategorie „spíše špatně“ a „špatně“ mají odůvodnění související s nedostatkem finančních prostředků a pracovních příležitostí. Odůvodnění v kategorii „ani dobře, ani špatně“ převážně souvisí s podmínkami pro podnikání a tedy de facto taktéž s pracovními příležitostmi v dané obci. Odpovědi v kategorii „spíše dobře“ se upínají k cestovnímu ruchu jako možné formě povzbuzení ekonomického a sociálního rozvoje dané obce. Celkově však můžeme říci, že se objevily spíše specifické názory, které se svým charakterem váží k jednotlivým obcím, jenž naleznou využití v dalším hodnocení.

Další otázka se týkala pravidelné účasti daného respondenta na jednání zastupitelstva. Tato otázka mnoho neřekla, protože všichni respondenti kromě jednoho, člena zastupitelstva obce Stožec, odpověděli kladně, tj. že se pravidelně účastní jednání zastupitelstva. Zde bychom mohli vyjádřit jisté pochyby o pravdivosti některých odpovědí. Je pravděpodobné, že někteří z respondentů nemuseli odpovídat podle skutečnosti, a to z celkem prostého důvodu odmítnutí se přiznat. Zde by podle mého názoru nabídl zajímavé srovnání, kde bychom se zřejmě dobrali jiného výsledku, položení této otázky starostovi dané obce.

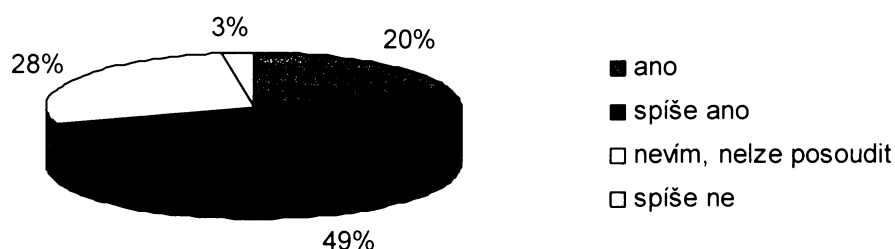
Samozřejmě, že pravidelná účast na jednáních zastupitelstva nám vůbec nic neřekne o konkrétní práci daného zastupitele. Proto následovala otázka č. 5, jejímž předmětem bylo přimět jednotlivé členy zastupitelstev zhodnotit svou vlastní činnost. Podle zákona má člen zastupitelstva obce při výkonu své funkce např. právo předkládat zastupitelstvu obce, radě obce, výborům a komisím návrhy na projednání; vznášet dotazy, připomínky a podněty na radu obce a její jednotlivé členy atd. Tyto atributy jsou, pokud je člen zastupitelstva obce využívá, právě znakem jeho aktivity. Odpovědi jednotlivých respondentů jsou přehledně znázorněny v grafu č. 4.

Téměř polovina (49 %) členů obecních zastupitelstev považuje sebe sama za spíše aktivního a 20 % za jednoznačně aktivního zastupitele. Naopak žádný z respondentů neoznačil sebe sama za neaktivního a pouze 3 % respondentů se považují spíše za neaktivního zastupitele. Přes čtvrtinu dotazovaných (28 %) nedokázalo sebe sama posoudit a přihlásilo se k indifferenční kategorii „nevím, nelze posoudit“. Dosažené výsledky jsou velmi pozitivní. Nicméně pravdivost některých odpovědí bych si dovolil opět popřít vzhledem k prvku jistého „sebepochválení“ své osoby, jenž se mohlo do odpovědí promítnout.

V otázce č. 6 vyjadřovali respondenti svůj názor na práci starosty. Tím je např. myšleno reprezentování obce navenek, „starost“ o její rozvoj apod. Hodnocení prováděli pomocí školní stupnice od 1 do 5. Jednotliví členové zastupitelstev hodnotili své starosty velmi rozdílně (viz tabulka č. 23). Podle jejich vyjádření oplývají největší aktivitou starostka obce Stožec (průměrná známka 1,40) a starostové obcí Zbytiny a Želnavá

(průměrná známka 1,71 resp. 1,75). Na druhou stranu vyšel nejhůře z hodnocení starosta obce Nová Pec (nejnižší průměrná známka 3,67). Vzhledem k vysoké návratnosti dotazníku u obce Lenora je i průměrná známka 3,00, kterou obdržel starosta této obce nepříliš pozitivní s ohledem na výsledky hodnocení starostů ostatních obcí. Průměrně, a tedy také nepříliš pozitivně, hodnotí práci svého starosty dva ze čtyř členů zastupitelstva obce Křišťanov.

Graf č. 4: Členové zastupitelstev obcí modelového území Volarsko a zhodnocení aktivity jejich práce

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Pozn.: K možnosti „ne“ se žádný z respondentů nepřihlásil.

Tabulka č. 23: Členové zastupitelstev obcí modelového území Volarsko a jejich posouzení práce starosty

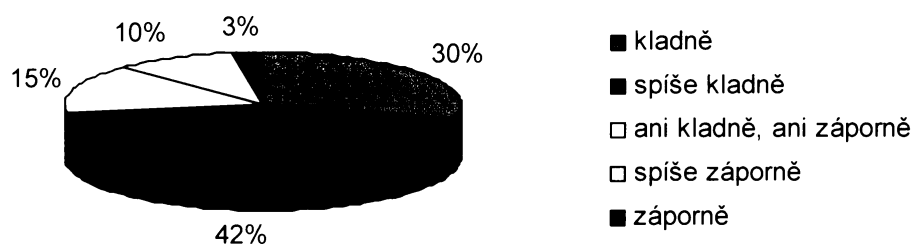
Členové zastupitelstva obce	Hodnocení starosty (průměrná známka)
Křišťanov	3,00
Lenora	3,00
Nová Pec	3,67
Stožec	1,40
Volary	2,38
Zbytiny	1,71
Želnavá	1,75

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006); vlastní výpočet

Poslední otázka, po níž už jen následovaly otázky identifikační, se týkala hodnocení pracovních a mezilidských vztahů jednotlivých členů zastupitelstva obce se starosty těchto obcí. Představovala tedy jakési završení série otázek poněkud osobnějšího charakteru, jejichž cílem bylo zhodnotit práci jednotlivých zastupitelů, jak ji hodnotí oni sami (viz otázka č. 5), dále pak jejich očima posoudit práci starosty (viz předchozí otázka), a v neposlední řadě zaměřit pozornost na jejich vzájemný vztah a to nejen v rovině pracovní, ale i osobní.

Téměř 75 % respondentů hodnotí pracovní a mezilidské vztahy se „svým“ starostou kladně a spíše kladně. Negativních odpovědí se dohromady sešlo pouhých 13 % (tj. hodnocení - „spíše záporně“ a „záporně“). Poměrně překvapující je pak také nízký počet indiferentních odpovědí (15 %).

Graf č. 5: Členové zastupitelstev obcí modelového území Volarsko a jejich hodnocení pracovních a mezilidských vztahů se starostou

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Závěrem této části dodejme, že následujícím logickým krokem by bylo srovnání odpovědí starostů a členů zastupitelstev konkrétních obcí modelového území Volarsko, které by bylo realizovatelné použitím odpovědí na otázky č. 1, č. 2, č. 3 osnovy řízeného rozhovoru a dotazníku a na otázky č. 18, č. 22 a č. 23 osnovy řízeného rozhovoru resp. otázky č. 5 – č. 7 dotazníku. V této kapitole byly doposud hodnoceny odpovědi jen na úrovni všech zastupitelstev dohromady. Výjimku tvořila pouze otázka č. 6, která je kompatibilní s otázkou č. 22 osnovy řízeného rozhovoru, jejíž charakter právě dovolil srovnání konkrétních obcí.

Hlavním důvodem pro neprovedení slovního porovnání odpovědí starostů a zastupitelů jednotlivých obcí je nízká reprezentativnost odpovědí na straně některých zastupitelstev (viz např. obce Křišťanov, Nová Pec nebo Volary). Navzdory této skutečnosti jsem se alespoň rozhodl zařadit poměrně zajímavé tabulkové porovnání odpovědí starostů a zastupitelů na otázky č. 1 a č. 2, které se týkaly hlavních problémů a priorit obce (viz přílohy č. 16 – č. 22).

3.4 Porovnání výsledků kvantitativního a kvalitativního šetření

Závěrečná podkapitola empirické části má za cíl shrnout a porovnat výsledky kvantitativního a kvalitativního šetření s důrazem na modelové území Volarsko.

Pro tyto účely byla sestavena tabulka č. 24, do které bylo zaneseno hodnocení výsledků, současné polarizace prostoru v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice, hodnocení výsledků kvalitativního šetření v jednotlivých obcích modelového území Volarsko a celkové hodnocení jednotlivých obcí modelového území Volarsko, za pomoci jednoduchých matematických symbolů („+“ a „-“), jejichž použití umožňuje jednoduché a přehledné porovnání jednotlivých obcí modelového území.

Tabulka č. 24: Porovnání výsledků polarizace prostoru a kvalitativního šetření v obcích modelového území Volarsko

Název obce	Hodnocení výsledků polarizace prostoru	Hodnocení výsledků kvalitativního šetření		Celkové hodnocení obce
		Hodnocení starosty	Hodnocení zastupitelstva	
Kříšťanov	-	-	-	---
Lenora	+	-	+	+ - +
Nová Pec	-	-	-	---
Stožec	+	+	-	+ + -
Volary	+	+	+	+ + +
Zbytiny	-	+	+	- + +
Želnavá	-	-	+	-- +

Zdroj: vlastní výpočet; vlastní šetření (duben 2006)

Hodnocení polarizace prostoru v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice ukázalo, že modelové území Volarsko je v porovnání se zbývající částí „malého okresu“ Prachatice perifernější. Došlo tak k potvrzení výsledků zpracované ročníkové práce (Pileček 2004).

Na základě dosažených objektivních výsledků kvantitativního hodnocení bylo tedy třem obcím přiřazeno pozitivní znaménko „+“ (obce Lenora, Stožec a Volary). V rámci modelového území se jedná o nejméně periferní obce, z nichž obec Volary můžeme zařadit spíše k jádrovým obcím celého správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice. V rámci „bodování“ obsadila osmé místo (celkový součet bodů – 9) a hodnota syntetického indexu je u této obce devátá nejvyšší (2,77). Obce Lenora a Stožec se v rámci území obce s rozšířenou působností Prachatice řadí mezi středně periferní obce (celkový součet bodů – 2, resp. – -1), hodnota syntetického indexu (2,39, resp. 2,51).

Zbývajícím obcím modelového území Volarsko bylo přiřazeno znaménko „-“ (obce Kříšťanov, Nová Pec, Zbytiny a Želnavá). Tyto obce patří mezi nejvíce periferní v rámci

správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice a podrobně jim byla věnována pozornost v rámci kapitoly 3.2.4.2.

Hodnocení výsledků kvalitativního šetření v jednotlivých obcích modelového území Volarsko bylo rozděleno na dvě části (hodnocení starosty a hodnocení zastupitelstva). Přidělování znamének bylo v tomto případě daleko těžší a složitější, protože nebylo dáno jednoznačnými objektivními statistickými výsledky.

V případě hodnocení práce starostů jsem samozřejmě vycházel z jejich odpovědí v rámci řízeného rozhovoru. Nemalou roli však také hrálo mé subjektivní hodnocení osoby starosty. Pozitivně byla zhodnocena práce starostů obcí Stožec, Volary a Zbytiny, u kterých se ukázalo, že své funkci věnují „maximum“ (tzn. veškerý čas – souvisí se způsobem výkonu funkce; velké zaujetí pro práci; zájem a úsilí řešit problémy obce). Naopak negativně lze hodnotit z mého pohledu práci starostů obcí Křišťanov, Lenora, Nová Pec a Želnavá. V případě dvou nejmenších obcí Křišťanova a Želnavy je to jednak dáno způsobem výkonu funkce starosty (oba starostové jsou „neuvolnění“). Dále přáním, ale i úsilím starostů sloučit obec s jinou obcí, s čímž souvisí velmi negativní charakteristiky daných obcí (viz výsledky hodnocení polarizace prostoru) působící proti lokálnímu rozvoji obou obcí, které lze jen stěží „eliminovat“ aktivním přístupem starosty. Negativní hodnocení starosty obce Lenora vychází z mého poněkud troufalého přesvědčení, že jeho poměrně vysoký věk v kombinaci s částečným „znehucením“ z výkonu funkce může v jistém smyslu brzdit lokální rozvoj obce. Těžkou startovací pozici měl starosta obce Nová Pec, který je během tohoto volebního období již čtvrtým v pořadí a ve své funkci je cca jeden rok. Jeho hlavní snahou by mělo být napravit hospodářské problémy obce vzniklé za jeho předchůdců. Podle mého názoru se tomu děje zatím jen sporadicky a obec pokračuje v předchozím „trendu“.

Při hodnocení práce zastupitelstev jednotlivých obcí modelového území jsem nejvíce vycházel z odpovědí v dotazníku. Kritériem byla i vysoká či nízká návratnost dotazníku z dané obce. V úvahu byl také brán charakter některých odpovědí, jenž poukázal na zájem zastupitele o rozvoj obce. Poměrně často se totiž stalo, že některý z respondentů vyjádřil velmi výstižně svůj názor i mimo rámec některé z jedenácti otázek. Mé subjektivní hodnocení bylo spíše podružné, neboť jsem osobně přišel do styku jen s některými zastupiteli. Plusové znaménko nakonec „obdržela“ zastupitelstva obcí Lenora, Volary a Zbytiny a Želnavá. Negativní hodnocení pak náleží třem zastupitelstvům (obce Křišťanov, Nová Pec a Stožec).

Celkové hodnocení jednotlivých obcí modelového území a porovnání výsledků kvantitativního a kvalitativního šetření nabízí poslední sloupec tabulky č. 24. Nejpozitivnějšího hodnocení se dostalo největší obci modelového území – Volarům. Obec

Lenora, Stožec a Zbytiny vyšly z hodnocení také poměrně pozitivně, i když každé z obcí byla dvě znaménka „+“ jedno znaménko „-“ přiřazena v jiném pořadí. Vyzdvihl bych zejména obec Zbytiny, u které se ukázalo, že perifernost danou kvantitativními charakteristikami je možné eliminovat a částečně překonat aktivním přístupem hlavních představitelů obce. Negativní až výrazně negativní hodnocení (jediné či žádné „+“) bylo přisouzeno trojici obcí Křišťanov, Nová Pec a Želnavá. I přes velmi negativní kvantitativní charakteristiky těchto obcí (zejména Křišťanova a Želnavy), se bohužel ukázalo, že i hlavní představitelé obecní samosprávy (částečně vyjma členů zastupitelstva obce Želnavy) spíše nenapomáhají svojí činností tento „stav“ nějakým způsobem pozměňovat pozitivnějším směrem, proto lze hodnotit roli lidského kapitálu ve vztahu k lokálnímu rozvoji daných obcí jako málo významnou.

4 PERSPEKTIVY ROZVOJE MODELOVÉHO ÚZEMÍ VOLARSKO

Cílem následující kapitoly je pokusit se na základě dosažených výsledků, ale i vlastních zkušeností, nastínit možné perspektivy rozvoje periferního modelového území Volarsko.

Podle Hampla (2001h) je aspekt (komplexní) geografické lokalizace nejdůležitější faktor podmiňující rozvoj určitého území. Jančák (2001) na základě provedených šetření ve stejném duchu konstatuje, že při hledání konkrétních možností a perspektiv rozvoje je třeba vycházet z konkrétních podmínek a možností daného území (přírodních i sociálních), vše závisí na geografickém potenciálu území, „...přičemž klíčovou roli hraje poloha dané lokality“ (s. 34).

Podle mého názoru jsou v současnosti prakticky veškeré perspektivy rozvoje a další možnosti usměrňování rozvoje modelového území Volarsko ovlivňovány existencí Národního parku Šumava, který spolu s Chráněnou krajinou oblastí Šumava zabírá plochu prakticky celého modelového území Volarsko (viz příloha č. 13). Národní park tak představuje jakousi bariéru působící proti potencionálnímu rozvoji území (Chromý, Jančák, Winklerová 2003). Odpovědi starostů obcí modelového území Volarsko toto v rámci řízeného rozhovoru jen potvrdily.

Národní park byl zřízen počátkem 90. let minulého století, zdůrazňuji na poměrně rozsáhlém území, zejména kvůli ochraně zachovalého a po desetiletí prakticky nedotčeného přírodního prostředí, které bylo zatíženo poměrně přísnými zákony. Podle ředitele krajského úřadu Jihočeského kraje (Chromý, Burda 2005/2006), se do takto vymezeného prostoru zájmy místních obyvatel, investorů a turistů vejdu jen s obtížemi, ale je třeba pokusit se o skloubení těchto zájmů.

Důležitým aspektem, který se váže k existenci Národního parku Šumava, resp. omezování hospodářských aktivit obcí na jeho území, je léta trvající vzájemný spor (a dialog dohromady) na jedné straně stojících starostů těchto obcí (samozřejmě nejen obcí modelového území), na druhé straně pak Správou Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumavy a Ministerstvem životního prostředí ČR. Jedná se o to, že každé rozhodnutí, které učiní orgány ochrany přírody, má dopad na rozvoj území dotčených obcí. Lze se domnívat, že se však tato rozhodnutí ve většině případů dělá a dějí bez předem domluvených pravidel a kritérií se zástupci šumavských obcí. Ti jsou pak prakticky nuceni nečinně přihlížet tomu, jak je o území jejich obcí rozhodováno jen s přihlédnutím k ochraně přírody na úkor především hospodářských zájmů obcí a jejich obyvatel. Popisovaná situace se v poslední době zintenzivněním vzájemné komunikace a hledáním kompromisů

pravděpodobně zlepšila a vyústila v přípravu pracovního dokumentu (po 16 letech – docela úsměvné) s názvem „O Šumavě společně“, který však nakonec nebyl přijat. I nadále je potřeba, aby obě strany byly při vzájemném dialogu rovnocennými partnery, aby bylo obcím umožněno podílet se na připravovaných změnách. Dále je nutné, aby se diskusí o budoucím rozvoji a vývoji území Národního parku Šumava pravidelně účastnili všichni zainteresované subjekty, tzn. např. Jihočeský a Západočeský kraj, samozřejmě dotčené obce, orgány ochrany přírody, nevládní organizace atd.

Již několikrát jsem se v práci zmínil o tom, že modelové území Volarsko, zejména jeho jižní a jihozápadní část, má obrovské předpoklady pro rozvoj díky velkému potenciálu pro cestovní ruch, který má obecně na Šumavě velice dlouhou tradici sahající až ke konci 18. století. V odborné literatuře se můžeme setkat s množstvím článků, jejichž autoři považují právě cestovní ruch za možný impuls rozvoje periferních území (např. Boniface 2000, Jaakson 1998), nebo na příkladě Šumavy, a tedy i de facto modelového území Bartoš, Kušová, Těšitel 1998 či Těšitel, Kušová, Bartoš 2003. Tato trojice autorů se v obou případech shoduje, že by se samozřejmě neměly stát turistika a rekreace hlavním a jediným zdrojem budoucího rozvoje území Šumavy, ale je nutná diverzita sociálních skupin obyvatelstva a především ekonomických aktivit „...jako předpoklad flexibility území z hlediska jeho dlouhodobého rozvoje“ (Bartoš, Kušová, Těšitel 1998, s. 250).

Pokud budeme uvažovat čistě o cestovním ruchu jako hlavním budoucím „zdrojím“ rozvoje modelového území, musíme zmínit jednu ze skutečností, která tomu brání. Především se jedná o výrazný sezónní charakter návštěvnosti. Ten je podmíněn formami cestovního ruchu, jež jsou v modelovém území provozovány, tzn. v letním období zejména pěší turistika, vodácká turistika a cykloturistika, v zimním období spíše ojedinele běžecké lyžování (převážně na území obce Stožec). Tato skutečnost nepřináší obcím modelového území dostatečné efekty (finanční prostředky – nižší daňová výtěžnost; zvýšení míry nezaměstnanosti během zimního období) a pro mnoho podnikatelských subjektů (především ve službách a dopravě) to znamená soustředit svou aktivitu prakticky jen do několika letních měsíců, ve kterých si mohou zajistit „dostatek“ finančních prostředků. Samozřejmě, že toto neplatí o všech šumavských obcích. Vezměme příklad nedalekých sousedních obcí jako jsou např. Kvilda nebo Borová Lada, u kterých se výrazný sezónní charakter návštěvnosti spíše neprojevuje. Obě obce mají i během zimního období co „nabídnout“, jistý pozitivní vliv lze podle mého názoru také připsat výrazně větší „medializaci“ obou obcí.

Můžeme se tedy domnívat, že i další formy cestovního ruchu (zejména sjezdové lyžování), pro které však musí mít obec předpoklady, může částečně „zajistit“ celoroční turistickou sezónu a je pro rozvoj obcí přínosnější a perspektivnější (možnost vytvoření více

pracovních příležitostí, potažmo i zvýšení životní úrovně místních obyvatel). Oblasti Nové Pece a okolí se výrazně dotýká návrh na využití pohraničních hor Hraničnicku a Smrčiny (1 338 m n. m.) pro sjezdové lyžování v území obce Horní Planá, s propojením se sousedním prosperujícím rakouským areálem „alpského typu“ Hochficht (viz příloha č. 30). Uskutečnění tohoto návrhu by mělo velký socioekonomický dopad na přilehlé obce, avšak dlouhá léta sporů především mezi zpracovateli Územního plánu Velkého územního celku Českokrumlovsko II a orgány ochrany přírody (Ministerstvem životního prostředí ČR) v současnosti spíše nenahrávají realizaci tohoto velkého a přínosného projektu. Lokalitou, kde však lyžařský areál do tří až čtyř let vznikne, je Špičák (1 221 m n. m.) ležící v území vojenského újezdu Boletice. Sice se opět nejedná o území některé z obcí modelového území Volarsko (armáda vyčlení své pozemky pod správu obce Horní Planá), ale případná realizace by určitě měla pozitivní dopad na rozvoj sousedících obcí tj. Nové Pece a Želnavy, ale i vzdálenějších Volar.

Pro rozvoj všech výše jmenovaných forem cestovního ruchu v modelovém území Volarsko je také nezbytná vazba na dopravní infrastrukturu, která není v příliš dobrém stavu (zhruba před dvěma lety byla za pomoci Evropské Unie zrekonstruována silnice č. II/141 spojující Prachatice a Volary, která, spolu se silnicí č. I/39 ve směru Lenora – Volary – Horní Planá, tvoří jakousi hlavní páteřní síť modelového území). Dále je ze strany obcí nutné pracovat na rozvoji občanské vybavenosti (zlepšení nabídky služeb).

Jednu z perspektiv rozvoje modelového území Volarsko spatřuji v rozvoji průmyslové výroby (lehkého průmyslu), která je schopna na sebe vázat poměrně velký počet pracovních příležitostí a může mít potencionálně vliv i na růst počtu obyvatel. Tato perspektiva koresponduje i s odpověďmi starostů obcí modelového území a členů zastupitelstev těchto obcí, kteří zařadili nedostatek pracovních příležitostí a vysokou míru nezaměstnanosti mezi nejhlavnější problémy svých obcí. Zvláště obce Volary a Lenora byly v polistopadovém období postiženy utlumením či ukončením výroby v důležitých průmyslových závodech (Jihočeské dřevařské závody Volary – viz příloha č. 27, sesazovna dých ve Volarech, Sklárna Lenora), což se výraznou měrou promítlo do zvýšení míry nezaměstnanosti na celém Volarsku.

Je zřejmé, že modelové území Volarsko je, díky špatné dopravní dostupnosti, podprůměrným měsíčním mzdám (celý okres Prachatice se v rámci Česka řadí mezi okresy s nejnižší průměrnou měsíční mzdou) a nízké vzdělanosti obyvatelstva (především nízký podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí), vhodné pro méně atraktivní druhy zahraničních investic. Jedná se o investice (tzv. typu low-cost), které jsou založené na bázi nižších odměn za vykonanou práci. I tak pozitivním příkladem budiž zmiňovaná francouzská firma Vishay Electronic (viz příloha č. 28), která má svůj provoz ve Volarech, ale i v Prachaticích.

Budoucímu rozvoji modelového území by jistě pomohl podobný investor na bázi lehkého zpracovatelského průmyslu. Velkým pozitivem by také bylo pokusit se v průmyslové výrobě navázat na zdejší dlouholetou tradici dřevozpracujícího průmyslu (Volary a Zbytiny) nebo sklářství (Lenora). Dále je nutné podporovat i malé firmy a soukromé podnikatele v těchto tradičních odvětvích, jejichž přítomnost na území obce je významným ekonomickým, ale i sociálním stabilizačním faktorem. Bohužel se jedná o velmi těžko ovlivnitelné „věci“ ze strany vedení měst a obcí, které de facto závisí na externích vlivech a okolnostech.

Další perspektivu můžeme spojit s rozvojem zemědělských aktivit (zemědělské výroby), už jen proto, že v pěti ze sedmi obcí modelového území Volarsko tvoří zaměstnanci v primérních odvětvích výraznou složku ekonomicky aktivních obyvatel (v priméru je zaměstnáno od 30 % do 50 % ekonomicky aktivních).

Transformační období mimo jiné přineslo podhorským a horským oblastem, které mají nepříznivé podmínky pro zemědělské hospodaření, přechod od nerentabilního pěstování plodin a udržování velkokapacitních stájových chovů (především skotu) k podpoře mimoprodukčních funkcí zemědělství zabezpečujících udržování kulturní krajiny. Jedná se především o dotační tituly na zatravnění orné půdy a o výrazné zvýšení podílu pasteveckých chovů skotu bez tržní produkce mléka, které jsou méně náročné na vstupy a k prostředí podstatně ekologicky citlivější (Bičík, Jančák 2001). Podle Skolka a Kroupové (2005) přinesla oblasti Šumavy, ve většině případů rychlá až spontánní, privatizace zemědělských majetků bývalých státních a vojenských statků a jednotných zemědělských družstev vznik poměrně velkých zemědělských celků (viz např. zmiňovaná firma ZEFA s. r. o. Volary) a subjektů, „...které však v mnoha případech po staru uplatňují velkovýrobní formy a technologie hospodaření“ (s. 22).

Do budoucna je podle mého názoru nutné pokračovat v extenzifikaci zemědělství. Mělo by docházet k dalšímu poklesu ploch orné půdy na úkor rozšíření ploch trvalých travních porostů pro pastevní chov horského skotu. Novotná (2000) se na základě svého výzkumu domnívá, že oblast Šumavského podhůří bude mít i v budoucnosti významnou zemědělskou funkci. Perspektivou by mohlo být i zapojení prvků ekologického zemědělství v kombinaci s agroturistikou nebo hipoturistikou a službami pro cestovní ruch. Toto je spíše vhodné pro soukromě hospodařící zemědělce a tzv. rodinné farmy. Příkladem budiž Eko(bio)farma Sonnberg (Slunečná) na území obce Želnavá s rozlohou 42 ha zaměřená na chov ovcí a skotu, v současnosti připravující podmínky i pro rozvoj agroturistiky (viz příloha č. 31). K masovějšímu rozvoji těchto aktivit jsem spíše skeptičtější. Zejména model tzv. rodinných farem totiž není českým poměrům (lidem) příliš vlastní. Jedná se o model převzatý ze sousedního Německa a Rakouska, kde je možné ho spojit se životním stylem

tamějších obyvatel. Tradice malých rodinných farem byla bohužel na české straně přerušena díky totalitnímu období. Další otázkou je, zda takováto agrofarma dokáže celou rodinu uživit.

K této tematice závěrem ještě dodejme, že dalšímu rozvoji zemědělské výroby mohou bránit i dosud nevyjasněné majetkoprávní vztahy, které vyvstaly v návaznosti na procesy privatizace a restituce.

Perspektivy rozvoje lze podle mého názoru hledat i v rovině institucionální. Částečně jsem se jich „dotkl“ v rámci vyhodnocení výsledků řízeného rozhovoru se starosty obcí modelového území.

Zaprvé se jedná o integraci obcí, přesněji řečeno sloučení malých obcí s ekonomicky a populačně silnějšími obcemi, a to zejména z důvodu nemožnosti samostatně financovat či spolufinancovat rozsáhlejší projekty typu budování technické infrastruktury nebo projekty spolufinancované ze strukturálních fondů Evropské Unie. V modelovém území se ukázalo, že takovéto snahy jsou (viz obě nejmenší obce Křišťanov a Želnavá), což lze vnímat jako velmi pozitivní skutečnost.

Další perspektiva rozvoje se váže k aktivitám a činnostem obou dobrovolných svazků obcí – Mikroregionu Horní Vltava-Boubínsko a Svazku lipenských obcí. Roli mikroregionální spolupráce se věnuje např. Szörényiné (2005), která na příkladě Maďarska rozlišuje tři různé a postupem času intenzivnější fáze (druhy) mikroregionální spolupráce. Nejprve se u většiny maďarských regionů jednalo o „klasické“ společné vystupování mikroregionu (společný lobbying), následované předložením projektových žádostí o podporu ze strukturálních fondů Evropské Unie. V další fázi pak spolupráce vyústila v aktivity v oblasti územního plánování.

Společné působení členských obcí zejména Mikroregionu Horní Vltava-Boubínsko je podobné a můžeme ho doposud hodnotit velmi pozitivně. Podle mého názoru by měly členské obce do budoucna zaměřit své „síly“ jednak do oblasti finanční pomoci ze strukturálních fondů Evropské Unie. Pokusit se předložit další zajímavé projekty týkající se především rozvoje aktivit spojených s cestovním ruchem a následně získat finanční prostředky na jejich realizaci. Druhá hlavní aktivita, ne však z hlediska významu, by se měla ubírat směrem společného vystupování proti orgánům ochrany přírody, tzn. obce by měly i nadále pokračovat za využití společných sil v hájení svých hospodářských zájmů, tak jak jsem se o situaci zmiňoval v úvodních odstavcích této kapitoly.

Nyní se ještě v krátkosti pokusme o menší prognózu budoucího vývoje modelového území Volarsko. Zopakujme, že periferní oblast Volarska má poměrně výhodnou horizontální geografickou polohu, příznivou věkovou strukturu, především jeho jižní a jihozápadní část má obrovské předpoklady pro rozvoj díky velkému potenciálu pro cestovní ruch. Na druhou stranu jsou, především díky historickým událostem, překážkami rozvoje nízká intenzita

osídlení, špatná dopravní dostupnost, nízká vzdělanost obyvatelstva, nízká kupní síla obyvatelstva a zejména existence Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava.

Do budoucna očekávám rozvoj modelového území i nadále založený na aktivitách spojených s cestovním ruchem, jehož význam bude i nadále stoupat. Ihned ale dodávám, že je nutná diverzita ekonomických aktivit (zemědělských i průmyslových), nelze stavět budoucí rozvoj jen na tomto odvětví (v oblasti cestovního ruchu může např. docházet ke změnám trendů v návštěvnosti apod.).

Z hlediska proměny periferního charakteru území Volarska lze postupem času očekávat pozvolný pozitivnější vývoj, i když odpovědi respondentů v rámci otázky č. 3 osnovy řízeného rozhovoru a dotazníku takto „optimisticky“ nevyznívaly. Také můžeme i v rámci relativně malého území očekávat růst diferenciací mezi jednotlivými obcemi. Výrazným činitelem působícím pro a proti těmto tendencím je a bude role lidského kapitálu (resp. lidského faktoru), který může výrazným způsobem ovlivňovat další rozvoj periferních oblastí (Jančák 2001). Takovéto tendence diferenciací se již v modelovém území Volarsko objevují, jako příklad uveďme obce Stožec a Křišťanov. Obec Stožec se v posledních letech stává migračně velmi atraktivní obcí především pro vzdělanější skupiny obyvatelstva, což se odráží v intenzivnější podnikatelské iniciativě na území obce a v nižší míře nezaměstnanosti. Naopak obec Křišťanov, s méně vhodnými předpoklady, negativními kvantitativními charakteristikami a právě i díky nepřilíš aktivnímu přístupu hlavních představitelů místní správy, pokračuje v trendu stále více perifernější obce.

5 Závěr

5.1 Mikroregion Volarsko jako typický představitel tzv. vnější periferie Česka?

Navzdory relativně malému souboru zkoumaných obcí představuje závěrečná část pokus o zobecnění výsledků a postřehů na ostatní periferní území Česka stejného typu. Dále by mělo být cílem porovnat dosažené výsledky s některými pracemi podobného tématu, tzn. zaměřenými na lokální/regionální rozvoj periferních oblastí Česka. Vzhledem ke specifickému charakteru výzkumu však vyvstává problém nízké míry „kompatibility“ výsledků diplomové práce s ostatními výzkumy (např. z důvodu různě rozsáhlých modelových území nebo stanovení odlišných cílů a hypotéz), čehož jsem si byl při psaní následujících řádků plně vědom.

Několikrát bylo zmíněno, že modelové území Volarsko je reprezentantem tzv. vnější periferie (leží při státních hranicích České republiky). V souvislosti s geopolitickými změnami se začátkem devadesátých let minulého století výrazně pozitivním směrem změnily podmínky pro jeho další rozvoj. Volarsko má tedy poměrně výhodnou horizontální geografickou polohu (její význam bude podle mého názoru v budoucnosti spíše klesat), příznivou věkovou strukturu a jeho jižní a jihozápadní část má obrovské předpoklady pro rozvoj díky velkému potenciálu pro cestovní ruch. Na druhou stranu je překážkou rozvoje existence Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava a především díky kombinaci fyzickogeografických podmínek a historických událostí také nízká intenzita osídlení, špatná dopravní dostupnost, nízká vzdělanost obyvatelstva a vysoký podíl ekonomicky aktivních zaměstnaných v priméru.

Pokus o zobecnění problémů na ostatní periferní území Česka je podle mého názoru vhodný pouze pro ta území, která se vyznačují podobnými charakteristikami jako modelové území Volarsko. Mám na mysli zejména geografickou polohu (tzn. poloha při státních hranicích České republiky, avšak podél bývalé vnější hranice Evropské Unie), podobný historický vývoj (tzn. především odsun německého obyvatelstva a následné dosídlení těchto území). Při hledání „cílového“ území také nesmíme opomenout v rámci Česka tradiční dichotomii průmyslového bohatšího severu (v tomto ohledu se jedná pás okresů při česko-saské hranici – Cheb až Děčín; většina z nich se potýká s výraznými strukturálními problémy) a spíše zemědělského chudšího jihu (Chromý, Jančák 2005). Na úrovni okresů Česka je tímto „cílovým“ územím česko-bavorské pohraničí zahrnující okresy Tachov, Domažlice, Klatovy, Prachatice, Český Krumlov, a česko-rakouské pohraničí, vyjma jádrového okresu České Budějovice, zahrnující okresy Jindřichův Hradec, Znojmo a Břeclav. Většina těchto okresů patří mezi nejperifernější v Česku (viz např. Marada 2001;

Havlíček, Marada 2004). Potvrdily to i výsledky tzv. ekonomickogeografické typologie českého pohraničí Hampla (2000), blíže viz Dokoupil (2004b). V těchto periferních okresech můžeme nalézt víceméně podobné typy problémů (jedná se o hospodářsky slabé regiony), avšak soubor okresů česko-bavorského pohraničí vykazuje poněkud vyšší homogenitu (např. větší makropolitická atraktivita) a je svým charakterem určitě bližší modelovému území Volarsko. V rámci tohoto souboru okresů se s téměř stejnými typy problémů jako Volarsko potýkají především sousedící pohraniční mikroregiony okresů Český Krumlov, Prachatice a Klatovy (např. Sušicko nebo Vimpersko – viz Novotná 2002), na jejichž území také zasahuje Národní park a Chráněná krajinná oblast Šumava jako jedna z hlavních bariér působící proti potencionálnímu rozvoji těchto území. Pohraniční obce (mikroregiony) okresů Tachov a Domažlice spojují s Volarskem některé obecnější typy problémů/perspektiv (nízká intenzita osídlení/příznivá věková struktura). Na druhou stranu se zde vyskytují i odlišnosti v podobě lepší dopravní dostupnosti (v rámci Česka se jedná o poměrně důležité tranzitní území), horších předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu a rekreace a volnějšiho režimu ochrany přírody a krajiny (Chráněná krajinná oblast Český les).

Mikroregion Volarsko je tedy představitelem tzv. vnější periferie Česka. Reprezentuje však pouze její specifickou část, a to česko-bavorské pohraničí s okresy Tachov, Domažlice, Klatovy, Prachatice. Částečně pak také česko-rakouské pohraničí zastoupené okresem Český Krumlov.

Výsledky diplomové práce Stockmanna (2003) nabízejí jistou možnost konkrétnějšího porovnání s modelovým územím Volarsko. Autor se zabýval vlivem periferní a příhraniční polohy na rozvoj mikroregionu na příkladě svébytné kulturní oblasti Moravských Kopanic v česko-slovenském pohraničí. Dané území také reprezentuje tzv. typ vnější periferie a podobně jako Volarsko, i když v menší míře, je pod režimem ochrany přírody (území částečně zasahuje do Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty). V porovnání s Volarskem však vykazuje velmi rozdílné (horší) rozvojové předpoklady. Tím pravděpodobně nejvýznamnějším diferenciacním faktorem je nepříznivá horizontální geografická poloha v případě Moravských Kopanic. Podle Stockmanna (2003) měl na prohlubující se perifernost Moravských Kopanic výrazný negativní vliv i rozpad Československa. Především díky rozdílnému historickému vývoji vykazují obě území rozdíly také ve věkové struktuře (na Volarsku je příznivější). Obě území naopak spojuje nízká vzdělanost obyvatelstva a nedostatek pracovních příležitostí. Situace na trhu práce je v oblasti Moravských Kopanic pravděpodobně méně příznivější, kdy dochází k silné migraci obyvatel z horských obcí do Starého Hrozenkova (Jančák 2001). Perspektivu rozvoje Volarska i Moravských Kopanic lze spatřovat v orientaci na cestovní ruch (specifická krása karpatské „kopaničářské“ krajiny,

folklórní tradice v případě Moravských Kopanic, resp. zachovalé přírodní prostředí Šumavy v případě Volarska).

V územích reprezentujícím „opačný“ typ tzv. vnitřní periferie prováděly šetření např. Vanduchová (2001) věnující se možnostem rozvoje periferního modelového území Křinec – Rožďalovice na Nymbursku nebo Kuldová (2005), jejíž práce byla zaměřena na charakteristiku a vývoj perifernosti mikroregionu Podbořansko.

Konkrétněji se však podívejme na diplomovou práci Kostiće (2004), která je z metodického i tematického hlediska předkládané práci velmi blízká. I když autorovou zájmovou oblastí byla vnitřní periferie středočesko-jihočeského pomezí, kladl si velmi podobné otázky týkající se zejména aktivity subjektů a jejich roli v lokálním/regionálním rozvoji této, v porovnání s Volarskem výrazně rozsáhlejší, periferní oblasti. Autor dospěl k závěru, že rozvoj obcí modelového území je výrazněji než samotnou aktivitou těchto subjektů (působením tzv. vnitřních faktorů) determinován jinými, stabilnějšími charakteristikami obcí, které by se daly označit jako vnější faktory rozvoje (např. populační velikost, charakter sídelní struktury, poloha nebo turistická atraktivita), jejichž působení je zpravidla daleko „silnější“. Jednotlivé obce modelového území mají také poměrně různorodý rozvojový potenciál. Do jisté míry podobných výsledků či spíše trendů bylo dosaženo i v případě této diplomové práce. Především se ukázalo, že výrazným tzv. vnějším faktorem, který ovlivňuje lokální rozvoj obcí modelového území Volarsko, je existence Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava. Chromý (2005) v tomto směru hovoří o konfliktu mezi významem ochrany přírody a krajiny na jedné straně a funkčním (komerčním) využitím krajiny jako potenciálu možného rozvoje území na straně druhé. Dalšími vnějšími faktory jsou nepochybně populační velikost obce a poloha ve smyslu dopravní dostupnosti. Také nesmím na tomto místě opomenout podmiňující a „zastřešující“ vliv historického vývoje. Z hlediska působení tzv. vnitřních faktorů se ukázalo, že rozdílná úroveň práce a kooperace hlavních představitelů obecní samosprávy (starostů a členů zastupitelstev) je výrazným diferenciačním faktorem ve vztahu k lokálnímu rozvoji obce. Závěrem ještě zmiňme případ obce Nová Pec, který do jisté míry „nabourává“ Kostićovo tvrzení o dominantním či zpravidla silnějším vlivu a působení tzv. vnějších faktorů typu populační velikost, poloha a turistická atraktivita, které determinují míru aktivitu subjektů. Podle mého názoru je právě v této obci aktivita resp. pasivita hlavních představitelů obecní samosprávy (především starosty) rozhodujícím faktorem působícím na perifernost obce a v negativním slova smyslu ovlivňujícím další její rozvoj.

5.2 Závěr práce

V diplomové práci jsem se věnoval problémům rozvoje periferních oblastí českého pohraničí na příkladě modelového území Volarska. Zopakujme, že byly stanoveny tři hlavní cíle. Zaprvé zhodnotit současný charakter a rozsah polarizace prostoru, tj. vymezit jádrové a periferní obce (oblasti), na úrovni správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatic. Zadruhé identifikovat hlavní problémy rozvoje jednotlivých obcí periferní modelového území Volarsko a pokusit se navrhnout možnosti a perspektivy jejich řešení. Třetím cílem bylo analyzovat institucionální rámec rozvoje území jednotlivých obcí modelového území Volarsko, tj. zhodnotit roli lidského kapitálu (lidského faktoru) – konkrétně práci a kooperaci hlavních představitelů obecní samosprávy (starostů a členů zastupitelstev) ve vztahu k lokálnímu rozvoji obce.

První, v úvodu práce, stanovená hypotéza se týkala rozmístění periferních obcí (oblastí) v rámci správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatic. Tato hypotéza byla potvrzena. Poměrně výrazně se totiž projevil vliv historického (specifického) vývoje na perifernost obce. Ve shodě s Chromým, Jančákem a Winklerovou (2003) byla prokázána významná polarizace, resp. dichotomie „uvnitř“ správního obvodu obce s rozšířenou působností (dosídlené území versus oblast kontinuálně osídlená). Pomyslnou hranici táhnoucí se ve směru severozápad-jihovýchod tvoří periferní obce ležící jihozápadně, jižně a jihovýchodně od obce Prachatic (Záblatí, Zbytiny, Křišťanov a Ktiš). Podle očekávání také populační velikost obce velmi výrazně ovlivňuje míru perifernosti. Výsledky polarizace prostoru potvrdily, že míra perifernosti obce se zpravidla zvyšuje s poklesem počtu jejich obyvatel (viz např. obce Drslavice, Olšovice nebo Lužice, které patří vůbec k nejperifernějším). Především v severní části sledovaného území se částečně potvrdila domněnka o růstu perifernosti obcí v závislosti na růstu jejich vzdálenosti od přirozeného centra (Prachatic) resp. bližší vzdálenosti od vnějších hranic správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatic. Zde se podle mého názoru v některých případech pozitivně projevil vliv hlavních silničních tahů a potažmo tedy i lepší dopravní dostupnost Prachatic.

Následující hypotéza se týkala identifikace hlavních problémů periferního modelového území Volarsko. Hypotéza se potvrdila. Kvalitativní šetření ukázalo, že nedostatek finančních prostředků je významným omezujícím „faktorem“ rozvoje populačně nejmenších i největších obcí modelového území. Také nedostatek pracovních příležitostí a nezaměstnanost patří mezi nejzávažnější problémy prakticky všech obcí modelového území. Na rozdíl od nezaměstnanosti je však nedostatek pracovních příležitostí považován starosty obcí i členy obecních zastupitelstev, zcela logicky, za závažnější. Problém v podobě zasahování hranic Národního parku či Chráněné krajinné oblasti Šumava na území obcí

modelového území je rovněž významný. Poměrně přísný režim ochrany přírody a krajiny sebou přináší množství restrikcí, které omezují výstavbu a především podnikatelskou činnost na území dotčených obcí, což ve svém důsledku vede ke snižování efektu daňových příjmů obce. V této souvislosti ještě jednou citujme vyjádření starosty obce Volary („co dovolí vedení Národního parku Šumava“ – blíže viz s. 65) ohledně případného podporovaného typu podnikání na území této obce. Celkově dodejme, že vnímání těchto tří problémů je, na rozdíl od členů obecních zastupitelstev, u starostů jednotlivých obcí modelového území Volarsko silnější (viz tabulky č. 5 a č. 21).

V otázce názorů starostů a členů zastupitelstev obcí na problémy obce se potvrdil předpoklad velké míry shody jejich odpovědí. Obě „skupiny“ označily zmiňovaný nedostatek finančních prostředků na prosazení priorit obecního úřadu (obce) a nedostatek pracovních příležitostí za dva nejzávažnější problémy. V první pětici také figurovala nezaměstnanost (třetí resp. pátý nejzávažnější problém). Starostové obcí dále velmi silně vnímají opodstatněný problém v podobě zasahování hranic Národního parku či Chráněné krajinné oblasti Šumava na území obce a velký problém vidí v nedostatku volných bytů a parcel pro novou výstavbu. Naopak členové obecních zastupitelstev zařadili mezi pět nejhlavnějších problémů také stav místních komunikací (i mimo zastavěné území) a rozpad či transformaci zemědělského podniku či jiného podniku v obci. V rámci hlavních priorit byla v porovnání s „problémy“ míra shody poněkud nižší. Mezi pěti hlavními prioritami shodně figurují ekonomická stabilita obce a vytvoření dostatečného počtu pracovních míst, podpora podnikání, rozvoj cestovního ruchu a rekreace. Naopak starostové vidí další prioritu v rozvoji bydlení a zvýšení počtu obyvatel, které je však z jejich strany jen stěží ovlivnitelné. Členové zastupitelstev obcí by se chtěli soustředit spíše na zlepšení či alespoň zachování stávajícího dopravního spojení obce s okolím a na technickou infrastrukturu (zlepšení stavu). Celkově můžeme říci, že poměrně velká míra shody odpovědí je velkým pozitivem. Respondenti z jednotlivých obcí nezávisle na sobě potvrdili existenci jakési společné „vize“ či jakéhosi společného „smýšlení“ o modelovém území Volarsko jako celku, což bude pro jeho další budoucí rozvoj rozhodně přínosem. Na druhou stranu nesmíme při interpretaci výsledků opomenout vliv zmiňovaného vysokého podílu navrácených dotazníků od členů zastupitelstev dvou největších obcí modelového území, tj. Volar a Lenory.

Předpokladem poslední hypotézy byl fakt, že v populačně nejmenších obcích periferního modelového území Volarsko – tj. Křišťanově, Stožci, Zbytinách a Želnavě, hrají klíčovou roli při lokálním rozvoji obce zejména jejich starostové (dále viz s. 12 v úvodu práce). Tato hypotéza se částečně potvrdila u dvou nejmenších obcí (Křišťanova a Želnavy). V tomto směru jde ale z mého pohledu spíše o jakousi „pasivitu“ nejen ze strany členů obecních zastupitelstev (hlavně v případě obce Křišťanov), ale také ze strany starostů obou obcí, což může zpětně negativně působit na „přístup“ jednotlivých zastupitelů k vykonávané

funkci. Pravděpodobné důvody jsem již zmiňoval v rámci části 3.4 (viz např. způsob výkonu funkce starosty; přání, ale i úsilí starostů sloučit obec s jinou obcí). Na druhou stranu, i když tomu hodnocení starosty neodpovídalo (aktivita zastupitelstva byla totiž ohodnocena průměrná známkou 3), můžeme podle mého názoru o poměrně úspěšné kooperaci starosty obce a členů zastupitelstva a o zájmu zastupitelů o lokální rozvoj obce, a tedy úplném vyvrácení definované hypotézy, hovořit v případě obce Zbytiny. Obec má nesnadné „výchozí“ podmínky (vliv tzv. vnějších faktorů – viz výsledky polarizace prostoru), avšak aktivní přístup hlavních představitelů obecní samosprávy toto částečně eliminuje a v pozitivním slova smyslu přispívá k lokálnímu rozvoji obce. V porovnání s obcí Zbytiny bych u obce Stožec vyzdvihl lepší předpoklady pro rozvoj (viz např. příhraniční poloha, vynikající podmínky pro rozvoj cestovního ruchu, migrační atraktivita, vyšší míra podnikatelské aktivity) umocněné „silnou“ osobou starostky obce (viz tabulka č. 23).

V úvodu bylo řečeno, že téma diplomové práce můžeme v rámci výzkumu českých periferních oblastí zařadit mezi „tradiční“. Je nutné zdůraznit, že daná problematika vyžaduje komplexní pohled, který je z metodického hlediska, alespoň podle mého názoru, přímo nutné realizovat kombinací kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Obě „složky“ by se měly vzájemně doplňovat.

Budoucí výzkum by se mohl určitě rozšířit i na představitele zainteresovaných subjektů a organizací (např. hlavní představitelé Správy Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava a jejich pohled na problematiku rozvoje obcí modelového území Volarsko). Protože se jedná o oblast s vysokým podílem primérních aktivit, určitě by také bylo zajímavé zkoumat proměnu role těchto aktivit během transformačního období ve vztahu k lokálnímu/regionálnímu rozvoji sledovaných obcí. V neposlední řadě by bylo zajímavé zaměřit se na výzkum přeshraničních aktivit a spolupráce včetně např. problematiky trhu práce (tzv. pendlerství). Pro případný další výzkum se tak otevírá velký prostor plný zajímavých otázek.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A OSTATNÍCH ZDROJŮ

Použitá literatura:

- ANDREOLI, M. (1994): Development and Marginalization in Liguria Region. In: Chang – Yi (ed.): Marginality and Development Issues in Marginal Regions. Proceedings of Study Group on Development Issues in Marginal Regions, IGU, Taipei, s. 41-61
- ANDREOLI, M., TELLARINI, V. (1998): Marginality and Development in Italy: a study review. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): Perceptions of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space. Ashgate, Aldershot, s. 101-121
- BALEJ, M., JERÁBEK, M. eds. (2002): Pohraničí, přeshraniční spolupráce a euroregiony/ Sborník z XX. Jubilejního sjezdu ČGS. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, 77 s.
- BAŇSKI, J. (2001): Methods of Delimiting Agricultural Problem Areas. In: Problemi na Geografijata, Bulgarska Akademia na Naukite, 1 – 2, Sofia, s. 26-34
- BARTOŠ, D., KUŠOVÁ, J., TĚŠITEL, J. (1998): Cestovní ruch jako rozvojový faktor marginálních území (na příkladě Šumavy). Životné prostredie, 32, č. 5, s. 246-250
- BIČÍK, I., JANČÁK, V. (2001): České zemědělství po roce 1990. Sborník Geografie – ČGS, 106, č. 4, s. 209-221
- BIČÍK, I., PERLÍN, R., ŠEFRNA, L. (2001): Rozvoj povodí Kocáby. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 87 s.
- BLAŽEK, B. (1997): Problémy a výhledy českého venkova. Škola obnovy venkova a nadace EcoTerra, Praha, Libčevy, 84 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace. Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, Praha, 211 s.
- BLOM, T. (2000): Microperiphery in Mega-Cities. In: Majoral, R., Jussila, H., Delgado-Craividão, F. (eds.): Environment and Marginality in Geographical Space. Ashgate, Aldershot, s. 121-132
- BONIFACE, P. (2000): Behind the Scenes: tourism, and heritage, in the periphery to the French Mediterranean coast. International Journal of Heritage Studies, 6, č. 2, s. 129-144
- BÖVENTER, E. von (1969): Walter Christaller's Central Place and Peripheral Areas: the central place theory in retrospect. Journal of Regional Science, 9, č. 1, s. 117-124
- CAPELLA-MITERNIQUE, H., FONT-GAROLERA, J. (1999): The Importance of Cultural Links in a Marginal Area: Terra Alta (Catalonia, Spain). In: Jussila, H., Majoral, R., Mutambirwa, Ch., C. (eds.): Marginality in Space – Past, Present and Future: theoretical and methodological aspects of cultural, social and economic parameters of marginal and critical regions. Ashgate, s. 89-100
- COPUS, A., K. (2001): From Core-periphery to Polycentric Development: concepts of spatial and aspatial peripherality. European Planning Studies, 9, č. 4, s. 539-552
- CUDLÍNOVÁ, E., TĚŠITEL, J. (2000): Marginální oblasti – indikátory trvale udržitelného rozvoje. Životné prostredie, 34, č. 1, s. 10-14
- CULLEN, B., T., PRETES, M. (1998): Perceptions of Marginality in the United States and Canada. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): Perceptions of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space. Ashgate, Aldershot, s. 183-194
- CULLEN, B., T., PRETES, M. (2000): The Meaning of Marginality: interpretations and perceptions in social science. The Social Science Journal, 37, č. 2, s. 215-229
- CZAPIEWSKI, K., Ł. (2005): Spatial Co-occurrence of Agricultural Areas and Regions of Social Exclusion. In: Komornicki, T., Czapiewski, K., Ł. (eds.): Central and Eastern Europe: changing spatial patterns of human activity. EUROPA XXI, 12, Polish Academy of Science, Institute of Geography and Spatial Organization, Warszawa, s. 39-52

- ČERMÁK, L. (2005): Hodnocení vztahu dopravní dostupnosti a exponovanosti území. In: Novotná, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 44-52
- ČERVENKA, P. (1989): Vybrané aspekty územní diferenciace necentrálních oblastí ČR z hlediska studia problematiky zaostávání. Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra ekonomické a regionální geografie, Praha, 154 s.
- DANĚK, P. (2000): Existuje politická kultura českého pohraničí?. Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 1, s. 50-62
- DOKOUPIL, J. (2000): Teoretické přístupy k problematice pohraničí s aplikací v česko-bavorském prostoru. Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 1, s. 10-18
- DOKOUPIL, J. (2001): Přeshraniční spolupráce jako součást regionálního rozvoje česko-bavorského pohraničí. Geografie – Sborník ČGS, 106, č. 4, s. 270-279
- DOKOUPIL, J. (2004a): Hranice a hraniční efekt. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?. Academia, Praha, s. 47-58
- DOKOUPIL, J. (2004b): Typologie českého pohraničí. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?. Academia, Praha, s. 137-147
- DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. (2002): Border and Border Region: theoretical aspects, identification and determination. Acta Universitatis Carolinae - Geographica, 37, č. 1, s. 27-44
- DRÁPELA, E., HERBER, V. (2005): Marginal Areas in the Czech Republic and Their Changes in Post-communistic Epoch. Poster, International Conference on Issues of Peripheral Areas QUO VADIS PERIPHERY?, Praha, 25. – 26. 10. 2005
- ENYEDI, G. (1994): Development Issues of Marginal Regions in Hungary. In: Chang – Yi (ed.): Marginality and Development Issues in Marginal Regions. Proceedings of Study Group on Development Issues in Marginal Regions, IGU, Taipei, s. 63-72
- ESKELINEN, H., SNICKARS, F. (1995): Competitive European Peripheries?. Springer – Verlag, Berlin
- FENCL, P., KOZÁK, R. (2003): Historie a současnost podnikání na Prachaticku a Vimpersku. Městské knihy s. r. o., Žehušice, 175 s.
- FERNANDES, J., L. (2000): The Concept of Territorial Marginality: a reflection from the standpoint of the geographic image of Portugal at the end of the 20th century. In: Majoral, R., Jussila, H., Delgado-Craividão, F. (eds.): Environment and Marginality in Geographical Space. Ashgate, Aldershot, s. 121-132
- FIALOVÁ, D. (2001): Druhé bydlení a jeho vztah k periferním oblastem. Geografie – Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 36-47
- FLACHS, R. (2003): Strakonicko: problematika periferních území. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 120 s. + příl.
- GAJDOŠ, P. (2000): Marginálne územia – závažný problém sociálno-priestorového vývoja Slovenska. Životné prostredie, 34, č. 1, s. 5-9
- GARROD, B., WILSON, J., C. (2004): Nature on the Edge? Marine Ecotourism in Peripheral Coastal Areas. Journal of Sustainable Tourism, 12, č. 2, s. 95-120
- GOTTMANN, J. (1980): Confronting Centre and Periphery. In: Gottmann, J. (ed.): Centre and Periphery. Spatial Variation in Politics. Sage Publications, Beverly Hills, London, s. 11-26
- GURUNG, G., S., KOLLMAIR, M. (2005): Marginality: concepts and their limitations. IP6 Working Paper, č. 4, Development Study Group, Zurich, 21 s.
- HALÁS, M. (2005): Cezhraničné väzby, cezhraničná spolupráca. Na príklade slovensko-českého pohraničia s dôrazom na jeho slovenskú časť. Univerzita Komenského Bratislava, Bratislava, 152 s.

- HAMPL, M. (1996): Transformační procesy a předpoklady dalšího vývoje systému osídlení. In: Hampl, M. a kol. (1996): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 91-118
- HAMPL, M. (2000): Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciaci. Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 3, s. 241-254
- HAMPL, M. (2001b): Geografie transformace v České republice: celkové zhodnocení. In: Hampl, M. a kol.: Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 27-41
- HAMPL, M. (2001h): Vývoj diferenciaci geosociálních a sociálních systémů: obecné závěry. In: Hampl, M. a kol.: Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 313-328
- HAMPL, M. (2003): Diferenciaci a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor?. Geografie – Sborník ČGS, 108, č. 3, s. 173-190
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 147 s.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Univerzita Karlova, Praha, 255 s.
- HÄUFLER, V. (1955): Horské oblasti v Československu a jejich využití. Československá Akademie Věd, Praha, 311 s.
- HAVLÍČEK, T. (1999): Contribution to the Survey of the Area Along Borders of the Czech Republic. In: Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae. Geographica Supplementum, č. 2/I, Bratislava, s. 205-215
- HAVLÍČEK, T. (2003): Are Border Regions Peripheral Territories? In: Kowalczyk, A. (ed.): Theoretical and Methodological Aspects of Geographical Space at the Turn of Century. Warsaw University, Faculty of Geography and Regional Studies, Warszawa, s. 193-197
- HAVLÍČEK, T. (2005b): Pohraničí a periferie v regionálním rozvoji: příklad českého pohraničí. Disertační práce, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 44 s. + příl.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. Geografie - Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 1-11
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: Novotná, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 6-24
- HAVLÍČEK, T., MARADA, M. (2004): Územní diferenciaci v Česku. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia, Praha, s. 103-114
- HRABÁNKOVÁ, M., TRNKOVÁ, V. (1996): Hodnocení území z pozice agrární regionální politiky a rozvoje venkova. Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, výzkumná studie č. 35, Praha, 81 s.
- HÜBNER, V. (1985): Analýza venkovského osídlení ČSR podle generelových jednotek. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra ekonomické a regionální geografie, Praha, 66 s. + příl.
- CHÁN, P. (2004): Zahraniční investice v pohraničním okrese Prachatice. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Pedagogická fakulta, katedra geografie, Plzeň, 107 s.
- CHROMÝ, P. (2000): Historickogeografické aspekty vymezení pohraničí jako součást geografické analýzy. Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 1, s. 63-76
- CHROMÝ, P. (2005): Historickogeografické aspekty vývoje polarizace prostoru. In: Jančák, V., Havlíček, T., Chromý, P., Marada, M. a kol.: Quo vadis, periferie?. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 15-24, (v tisku)

- CHROMÝ, P., BURDA, T. (2005/2006): Šumava středem i střetem zájmů. *Geografické rozhledy*, 15, č. 3, s. 26-27
- CHROMÝ, P., JANČÁK, V., WINKLEROVÁ, J. (2003): Land Use and Land Cover Changes in the Peripheral Regions of Czechia. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, 38, č. 1, s. 95-103
- CHROMÝ, P., JANČÁK, V. (2005): Periferní oblasti Česka jako jeden z pólů polarizovaného prostoru. *Životné prostredie*, 39, č. 2, s. 106-108
- CHROMÝ, P., JANŮ, H. (2003): Regional Identity, Activation of Territorial Communities and the Potential of the Development of Peripheral Regions. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, 38, č. 1, s. 105-117
- ILLNER, M. (1988): K vyrovnání podmínek života ve městě a na venkově. *Územní plánování a urbanismus*, č. 2, s. 90-95
- ILLNER, M. (1996): K otázce reprezentativnosti místních zastupitelstev. In: Hampl, M. a kol.: *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 343-352
- ILLNER, M. (2001): Formování lokálních mocenských elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů. In: Hampl, M. a kol.: *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 251-274
- JAAKSON, R. (1998): Tourism Development in Peripheral Regions of Post-Soviet States: a case study of strategic planning on Hiiumaa, Estonia. *International Planning Studies*, 3, č. 2, s. 249-273
- JANČÁK, V. (2001): Příspěvek ke geografickému výzkumu periferních oblastí na mikroregionální úrovni. *Geografie – Sborník ČGS*, 106, č. 1, s. 26-35
- JANČÁK, V. (2003): Geografie zemědělství a rurální geografie: základní pojmy a metodické přístupy jejich výzkumu v období transformace Česka. In: Jančák, V., Chromý, P., Marada, M. (eds.): *Geografie na cestách poznání*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 180-190
- JANČÁK, V., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2001): Perspektivy vývoje periferních oblastí ČR. Závěrečná zpráva grantového projektu GA UK č. 126/1998/M, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 42 s. rkp.
- JEŘÁBEK, M. (1998): „Geogrant pohraničí“ – společný výzkum geografických pracovišť. *Geografie – Sborník ČGS*, 103, č. 4, s. 458-460
- JEŘÁBEK, M. (2000): Pohraničí v regionálním rozvoji a jeho výzkum. *Geografie – Sborník ČGS*, 105, č. 1, s. 1-9
- JEŘÁBEK, M. (2002a): Česko – saská přeshraniční spolupráce se zaměřením na Euroregion Elbe/Labe. *Geografie – Sborník ČGS*, 107, č. 3, s. 260-276
- JEŘÁBEK, M. (2002b): Přeshraniční spolupráce a rozvoj českého pohraničí. Disertační práce, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 40 s. + příl.
- JEŘÁBEK, M. (2004a): Subjektivní vnímání jako součást komplexního/geografického hodnocení území. In: Balej, M., Anděl, J., Jeřábek, M. a kol.: *Východní Krušnohoří – geografické hodnocení periferní oblasti*. *Acta Universitatis Purkynianae* 96, *Studia Geographica* V., Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, s. 193-197
- JEŘÁBEK, M. (2004d): Vnější vztahy Východního Krušnohoří – vliv hranice, sousedství s Německem, přeshraniční spolupráce. In: Balej, M., Anděl, J., Jeřábek, M. a kol.: *Východní Krušnohoří – geografické hodnocení periferní oblasti*. *Acta Universitatis Purkynianae* 96, *Studia Geographica* V., Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, s. 213-217
- JEŘÁBEK, M. (2005): Subjektivní vnímání území mezi Kozákovem a Troskami. In: Novotná, M. (ed.): *Problémy periferních oblastí*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 109-117

- JEŘÁBEK, M. ed. (1999): Geografická analýza pohraničí České republiky. Working Papers 99, č. 11, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 180 s.
- JEŘÁBEK, M. ed. (2001): Reflexe regionálního rozvoje pohraničí ČR. Sociologický ústav AV ČR, Praha, Ústí nad Labem, 107 s.
- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. (2004): České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?. Academia, Praha, 297 s.
- JUSSILA, H. (1998): Marginality in Regional Policy Research: a view from the nordic countries. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): Perceptions of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space. Ashgate, s. 217-238
- KASTNER, Q. (1996): Osídlování českého pohraničí od května 1945. Working Papers 96, č. 12, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 68 s.
- KORČÁK, J. (1929): Vylidňování jižních Čech. Studie demografická, Knihovna „Spolku péče o blaho venkova“, Svazek 2., Praha, 97 s.
- KOSTIĆ, M. (2004): Vnitřní periferie v Česku: příklad středočesko-jihočeského pomezí. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 112 s. + příl.
- KUBEŠ, J. ed. (2000): Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 164 s.
- KULDOVÁ, S. (2005): Podbořansko – „nová“ či „klasická“ periferie?. In: Novotná, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 100-108
- LEIMGRUBER, W. (1994): Marginality and Marginal Regions: problems of definition. In: Chang – Yi (ed.): Marginality and Development Issues in Marginal Regions. Proceedings of Study Group on Development Issues in Marginal Regions, IGU, Taipei, s. 1-18
- LEIMGRUBER, W. (2000): Land Use and Abuse: on the ecological and spiritual marginalization of land. In: Majoral, R., Jussila, H., Delgado-Craividão, F. (eds.): Environment and Marginality in Geographical Space. Ashgate, Aldershot, s. 7-24
- LEIMGRUBER, W. (2004): Between Global and Local. Marginality and Marginal Regions in the Context of Globalization and Deregulation. Ashgate, Aldershot, 321 s.
- LEIMGRUBER, W., MAJORAL, R., LEE, CH., W. (2003): Introduction. In: Leimgruber, W., Majoral, R., Lee, CH., W. (eds.): Policies and Strategies in Marginal Regions. Summary and Evaluation. Ashgate, s. 1-3
- LONSDALE, R., E., ARCHER, J., C. (1999): Demographic Factors in Characterizing and Delimiting Marginal Lands. In: Jussila, H., Majoral, R., Mutambirwa, Ch., C. (eds.): Marginality in Space – Past, Present and Future: theoretical and methodological aspects of cultural, social and economic parameters of marginal and critical regions. Ashgate, s. 135-149
- MAJEROVÁ, V. (2000): Trendy sociálních změn v zemědělství a na venkově. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha, 150 s.
- MARADA, M. (2001): Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy. Geografie – Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 12-25
- MARADA, M. (2003): Delimitation of Peripheral Regions and Studies of their Attributes with Help of Statistic Analysis. In: Kowalczyk, A. (ed.): Theoretical and Methodological Aspects of Geographical Space at the Turn of Century. Warsaw University, Faculty of Geography and Regional Studies, Warszawa, s. 388-396
- MARADA, M., CHROMÝ, P. (1999): Contribution to Studies on Peripheral Regions of Czechia. Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Supplementum, č. 2/I, Univerzita Komenského, Bratislava, s. 241-255
- MEHRETU, A., PIGOZZI, B., W., SOMMERS, L., M. (2000): Concepts in Social and Spatial Marginality. Geografiska Annaler, 82 (B), č. 2, s. 89-101

- MEHRETU, A., MUTAMBIWA, CH., MUTAMBIWA, J. (2001): The Plight of Women in the Margins of Rural Life in Africa: the case of Zimbabwe. In: Jussila, H., Majoral, R., Delgado – Cravidão, F. (eds.): Globalization and Marginality in Geographical Space: political, economic and social issues of development in the new millenium. Ashgate, s. 279-296
- MORENO, L. (2001): The Deep Rural Context and Micro-regional Changes in Southern Portugal. In: Jussila, H., Majoral, R., Delgado – Cravidão, F. (eds.): Globalization and Marginality in Geographical Space: political, economic and social issues of development in the new millenium. Ashgate, s. 121-134
- MUSIL, J. (1988): Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. Územní plánování a urbanismus, XV, č. 2, s. 67-72
- MUSIL, J. (2002): Urbanizace českých zemí a socialismus. In: Horská, P., Maur, E., Musil, J.: Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Paseka, Praha - Litomyšl, s. 237-297
- NARED, J. (2002): Developmental Aspects of Slovene Rural and Border Regions. Subnational Statistical Capacity Building, Needs Assessment Report, University of Ljubljana, Institute at the Faculty of Economics, Ljubljana, 12 s.
- NIKRMAJER, L. (2003): Šumava od poloviny 18. století do roku 1938. In: Anděra, M., Zavřel, P. a kol.: Šumava – příroda, historie, současnost. Baset, Havlíčkův Brod, s. 379-386
- NOVOTNÁ, M. (2000): Hodnocení zemědělského využívání krajiny v pohraničním regionu Pošumaví. Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 1, s. 34-40
- NOVOTNÁ, M. (2002): Geographic Analysis of the Border Region of Vimperk. Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 37, č. 1, s. 79-101
- PELC, S. (1999): The Marginality and Marginal Regions in Slovenia. In: Jussila, H., Majoral, R., Mutambirwa, Ch., C. (eds.): Marginality in Space – Past, Present and Future: theoretical and methodological aspects of cultural, social and economic parameters of marginal and critical regions. Ashgate, s. 36-49
- PERLÍN, R. (1996): Problematika organizace státní správy a samosprávy. In: Hampl, M. a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 315-332
- PERLÍN, R. (1998): Typologie českého venkova. Zemědělská ekonomika, 44, č. 8, s. 349-358
- PERLÍN, R. (2000): Představitelé veřejné správy jako aktéři lokálního rozvoje. Sociologický průzkum mezi starosty venkovských obcí okresů Písek a Tábor. In: Kubeš, J. (ed): Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, s. 133-150
- PERLÍN, R. a kol. (2004 – 2006): Rozvoj venkovských oblastí. Výzkumný projekt MMR ČR
- PILEČEK, J. (2004): Problematika vymezování periferních oblastí – příklad území okresu Prachatice. Ročníková práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 43 s. + příl.
- PILEČEK, J. (2005): Příspěvek k metodice vymezování periferních oblastí: modelové území okresu Prachatice. In: Novotná, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 81-91
- SAYER, A. (2000): Realism and Social Science. Sage, London, 211 s.
- SCHMIDT, M., H. (1998): An Integrated Systematic Approach to Marginal Regions: from definition to development policies. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): Perceptions of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space. Ashgate, s. 45-66
- SKOLEK, M., KROUPOVÁ, V. (2005): Extenzifikace zemědělství přináší i úskalí. Šumava, č. 10, s. 22-23
- SOKOL, M. (2001): Central and Eastern Europe a Decade After the Fall of State Socialism: regional dimensions of transition processes. Regional Studies, 35, č. 7, s. 645-655

- SOMMERS, L., M., MEHRETU, A., PIGGOZI, B., W. (1999): Towards Typology of Socioeconomic Marginality: north/south comparisons. In: Jussila, H., Majoral, R., Mutambirwa, Ch., C. (eds.): Marginality in Space – Past, Present and Future: theoretical and methodological aspects of cultural, social and economic parameters of marginal and critical regions. Ashgate, s. 7-24
- SOMMERS, L., M., MEHRETU, A., PIGGOZI, B., W. (2001): Globalization and Economic Marginalization: north – south differences. In: Jussila, H., Majoral, R., Delgado – Cravidão, F. (eds.): Globalization and Marginality in Geographical Space: political, economic and social issues of development in the new millennium. Ashgate, s. 24-36
- STOCKMANN, J. (2003): Vliv periferní a příhraniční polohy na rozvoj mikroregionu (příklad: Moravské Kopanice). Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 119 s. + příl.
- STOCKMANN, J. (2005): Moravské Kopanice: identita na periferii. In: Novotná, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 161-166
- STRASSOLDO, R. (1980): Center-Periphery and System-Boundary: culturological perspectives. In: Gottmann, J. (ed.): Centre and Periphery. Spatial Variation in Politics. Sage Publications, Beverly Hills, London, s. 27-62
- STRASSOLDO, R. (1981): Center and Periphery: socio-ecological perspectives. In: Kuklinski, A. (ed.): Polarized Development and Regional Policy. Tribute to Jacques Boudeville. United Nations Research Institute for Social Development, Mouton Publisher, The Hague, Paris, New – York, s. 71-102
- SZCZYRBA, Z. (2005): Venkovský maloobchod v Česku a jeho nová pozice: diskusní příspěvek k problematice periferních oblastí. In: Novotná, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 53-60
- SZÖRENYINÉ, I., K. (2005): The Appearance and Role of Micro-regional Co-operations in the Hungarian Spatial Development. Geografický časopis, 57, s. 229-246
- ŠTYCH, P., KABRDA, J. (2005): Evaluation of Peripheries Based on GIS Modeling. International Conference on Issues of Peripheral Areas QUO VADIS PERIPHERY?, Praha, 25. – 26. 10. 2005
- TĚŠITEL, J., KUŠOVÁ, D., BARTOŠ, M. (2003): Role of Tourism in Development of Rural Marginal Areas (Region of Šumava Mts. in Czech Republic). In: Bański, J., Owsinski, J. (eds.): Alternatives for European Rural Areas, 1, Polish Academy of Science, Institute of Geography and Spatial Organization, Warszawa, s. 80-92
- TYKKYLÄINEN, M. (1998): From Territorial Marginality to Marginality in Cybersociety. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): Perceptions of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space. Ashgate, Aldershot, s. 123-132
- VAISHAR, A. (1999): Marginal Regions in Moravia: transformation of the social and economic system and its consequences. In: New Prosperity for Rural Regions. Geographica Slovenica, 31, Institute of Geography, Ljubljana, s. 102-116
- VAISHAR, A., ZAPLETALOVÁ, J. (2005): Marginalizace moravsko-slovenského pohraničí. In: Novotná, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 167-176
- VANDUCHOVÁ, M. (2001): Periferní území a možnosti jejich rozvoje (na příkladu modelového území Křinec – Rožďalovice na Nymbursku). Diplomová práce, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 119 s. + příl.
- WASTL-WALTER, D., VÁRADI, M., M., VEIDER, F. (2003): Coping with Marginality: to stay or to go. Journal of Ethnic and Migration Studies, 29, č. 5, s. 797-817
- ZAPLETALOVÁ, J. (1998): Vranovsko – marginální region středního Podyjí. In: Vomáčková, H. (ed.): Revitalizace problémových regionů. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta sociálně ekonomická, Ústí nad Labem, s. 189-194

ZICH, F. ed. (2003): Regionální identita obyvatel pohraničí. Sborník příspěvků z konference „Evropská, národní či regionální identita?“, Praha 3.10. 2003. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 262 s.

Ostatní zdroje:

Celostátní informační systém o jízdních řádech – <http://www.idos.cz>

Český statistický úřad (Výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2001) – <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/okresy/CZ0315>

Český statistický úřad České Budějovice (Informace o správních obvodech Jihočeského kraje v roce 2004) – http://www.czso.cz/xc/redakce.nsf/i/spravni_obvody

Český statistický úřad (Vybrané statistické údaje za základní územní jednotky v roce 2004) – <http://www.czso.cz/lexikon/mos.nsf/okresy/CZ0315>

Mikroregion Horní Vltava-Boubínsko – <http://www.hornivltava.cz/mrhvb>

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (Aktualizace vymezení regionů se soustředěnou podporou státu) – <http://www.mmr.cz/index.php?show=001024004002>

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970. Federální statistický úřad, díl I., Praha, 1978, 678 s.

Routeplanner – <http://www.skoda-auto.com/cze/services/routeplanner>

Sčítání lidu, domů a bytů 1991, Okres Prachatice. Okresní statistická správa Prachatice, Prachatice, 1992, 180 s.

Správa Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava – <http://www.npsumava.cz>

Statistický lexikon obcí České republiky 1992. Český statistický úřad ve spolupráci s Ministerstvem vnitra, SEVT, a. s., Praha, 1994, 896 s.

Svazek lipenských obcí – <http://www.lipensko.cz/slo>

Úřad práce v Prachaticích (Statistika míry nezaměstnanosti) – http://portal.mpsv.cz/sz/local/pt_info/statistiky

Vojenské lesy a statky ČR – <http://www.vls.cz>

Webové stránky města Volary – <http://www.mestovolary.cz>

Webové stránky obce Lenora – <http://www.lenora.cz/lenora>

Webové stránky obce Stožec – <http://www.stozec.cz>

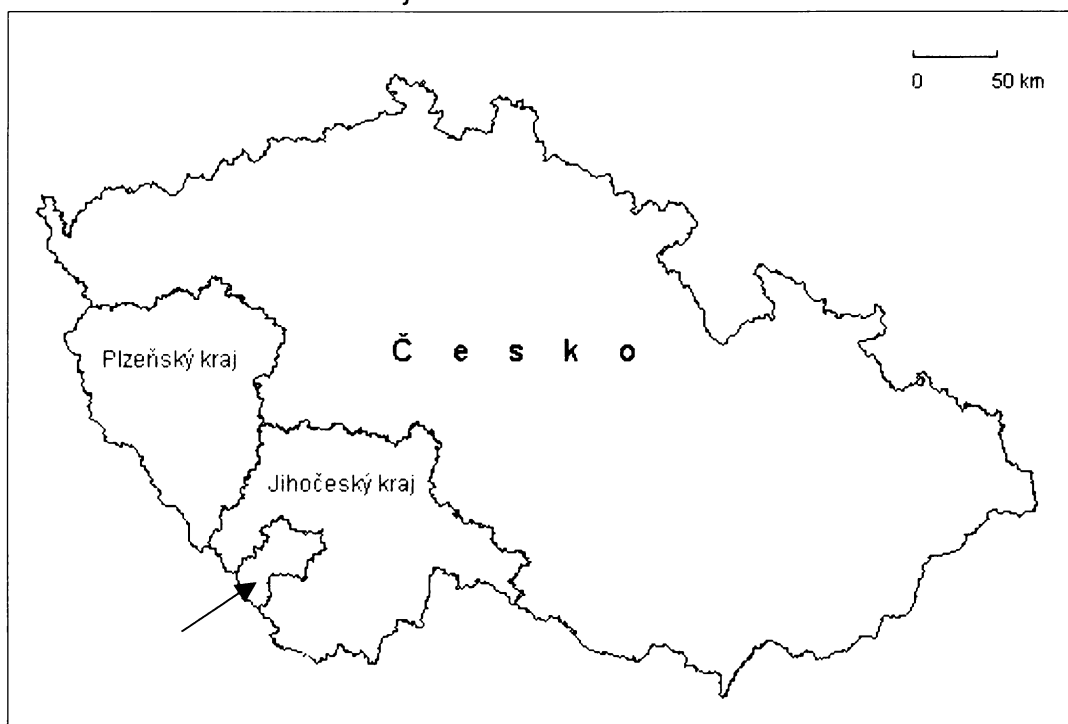
Webové stránky obce Zbytiny – <http://www.zbytiny.cz/zbytiny>

Zákon č. 50/1976 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení) ve znění pozdějších předpisů

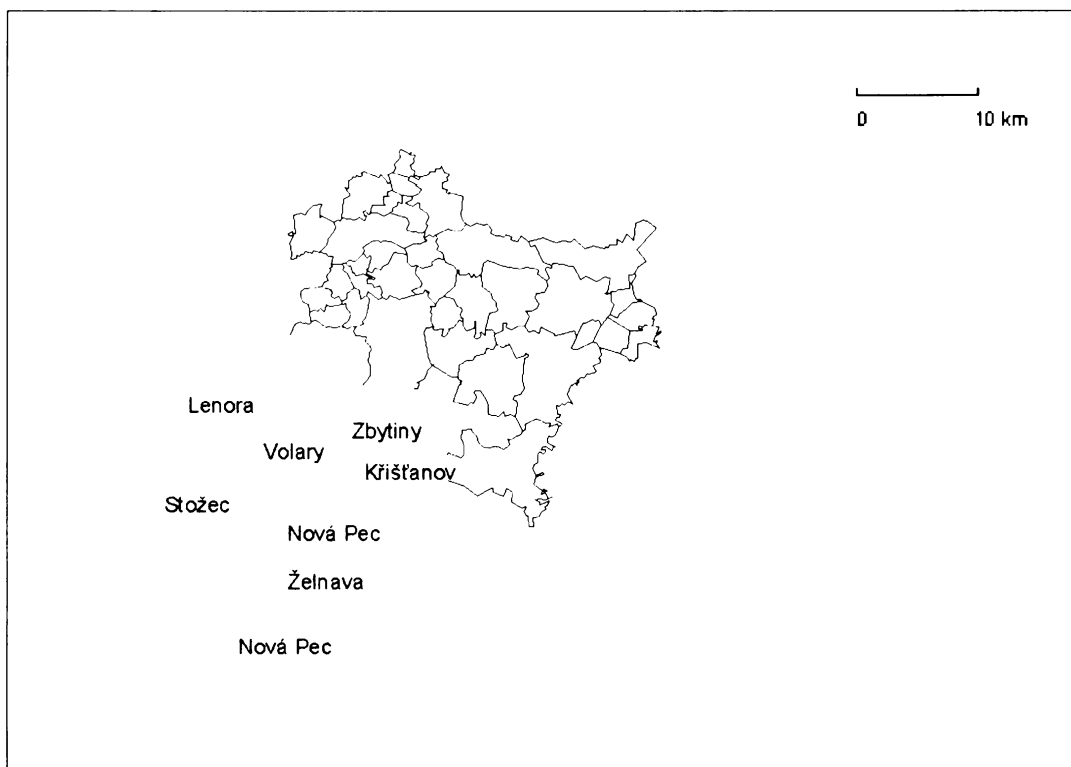
PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Poloha správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatic v rámci Jihočeského kraje a Česka

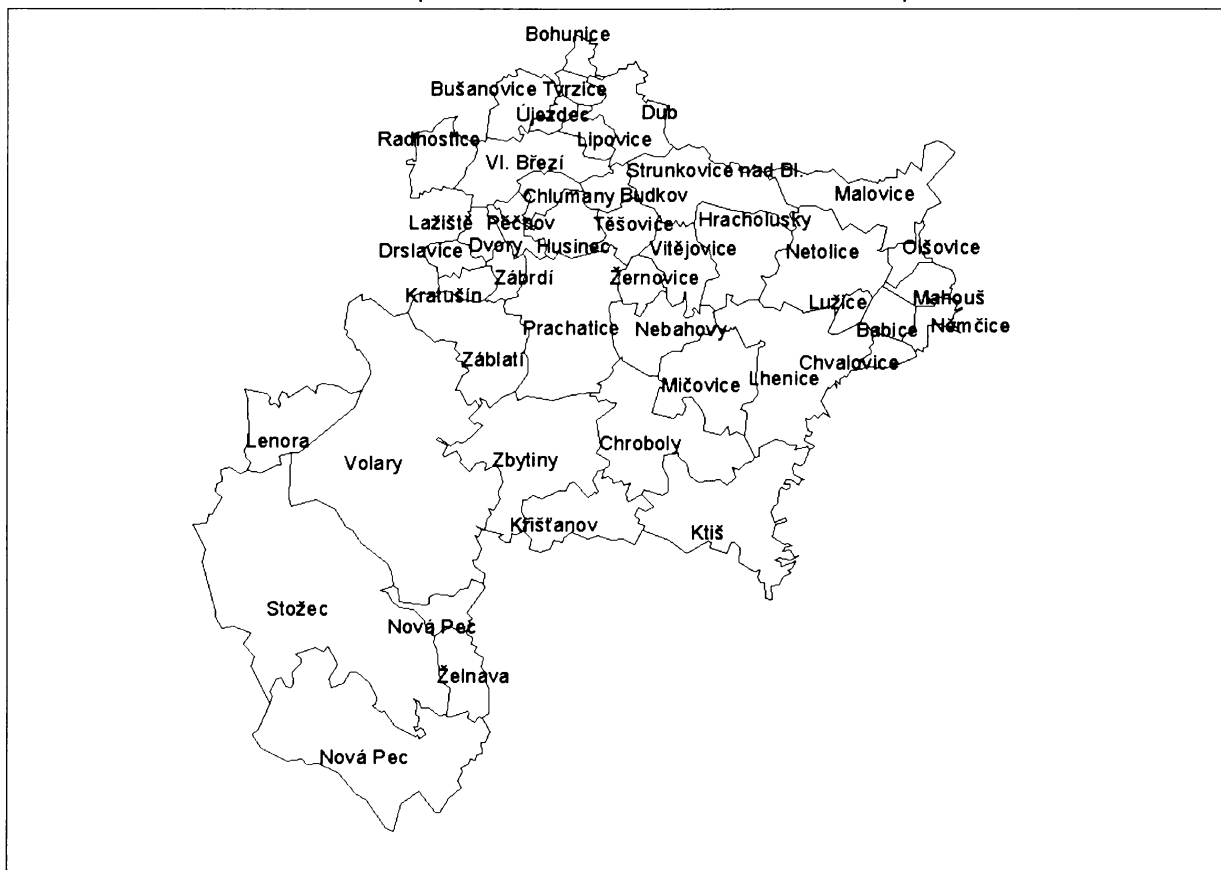
Zdroj: Databáze softwaru ArcView 3.1

Příloha č. 2: Modelové území Volarsko

Zdroj: Databáze softwaru ArcView 3.1

Příloha č. 3: Jednotlivé obce správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

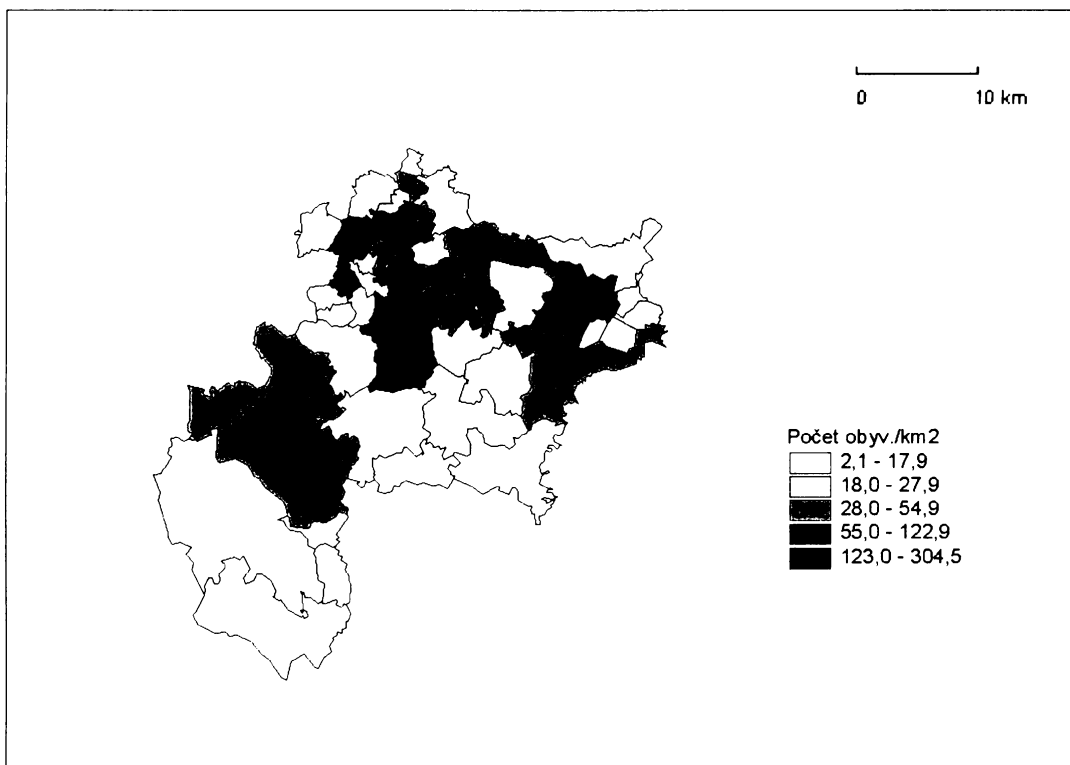
Zdroj: Databáze softwaru ArcView 3.1

Příloha č. 4: Vývoj počtu obyvatel v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice (resp. okresu Prachatice)

Název obce, územního celku	Rok							
	1869	1900	1930	1950	1970	1991	2001	2004
Babice	295	253	254	160	117	62	78	77
Bohunice	161	193	177	120	92	60	45	43
Budkov	314	308	237	188	118	94	81	93
Bušanovice	580	636	611	457	306	246	259	256
Drslavice	415	318	291	192	113	80	64	80
Dub	1 191	1 035	866	563	454	382	398	400
Dvory	222	191	178	144	116	81	69	67
Hracholusky	1 214	1 147	987	619	527	465	500	485
Husinec	1 895	1 856	1 420	1 166	1 332	1 253	1 266	1 332
Chlumany	392	379	365	323	243	296	304	294
Chroboly	1 513	1 325	1 441	694	459	427	444	470
Chvalovice	222	254	243	197	168	197	192	170
Kratušin	307	284	218	148	121	62	52	52
Křišťanov	1 514	1 590	1 612	168	272	154	141	131
Ktiš	1 895	1 744	1 892	559	527	495	494	509
Lažiště	381	418	398	300	278	308	316	304
Lenora	1 689	1 832	1 854	934	835	861	803	817
Lhenice	3 034	2 775	2 672	2 005	1 799	1 782	1 743	1 769
Lipovice	507	510	418	328	235	215	181	182
Lužice	193	155	130	79	65	45	45	43
Mahouš	389	320	303	202	140	121	151	145
Malovice	1 316	1 204	1 189	927	732	634	647	639
Mičovice	1 084	949	925	537	381	304	320	313
Nebahovy	1 099	957	897	618	512	360	425	428
Němčice	278	280	257	207	163	181	187	182
Netolice	3 136	3 270	2 787	2 474	2 448	2 650	2 620	2 725
Nová Pec	2 441	2 897	3 187	700	892	640	632	593
Olšovice	187	185	224	190	132	57	39	34
Pěčnov	156	157	139	99	80	43	53	58
Prachatice	4 327	5 044	5 402	4 848	6 950	11 805	11 843	11 789
Radhostice	688	619	541	301	239	200	170	175
Stožec	2 654	2 733	2 811	599	254	168	219	217
Strunkovice n. Bl.	2 423	2 007	1 953	1 354	1 280	1 180	1 202	1 217
Těšovice	612	526	537	381	313	279	268	254
Tvrzice	204	233	208	149	109	112	117	108
Újezdec	219	222	195	159	117	66	59	49
Vitějovice	648	694	699	543	532	458	428	453
Vlachovo Březí	3 157	2 660	2 364	1 661	1 616	1 629	1 668	1 687
Volary	4 611	5 291	5 865	2 703	3 344	3 917	4 068	4 083
Záblatí	2 203	2 015	1 705	626	447	347	352	370
Zábrdí	280	234	211	145	120	51	55	55
Zbytiny	1 779	1 884	1 877	522	429	318	300	310
Želnavá	271	380	372	138	161	152	131	132
Žernovice	415	438	371	226	210	141	204	235
ORP Prachatice	–	–	–	–	–	–	–	33 825
Okres Prachatice	87 205	91 262	86 491	47 900	47 991	50 985	51 369	–

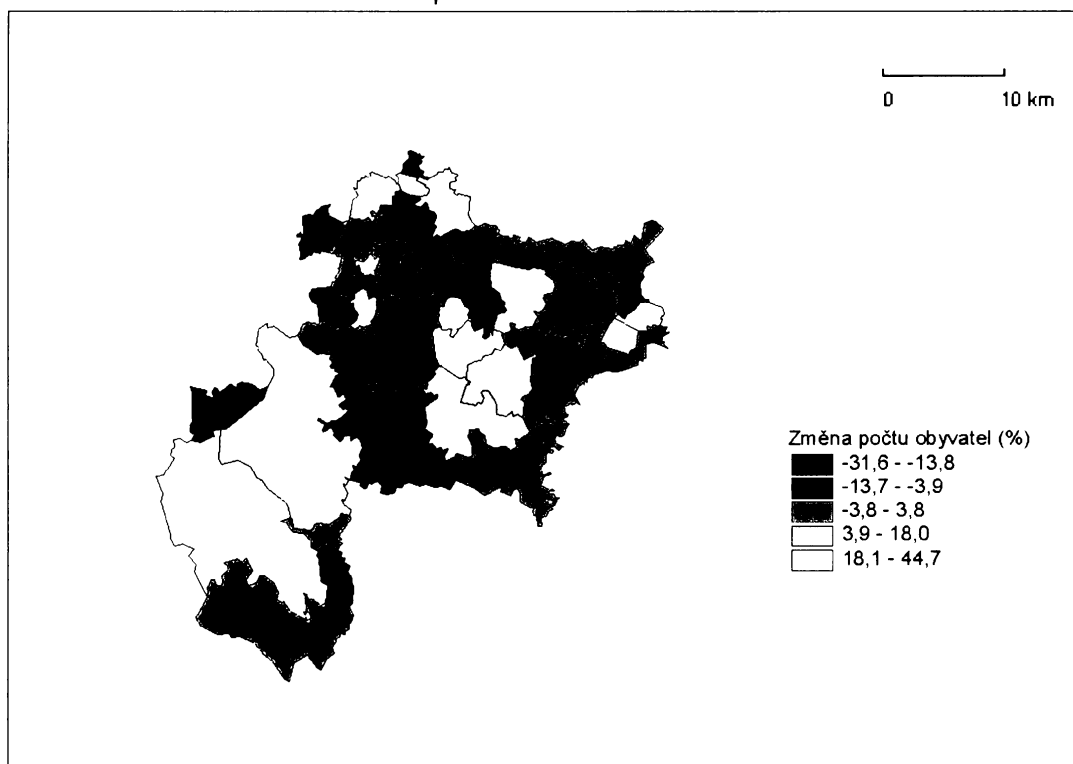
Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970; Statistický lexikon obcí ČR 1992; www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/okresy/CZ0315; www.czso.cz/lexikon/mos.nsf/okresy/CZ0315

Příloha č. 5: Hustota zalidnění v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

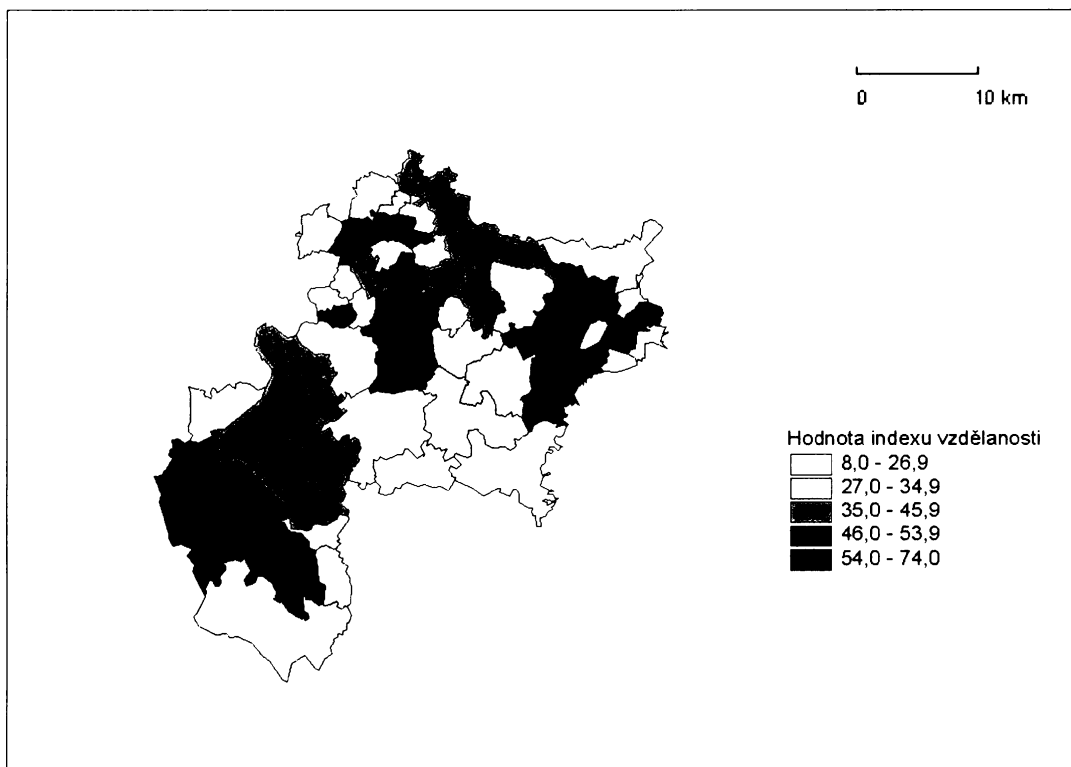
Zdroj: <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/okresy/CZ0315>; vlastní výpočet

Příloha č. 6: Index změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2001 v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

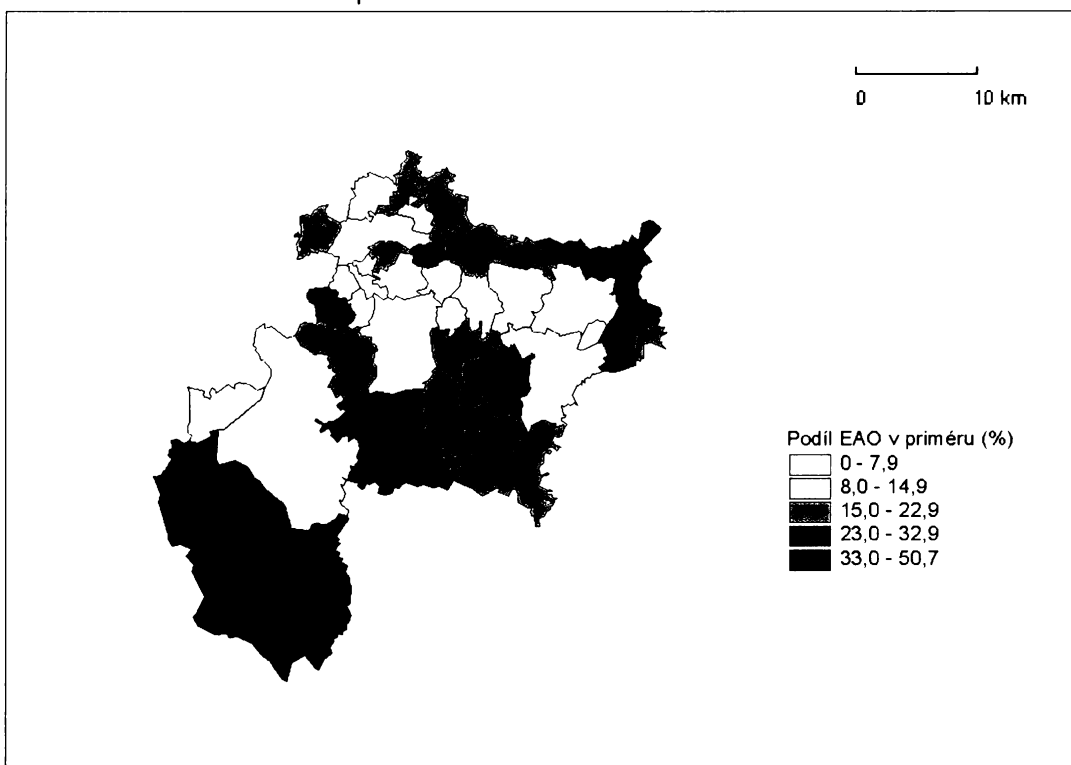
Zdroj: <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/okresy/CZ0315>; vlastní výpočet

Příloha č. 7: Index vzdělanosti v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

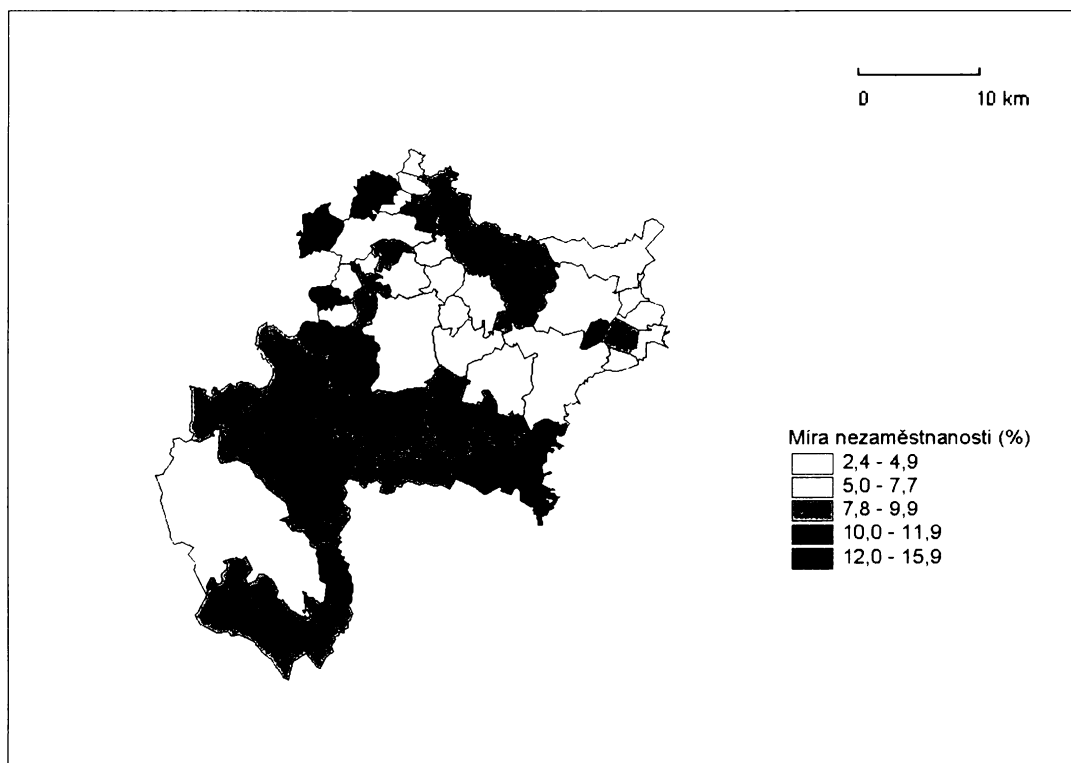
Zdroj: <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/okresy/CZ0315>; vlastní výpočet

Příloha č. 8: Podíl EAO zaměstnaných v priméru v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

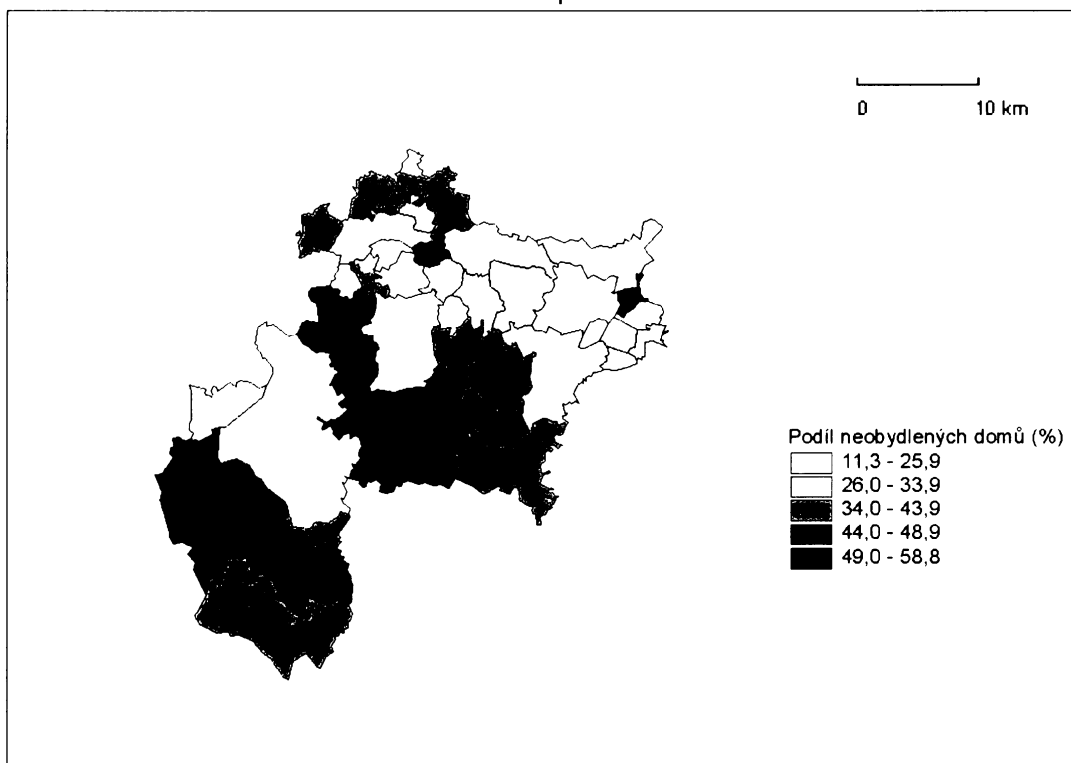
Zdroj: <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/okresy/CZ0315>; vlastní výpočet

Příloha č. 9: Míra nezaměstnanosti v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

Zdroj: http://portal.mpsv.cz/sz/local/pt_info/statistiky; vlastní výpočet

Příloha č. 10: Podíl neobydlených domů na 100 trvale obydlených v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

Zdroj: <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/okresy/CZ0315>; vlastní výpočet

Příloha č. 11: Počet přidělených bodů obcím správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice podle „bodování“

Název obce	Počet přidělených bodů							Celkový součet bodů
	1	2	3	4	5	6	7	
Babice	-3	3	2	-2	-2	1	-1	-2
Bohunice	-3	-3	1	1	1	2	1	0
Budkov	-3	-2	-2	-2	1	-2	-3	-13
Bušanovice	-2	1	-1	2	-3	-1	-3	-7
Drslavice	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-3	-20
Dub	-2	1	1	1	-1	-1	1	0
Dvory	-2	-2	1	3	-1	-1	3	1
Hracholusky	-2	1	-1	2	-1	1	3	3
Husinec	3	1	2	3	1	2	3	15
Chlumany	2	1	-1	1	-1	2	3	7
Chroboly	-3	1	-1	-1	-1	-2	3	-4
Chvalovice	2	-1	-3	-1	1	1	-1	-2
Kratušín	-3	-3	3	-1	3	-2	1	-2
Křišťanov	-3	-2	-2	-3	-1	-2	-3	-16
Ktiš	-3	-1	-2	-1	-2	-1	-3	-13
Lažiště	3	1	-2	2	1	2	1	8
Lenora	1	-1	-1	2	-1	1	1	2
Lhenice	1	-1	3	3	1	1	2	10
Lipovice	1	-3	-2	2	-2	1	3	0
Lužice	-3	-1	-1	3	-3	2	-3	-6
Mahouš	-2	3	2	-3	2	2	-2	2
Malovice	-2	1	-1	-3	1	1	2	-1
Mičovice	-3	1	-1	-3	3	-1	2	-2
Nebahovy	-2	3	-1	1	1	1	3	6
Němčice	1	1	-1	1	1	1	-1	3
Netolice	3	-1	2	3	2	2	2	13
Nová Pec	-3	-1	-1	-3	-1	-1	-3	-13
Olšovice	-3	-3	-3	-3	1	-3	-3	-17
Pěčnov	-2	3	2	3	3	1	3	13
Prachatice	3	1	3	3	2	3	3	18
Radhostice	-3	-2	-1	1	-2	-1	-2	-10
Stožec	-3	3	3	-3	2	-2	-1	-1
Strunkovice n. Bl.	2	1	2	-1	-1	1	3	7
Těšovice	-1	-1	1	1	3	1	3	7
Tvrzice	-1	1	1	-1	2	-1	2	3
Újezdec	-2	-2	-1	-1	3	-1	2	-2
Vitějovice	-1	-1	1	3	1	1	3	7
Vlachovo Březí	3	1	3	3	2	1	3	16
Volary	1	1	1	3	-2	3	2	9
Záblatí	-3	1	-2	-1	-2	-2	3	-6
Zábrdí	-3	1	-3	3	-1	-2	1	-4
Zbytiny	-3	-1	-2	-3	-1	-3	3	-10
Želnavá	-3	-2	-1	-3	-3	-2	-3	-17
Žernovice	1	3	-2	2	2	2	3	11

Zdroj: vlastní výpočet

Pozn.: Sloupce s čísly 1 – 7 vyjadřují počet přidělených bodů obci na základě hodnoty ukazatele perifernosti v pořadí v jakém byly ukazatele uvedeny v rámci části 3.2.2 (1 = hustota zalidnění; 7 = dostupnost).

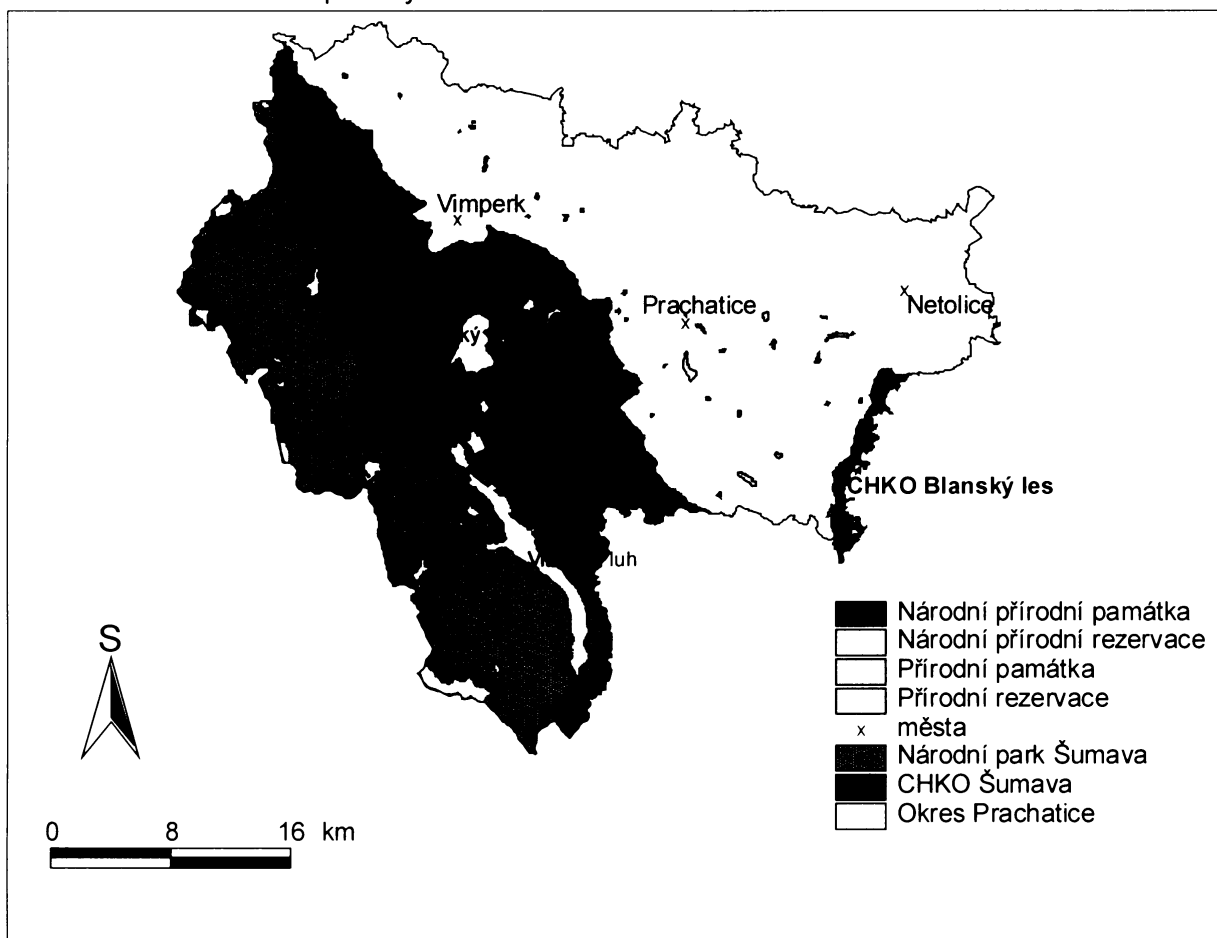
Příloha č. 12: Hodnoty syntetického indexu v obcích správního obvodu obce s rozšířenou působností Prachatice

Název obce	Standardizovaná hodnota (y_{ij})							Hodnota syntetického indexu
	1	2	3	4	5	6	7	
Babice	0,24	4,00	2,87	1,80	2,13	2,41	3,73	2,46
Bohunice	0,32	0,46	2,60	2,90	3,06	3,20	4,00	2,36
Budkov	0,29	1,24	1,01	1,89	3,12	1,03	3,03	1,66
Bušanovice	0,51	2,57	1,58	3,08	1,46	1,50	3,25	1,99
Drslavice	0,24	0,81	1,26	1,77	0,72	0,00	0,00	0,69
Dub	0,53	2,50	2,40	2,81	2,14	1,77	4,02	2,31
Dvory	0,39	1,17	2,29	3,70	2,32	1,89	4,45	2,32
Hracholusky	0,45	2,73	1,93	3,03	2,43	2,80	4,45	2,55
Husinec	2,53	2,28	2,98	3,94	3,22	3,16	4,79	3,27
Chlumany	1,10	2,39	1,82	2,63	2,55	3,23	4,67	2,63
Chroboly	0,22	2,48	1,75	2,48	2,43	1,21	4,44	2,15
Chvalovice	0,97	2,03	0,67	2,20	3,24	2,53	3,84	2,21
Kratušín	0,23	1,08	3,73	2,22	4,24	1,07	3,90	2,35
Křišťanov	0,12	1,61	0,72	0,00	2,21	1,20	0,49	0,91
Ktiš	0,24	2,19	1,14	2,42	1,53	2,02	3,12	1,81
Lažiště	1,51	2,38	1,33	3,32	2,87	3,25	3,94	2,66
Lenora	0,90	1,73	1,77	3,23	2,25	2,93	3,94	2,39
Lhenice	0,89	2,05	3,31	3,50	3,34	2,57	4,17	2,83
Lipovice	0,77	1,10	0,87	3,12	1,78	3,00	4,44	2,15
Lužice	0,25	2,20	1,65	4,21	0,34	3,32	2,66	2,09
Mahouš	0,49	3,93	2,89	1,78	3,87	3,51	3,46	2,85
Malovice	0,50	2,35	1,70	1,79	3,22	2,52	4,22	2,33
Mičovice	0,24	2,57	1,91	1,60	4,43	1,95	4,16	2,41
Nebahovy	0,50	3,46	1,83	2,62	3,18	2,24	4,55	2,63
Němčice	0,90	2,43	1,80	2,78	3,20	2,80	3,73	2,52
Netolice	2,04	2,12	3,11	3,68	3,61	3,23	4,37	3,17
Nová Pec	0,16	2,12	1,55	1,12	2,23	2,15	3,16	1,78
Olšovice	0,18	0,00	0,18	0,89	3,21	0,34	2,98	1,11
Pěčnov	0,52	3,83	2,72	3,61	4,05	2,41	4,40	3,08
Prachatice	6,35	2,23	4,78	3,98	3,47	4,50	4,87	4,31
Radhostice	0,30	1,16	1,66	2,72	1,83	1,91	3,41	1,85
Stožec	0,00	4,32	4,30	0,86	3,40	0,99	3,70	2,51
Strunkovice n. Bl.	0,98	2,33	2,65	2,52	2,45	2,54	4,67	2,59
Těšovice	0,63	1,93	2,42	2,99	4,06	2,39	4,82	2,75
Tvrzice	0,73	2,51	2,02	2,36	3,62	1,70	4,22	2,45
Újezdec	0,38	1,46	1,74	2,40	4,04	1,74	4,36	2,30
Vitějovice	0,72	1,75	2,03	3,68	2,89	2,88	4,70	2,66
Vlachovo Březí	1,71	2,37	3,58	3,71	3,43	2,71	4,68	3,17
Volary	0,75	2,47	2,33	3,48	2,06	3,97	4,30	2,77
Záblatí	0,26	2,30	1,20	2,54	1,68	1,08	4,51	1,94
Zábrdí	0,19	2,75	0,00	3,83	2,36	1,29	3,96	2,05
Zbytiny	0,12	1,81	0,90	1,53	2,66	0,48	4,51	1,71
Želnavá	0,22	1,24	1,55	0,24	0,00	0,96	2,27	0,93
Žernovice	0,77	5,32	1,34	3,39	3,97	3,58	4,74	3,30

Zdroj: vlastní výpočet

Pozn.: Sloupce s čísly 1 – 7 vyjadřují standardizovanou hodnotu (y_{ij}) každého z ukazatelů perifernosti pro danou obec v pořadí v jakém byly ukazatele uvedeny v rámci části 3.2.2 (1 = hustota zalidnění; 7 = dostupnost).

Příloha č. 13: Ochrana přírody na území okresu Prachatice

Zdroj: Chán (2004 převzato z Trilaterální koncept rozvoje Šumava/Bayerischer Wald/Mühlviertel 1994)

Příloha č. 14: Osnova řízeného rozhovoru pro starostu obce

Osnova řízeného rozhovoru se starostu obce

1. Uved'te hlavní problémy obce.

Ke každému problému přiřaďte váhu zakřížkováním, kde je 1 největší problém a 5 nejmenší problém.

		1	2	3	4	5
1.1	stav místních komunikací (i mimo zastavěné území)					
1.2	veřejná hromadná doprava, dopravní dostupnost (malá frekvence spojů, vysoké finanční požadavky dopravce)					
1.3	zásobování vodou					
1.4	kanalizace (stará síť, chybí ČOV)					
1.5	odpadové hospodářství (problémy s odvozem a ukládáním, černé skládky)					
1.6	vzhled obce a veřejných prostranství					
1.7	personální či materiální zajištění chodu obecního úřadu					
1.8	nedostatek finančních prostředků na prosazení priorit obecního úřadu					
1.9	úbytek obyvatel					
1.10	bydlení (nedostatek volných bytů, nedostatek parcel pro novou výstavbu)					
1.11	nedostatek zařízení pro volný čas (kultura, sport)					
1.12	rozpad či transformace zemědělského podniku či jiného podniku v obci					
1.13	nezaměstnanost					
1.14	nedostatek pracovních příležitostí					
1.15	kriminalita (prostituce, krádeže, vandalismus)					
1.16	sociální klima v obci (vyhrocené sousedské vztahy - místní vs. rekreanti, „stánkaři“)					
1.17	chybějící občanská vybavenost					
1.18	problémy vyplývající z toho, že obec leží v NP či CHKO Šumava					
1.19	jiný.....					

2. Pokuste se nastínit hlavní priority obce.

Ke každé z priorit přiřaďte váhu zakřížkováním, kde je 1 největší priorita a 5 priorita nejmenší.

		1	2	3	4	5
2.1	zlepšení či alespoň zachování stávajícího dopravního spojení obce s okolím					
2.2	technická infrastruktura (zlepšení stavu)					
2.3	zvýšení počtu obyvatel					
2.4	rozvoj bydlení					
2.5	ekonomická stabilita obce a vytvoření dostatečného počtu pracovních míst					
2.6	podpora podnikání, jaký typ podnikání:					
2.7	společenský život v obci					
2.8	rozvoj cestovního ruchu a rekreace					
2.9	navázání přeshraničních kontaktů					
2.10	zlepšení (doplnění) občanské vybavenosti					
2.11	jiná.....					

3. Jak vidíte možnosti ekonomického a sociálního rozvoje vaší obce v příštích pěti letech?

3.1 - velmi dobře, 3.2 - spíše dobře, 3.3 - ani dobře, ani špatně, 3.4 - spíše špatně, 3.5 - velmi špatně

Proč si to myslíte:

4. Jaká je spádovost obce? Vypište, do kterého centra jezdí většina obyvatel.

4.1 za prací (i „gastarbeitři“)

4.2 za službami

4.3 za zbožím dlouhodobé spotřeby

4.4 do střední školy a učiliště

4.5 k praktickému lékaři

4.6 za kulturou

4.7 za sportem

5. Jaká je přibližná výše obecního rozpočtu? Snažíte se udržovat rovnost mezi příjmy a výdaji?

Výše rozpočtu:

6. Je vaše obec v současnosti členem nějakého dobrovolného svazku obcí? 6.1 - ano, 6.2 - ne

V případě že ano, uveďte název svazku..... Přináší toto členství obci nějaký efekt (zlepšení osobní hromadné dopravy, propagaci obce apod.)?.....

7. Ucházela se vaše obec sama (v rámci nějakého sdružení) o finanční prostředky z národních zdrojů nebo evropských fondů? 7.1 - ano, 7.2 - ne

typ dotace	název projektu	přibližný objem finančních prostředků

8. Bude se vaše obec sama (v rámci nějakého sdružení) ucházet o dotace z evropských fondů? 8.1 - ano, 8.2 - ne

9. Má vaše obec zpracované základní dokumenty územního rozvoje tj. územní plán, příp. strategický plán ekonomického rozvoje? 9.1 - ano, 9.2 - ne

V případě že ne, uveďte proč?

10. Uveďte jednoho (příp. více) klíčového podnikatele, firmu na území vaší obce.

10.1 obor činnosti

10.2 proč je klíčový pro obec

11. Existuje ve vaší obci aktivní skupina občanů, která se zajímá o řešení problémů rozvoje obce?

11.1 - ano, 11.2 - ne

V případě že ano, bližší specifikujete.....

12. Jaké spolky ve vaší obci působí?

		počet aktivních	počet akcí pro veřejnost ročně
12.1	fotbalisté		
12.2	hasiči		
12.3	myslivci		
12.4	rybáři		
12.5	jiný		

13. Jaký význam podle vašich zkušeností má pro rozvoj vaší obce cestovní ruch?

13.1 - velký význam, 13.2 - doplňkový význam, 13.3 - nevím, nelze posoudit,

13.4 - velmi malý význam, 13.5 - bezvýznamný

Proč si to myslíte:

14. Má vaše obec konkrétní (přímou) spolupráci s obcí (příp. obcemi) bezprostředně za státní hranicí?

14.1 - ano, 14.2 - ne; V případě že ano:

název obce	rok založení spolupráce	forma spolupráce (typy činností, pořádané akce apod.)

15. Akceptoval (-la) byste přijetí zanikající obce do vaší obce či sloučení vaší obce s nějakou ze sousedních obcí?

		ano	ne	nevím	proč ano + uveďte konkrétní obec
15.1	akceptace přijetí zanikající obce				
15.2	akceptace sloučení s jinou obcí				

16. Kolik členů má obecní zastupitelstvo? Počet:.....

17. Kolikrát ročně se koná schůze zastupitelstva? Počet setkání:.....

18. Považujete se za aktivního („dobrého“) starostu?

18.1 - ano, 18.2 - spíše ano, 18.3 - nevím, nelze posoudit, 18.4 - spíše ne, 18.5 - ne

19. Považujete sám (sama) sebe za autoritu ve vaší obci?

19.1 - ano, 19.2 - spíše ano, 19.3 - nevím, nelze posoudit, 19.4 - spíše ne, 19.5 - ne

20. V čem podle Vás spočívá role starosty?

Ke každé z možností přiřaďte váhu zakřížkováním, kde je 1 největší váha a 5 váha nejmenší.

		1	2	3	4	5
20.1	věnovat se strategickým otázkám obce					
20.2	reprezentovat voliče a podporovat participaci občanů					
20.3	věnovat se správě obce					
20.4	reprezentovat obec jako celek a obhajovat její zájmy navenek					
20.5	uplatňovat stranickou politiku					
20.6	jiná					

21. Chcete pokračovat v práci starosty (budete kandidovat v komunálních volbách v roce 2006)?

21.1 - ano, 21.2 - spíše ano, 21.3 - ještě nevím, 21.4 - spíše ne, 21.5 - ne

22. Mohl(-la) byste posoudit aktivitu zastupitelstva jako celku (při předkládání zastupitelstvu obce návrhů na projednání, vznášení dotazů, připomínek, podnětů apod.)

Použijte školní stupnici: 1 - velká aktivita, 5 - malá aktivita; Hodnocení:

23. Jak celkově hodnotíte Vaše pracovní a mezilidské vztahy se členy zastupitelstva?

23.1 - kladně, 23.2 - spíše kladně, 23.3 - ani kladně, ani záporně, 23.4 - spíše záporně, 23.5 - záporně

24. Máte mezi zastupiteli blízkého spolupracovníka, kolegu, se kterým se dělíte o práci starosty a pravidelně s ním řešíte jednotlivé úkoly v obci? 24.1 - ano, 24.2 - ne

Identifikační otázky:

25. Věk:

26. Nejvyšší dosažené vzdělání:

26.1 - základní, 26.2 - vyučen bez maturity, 26.3 - středoškolské, 26.4 - vysokoškolské

27. Počet volebních období ve funkci:

28. Způsob výkonu funkce:

28.1 - uvolněný, 28.2 - neuvolněný, 28.3 - důchodce

Děkuji Vám za rozhovor.

Příloha č. 15: Dotazník pro člena zastupitelstva obce

Dotazník pro zastupitele

Prosím Vás o pravdivé a přesné odpovědi na všechny otázky položené v dotazníku. Není - li uvedeno jinak, vybírejte z nabídky zakřížkováním, zakroužkováním příslušného výrazu či zapsáním příslušného čísla vždy jen jednu odpověď.

1. Uveďte hlavní problémy obce.

Ke každému problému přiřaďte váhu zakřížkováním, kde je 1 největší problém a 5 nejmenší problém.

		1	2	3	4	5
1.1	stav místních komunikací (i mimo zastavěné území)					
1.2	veřejná hromadná doprava, dopravní dostupnost (malá frekvence spojů, vysoké finanční požadavky dopravce)					
1.3	zásobování vodou					
1.4	kanalizace (stará síť, chybí ČOV)					
1.5	odpadové hospodářství (problémy s odvozem a ukládáním, černé skládky)					
1.6	vzhled obce a veřejných prostranství					
1.7	personální či materiální zajištění chodu obecního úřadu					
1.8	nedostatek finančních prostředků na prosazení priorit obecního úřadu					
1.9	úbytek obyvatel					
1.10	bydlení (nedostatek volných bytů, nedostatek parcel pro novou výstavbu)					
1.11	nedostatek zařízení pro volný čas (kultura, sport)					
1.12	rozpad či transformace zemědělského podniku či jiného podniku v obci					
1.13	nezaměstnanost					
1.14	nedostatek pracovních příležitostí					
1.15	kriminalita (prostituce, krádeže, vandalismus)					
1.16	sociální klima v obci (vyhrocené sousedské vztahy - místní vs. rekreatanti, „stánkaři“)					
1.17	chybějící občanská vybavenost					
1.18	problémy vyplývající z toho, že obec leží v NP či CHKO Šumava					
1.19	jiný.....					

2. Pokuste se nastínit hlavní priority obce.

Ke každé z priorit přiřaďte váhu zakřížkováním, kde je 1 největší priorita a 5 priorita nejmenší.

		1	2	3	4	5
2.1	zlepšení či alespoň zachování stávajícího dopravního spojení obce s okolím					
2.2	technická infrastruktura (zlepšení stavu, příp. dobudování)					
2.3	zvýšení počtu obyvatel					
2.4	rozvoj bydlení					
2.5	ekonomická stabilita obce a vytvoření dostatečného počtu pracovních míst					
2.6	podpora podnikání, jaký typ podnikání:					
2.7	společenský život v obci					
2.8	rozvoj cestovního ruchu a rekreace					
2.9	navázání přeshraničních kontaktů					
2.10	zlepšení (doplnění) občanské vybavenosti					
2.11	jiná.....					

3. Jak vidíte možnosti ekonomického a sociálního rozvoje vaší obce v příštích pěti letech?

3.1 - velmi dobře, 3.2 - spíše dobře, 3.3 - ani dobře, ani špatně, 3.4 - spíše špatně, 3.5 - velmi špatně

Proč si to myslíte:

4. Účastníte se pravidelně jednání zastupitelstva?

4.1 - ano, 4.2 - ne

5. Považujete se za aktivního („dobrého“) zastupitele (předkládáte zastupitelstvu obce návrhy na projednání, vznášíte dotazy, připomínky, podněty apod.)?

5.1 - ano, 5.2 - spíše ano, 5.3 - nevím, nelze posoudit, 5.4 - spíše ne, 5.5 - ne

6. Mohl(-la) byste posoudit aktivitu pana starosty (důstojně reprezentuje obec navenek, „stará“ se o rozvoj obce apod.)?

Použijte školní stupnici: 1 - velká aktivita, 5 - malá aktivita; Hodnocení:

7. Jak celkově hodnotíte Vaše pracovní a mezilidské vztahy s panem starostou?

7.1 - kladně, 7.2 - spíše kladně, 7.3 - ani kladně, ani záporně, 7.4 - spíše záporně, 7.5 - záporně

Identifikační otázky:

8. Název obce:

9. Věk:

10. Nejvyšší dosažené vzdělání:

10.1- základní, 10.2 - vyučen bez maturity, 10.3 - středoškolské, 10.4 - vysokoškolské

11. Počet volebních období ve funkci:

Děkuji Vám za spolupráci a vyplnění dotazníku.

Příloha č. 16: Problémy a priority obce Křišťanov dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva

Obec Křišťanov											
"problém"	přiřazená váha					"priorita"	přiřazená váha				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
1.1			1	1		2.1		1	1		
1.2	1		1			2.2				1	
1.3		1	1			2.3		1		1	
1.4				2		2.4		1		1	
1.5		1	1			2.5			1	1	
1.6	1	1				2.6					1
1.7			2			2.7			1		1
1.8		1	1			2.8				1	1
1.9		2				2.9			1	1	
1.10	1	1				2.10			1	1	
1.11	1	1									
1.12	1				1						
1.13	1		1								
1.14	1		1								
1.15		1			1						
1.16		1	1								
1.17			1								
1.18				1							

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Pozn.: Žlutý rámeček značí odpověď starosty; červená číslice vyjadřuje počet odpovědí členů zastupitelstva (platí také pro přílohy č. 17 – č. 22).

Příloha č. 17: Problémy a priority obce Lenora dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva

Obec Lenora											
"problém"	přiřazená váha					"priorita"	přiřazená váha				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
1.1	9	1	1			2.1	4	3	1	1	2
1.2		2	4	3	2	2.2	4	3	2	1	1
1.3		1	1	1	8	2.3	1	2	3	1	4
1.4	2	5	2		1	2.4	2	2	4	2	1
1.5	4	4	2	1		2.5	7	2	1	1	
1.6	2	3	6			2.6	5	1		2	1
1.7	1	1	6	1	2	2.7	1	3	5	1	1
1.8	9	2				2.8	5	1	5		
1.9		1	4	4	2	2.9	3		2	4	2
1.10	2	1	2	3	3	2.10	3	2	6		
1.11	2	4	3		2						
1.12	5	1	2	1	1						
1.13	3	2	5	1							
1.14	5	4	1	1							
1.15	1	2	4	2	2						
1.16			2	2	7						
1.17	2	5	3		1						
1.18	3	2	1	5							

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Příloha č. 18: Problémy a priority obce Nová Pec dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva

Obec Nová Pec											
"problém"	přiřazená váha					"priorita"	přiřazená váha				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
1.1		2		1		2.1		2			
1.2		1	1	1		2.2	2	1			
1.3			1		2	2.3	2		1		
1.4				1	2	2.4	2	1			
1.5		1	1		1	2.5	2	1			
1.6	1	1	1			2.6		2			
1.7		3				2.7		2	1		
1.8	2	1				2.8	1	1	1		
1.9	3					2.9		1	1	1	
1.10	1		1	1		2.10		2	1		
1.11	1	2									
1.12	1	1	1								
1.13	2		1								
1.14	2	1									
1.15				2	1						
1.16		1	1	1							
1.17	1	1	1								
1.18	1	2									

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Příloha č. 19: Problémy a priority obce Stožec dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva

Obec Stožec											
"problém"	přiřazená váha					"priorita"	přiřazená váha				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
1.1		3	1	1		2.1	1	4			
1.2	1	3		1		2.2	1	1	2	1	
1.3		2	2	1		2.3	1	2	1	1	
1.4		3	2			2.4	1	2	1		
1.5	1		2	1	1	2.5	3		1	1	
1.6		2	1	2		2.6		3	2		
1.7		1	2	1	1	2.7	1	1	3		
1.8		3	2			2.8	1	2	2		
1.9		2	1	2		2.9		1	3	1	
1.10	1		1	3		2.10	1	1	3		
1.11		2	2	1							
1.12	1	2		2							
1.13		2	1	2							
1.14	2	2		1							
1.15				2	3						
1.16			3	2							
1.17		2	2		1						
1.18	2	2		1							

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Příloha č. 20: Problémy a priority obce Volary dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva

Obec Volary											
"problém"	přiřazená váha					"priorita"	přiřazená váha				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
1.1	2	2	4			2.1	2	3	2		1
1.2	1	4	2		1	2.2		6	1	1	
1.3			1		7	2.3		3	2	1	2
1.4			3	2	3	2.4	1	5	2		
1.5		1	3	3	1	2.5	5	3			
1.6			2	4	2	2.6	4	2	1		
1.7		1	2	3	2	2.7		4	3	1	
1.8	2	3	2	1		2.8	2	3	2	1	
1.9	1	2	3	1	1	2.9	1	1	5	1	
1.10	2	1	5			2.10		3	3	2	
1.11		2	3	2	1						
1.12	6		1	1							
1.13	5	2	1								
1.14	7	1									
1.15	1		2	5							
1.16		2		4	2						
1.17		1	3	4							
1.18	2		5		1						

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Příloha č. 21: Problémy a priority obce Zbytiny dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva

Obec Zbytiny											
"problém"	přiřazená váha					"priorita"	přiřazená váha				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
1.1	2	2	3			2.1	2	1	4		
1.2	1	1	2	3		2.2	2	1	4		
1.3	1		1	5		2.3	3	2		1	1
1.4	5	1			1	2.4	4			1	2
1.5	1	1	2	1	2	2.5	3		4		
1.6	1		1	4	1	2.6	2	3	1		1
1.7	1	1	2	1	1	2.7		5	1		1
1.8	4		2	1		2.8	1	4	2		
1.9	1	2	3		1	2.9	2	1	4		
1.10	5				2	2.10	2	3	1		1
1.11	2	1	2	1	1						
1.12	1	1	3	1	1						
1.13		1	4	2							
1.14	3		2	1	1						
1.15		2	1	3	1						
1.16			1	2	4						
1.17			4	2	1						
1.18	2	1	2	1	1						

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Příloha č. 22: Problémy a priority obce Želnavo dle vyjádření starosty a členů zastupitelstva

Obec Želnavo											
"problém"	přirazená váha					"priorita"	přirazená váha				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
1.1	2		2			2.1	3				1
1.2		3		1		2.2	1	1	2		
1.3	2		1		1	2.3		2	1		
1.4		3			1	2.4	1	1	2		
1.5		1	1	2		2.5	2	1			1
1.6		1			3	2.6	1	1			1
1.7			1	1	2	2.7	1		2		1
1.8	1	1	1	1		2.8	1	1	2		
1.9		2		1	1	2.9		1	1		1
1.10	1	2			1	2.10		1	2		
1.11	2	1		1							
1.12	3	1									
1.13	3	1									
1.14	3	1									
1.15				3	1						
1.16		1		1	2						
1.17	1	1		1	1						
1.18	1		1	1	1						

Zdroj: vlastní šetření (duben 2006)

Příloha č. 23: Dochovaný objekt lehkého opevnění postaveného před druhou světovou válkou (okolí Lenory)

Zdroj: vlastní archiv

Příloha č. 24: Renovované zbytky hřbitova v místě bývalé osady Cudrovice nedaleko Zbytin

Zdroj: vlastní archiv

Pozn.: Cudrovice zanikly v souvislosti s odsunem německého obyvatelstva po druhé světové válce; v roce 1966 byly zbytky budov včetně kostela srovnány se zemí.

Příloha č. 25: Zchátralá budova bývalé školy (Chlum)

Zdroj: vlastní archiv

Pozn.: Objekt je v současnosti na prodej; vzhledem k charakteru stavby a jejího okolí, které má výrazně rekreační charakter, se domnívám, že možné budoucí využití objektu by mohlo spadat do oblasti služeb (restaurace, pension apod.).

Příloha č. 26: Typický příklad socialistické bytové zástavby (Křišťanov)

Zdroj: vlastní archiv

Pozn.: Necelých 100 m od této „bytovky“ se rozkládá areál zemědělského družstva, kde převážně před rokem 1989 nacházela většina zde bydlících obyvatel pracovní uplatnění.

Příloha č. 27: „Zašlá sláva“ Jihočeských dřevařských závodů Volary

Zdroj: vlastní archiv

Pozn.: Dřevařské závody vznikly v období tzv. socialistické industrializace koncem 60. let 20. století; jejich uzavření v druhé polovině 90. let 20. století mělo výrazný vliv na zvýšení míry nezaměstnanosti prakticky na celém Volarsku; v současné době je areál uzavřen a jednotlivé objekty značně chátrají.

Příloha č. 28: Areál firmy Vishay Electronic ve Volarech

Zdroj: vlastní archiv

Pozn.: Zahraniční investor na bázi lehkého zpracovatelského průmyslu jako jedna z perspektiv rozvoje periferního území Volarska.

Příloha č. 29: Extenzivní chov masného skotu (pastevectví) v okolí Křišťanova

Zdroj: vlastní archiv

Pozn.: Pastviny zhruba ve výšce 800 – 900 m n. m. vznikly zatravněním orné půdy a jsou dokladem změn využití země v průběhu transformačního období. Dříve zde hospodařily tzv. státní statky.

Příloha č. 30: Hraniční hřeben Smrčiny – v pozadí vlevo (pohled od Želnavy)

Zdroj: vlastní archiv

Pozn.: O využití těchto severních svahů pro sjezdové lyžování s napojením na sousední rakouský areál Hochficht se vedou dlouhá léta sporů.

Příloha č. 31: Zajímavá upoutávka na biofarmu Sonnberg (Slunečná)

Zdroj: vlastní archiv

Pozn.: Agroturistika je jednou z forem cestovního ruchu, která se by se na Volarsku mohla dále rozvíjet.

Příloha č. 32: Typický roubený Volarský dům alpského typu (Volary)

Zdroj: vlastní archiv

Pozn.: Tyto turisticky atraktivní architektonické skvosty začali stavět bavorští osídlenci, kteří kolonizovali oblast Šumavy v druhé polovině 16. století; nalezneme je pouze ve Volarech a v některých okolních lokalitách (Dobrá).